

Avrupa Birliğı tarafından
finanse edilmektedir.

DAMDAN DÜŞEN YAZILAR

DAMDAN DÜŞEN YAZILAR

DAMDAN DÜŞEN YAZILAR

Yayımlayan: Kaos GL Derneği

Kaos GL Derneği

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere – Ankara

Telefon: +90 (545) 340 82 28

Faks: +90 312 230 62 77

E-posta: bilgi@kaosgldernegi.org

www.kaosgldernegi.org

www.kaosgl.org

Tasarım

Ceket Medya

*Bu kitapçık parayla satılamaz. İnsan haklarının desteklenmesi ve ayrımcılıklara karşı
bilgilendirme amaçlı etkinliklerde serbestçe kullanılabilir ve dağıtılabilir.*

İsveç
Sverige

*Bu yayın Avrupa Birliği ve İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) desteklediği
Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. İçerik
tamamıyla Kaos GL'nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği'nin ve SIDA'nın resmi görüşlerini
yansıttığı anlamında gelmemektedir.*

İÇİNDEKİLER

Beden, yas, varoluş ve ötesinde hâlimiz, ahvâlimiz.

Kendini Açmak/Açılmak

Alp Kemaloğlu..... 8

Sosyal Hizmet ile Açılmalı Hallerimiz

Yunus Kara..... 11

Yası Bile Tutulamayan LGBTİ+'lar

Nedime Erdoğan..... 14

LGBTİ+ Varoluşlar Göçmen Varoluşlardır

Eylem Çağdaş..... 19

Benim İnterseks Bedenim 1- Otonomi

Yasemin Bahar..... 22

Ne Zaman ve Nasıl Travesti Oldum?

Kerem Dikmen..... 24

Kesişimselliğin Çıkmaz Sokakları

Yıldız Tar..... 26

Hakların ışığında LGBTİ+'lar için bir eşitliği örmek

İnterseks Çocukların Yaşadığı Hak İhlalleri Neden Çocuk İstismarıdır?

Belgin Günay..... 34

Cinsiyet Disforisi Buzdağının Görünen Kısmı, Devletin Cinsiyet Kimliği Hoşnutsuzluğunu Görünür Kılmalyız

Hayat Çelik..... 37

Tıbbi ve Hukuki Düzenlemelerin Trans* Kimlik İnşasındaki Rolüne Bir Bakış

L Alp Akarçay..... 42

Ama Yok Öyle Bir Mekanizma

Aras Örgen..... 52

Lübunya ve Transfemlerin İntihardan Korunma Sistemini Nasıl Kurabiliriz?

Lena Sans..... 55

Metamfetamin Meselesi Üzerine

Doğukan Kocabaş..... 58

Heteronormatif Algılarımızı Nasıl Dönüştürebiliriz?

Umut Güner..... 62

Duruşmalar, mitingler, eylemler... Mücadele her yerde

Anıları Tazele Lubunya: 2002 ve 2013 Neden Önemli?

Işık Cemre Güngör..... 68

Son Üç Yılda 39 Ülkede 270'ten Fazla Gözaltı veya Tutuklama ile HIV Kriminalleştirilmeye Devam Ediyor

Oğuzhan Nuh..... 71

Daha Kaç Duruşma?

Miran Koçkır..... 76

Anlamadan, Dinlemeden, Son Sözümü Söylemeden... Nereye Böyle?

Hatice Demir..... 79

Nefret Mitingi: Bayağı Bir Bulvar Komedi mi, Korkulu Bir Oyunun İlk Perdesi mi?

Eylem Çağdaş..... 83

Sayılarla ve verilerle başka bir dünyanın tahayyülü.

LGBTİ+ Çalışanların İnsan Hakları Durumuna Dair 7 Bulgu

Murat Köylü..... 86

LGBTİ+ Hakları Yerel Yönetim Politikalarının Neresinde?

Defne Güzel..... 90

Gizli Öznelerden Ezeli Düşmanlara Medyada LGBTİ+'lar

Yıldız Tar..... 95

LGBTİ+'ların Üç Senesi ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin İhlallerle İmtihanı / 2019- 2021

Kerem Dikmen..... 105

Başka Bir Çankaya Mümkün

Anjelik Kelavgil..... 111

Mayın Tarlasında Çiçek Toplamak: Eşit Haklar İçin Savunuculuk

Defne Güzel..... 118

Sunuş niyetine

“Damdan düşenin halini, damdan düşen bilir.”

Meşhur bir Nasreddin Hoca fıkrasından çıkan bu atasözüyle, ancak aynı badi-
releri atlatmış kişilerin birbirlerini tam manasıyla anlayabilecekleri ifade edilir.
Aynı acıları çekmemiş, aynı sorunları yaşamamış kişiler ise birbirlerini sadece
teselli edebilir. Hoca da bu cümleyi zaten damdan düştükten sonra kendisine
doktor getirdiklerinde kurar.

Bu atasözünü kendi bağlamımıza uyarlarsak; LGBTİ+ olmak, damdan düşmek
değildir elbette. Ama cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve özelliğiniz dolayısıy-
la size yaşatılanlar, tam anlamıyla damdan düşmek gibidir. Eşitliğin olmadığı,
eşitlik adına kamu düzeyinde adımların atılmadığı toplumlarda, LGBTİ+’lar
damdan düşmeyip adeta itiliyorlar. Ve eşitlik, tekrar dama çıkarma mücadelesinin kendisine dönüşüyor. Haliyle, eşit haklar meselesi yasal düzenlemeleri de
aşan bir uygulama konusuna dönüşüyor.

Peki, bu mücadelede damdan düşenleri tam manasıyla anlayamasa da “te-
selli edebilecekler” kimlerdir diye sorduğumuzda karşımıza uzmanlar çıkıyor.
Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin tarihi, 90’larda damdan düşenlerin bir araya
gelmesine uzanıyor. LGBTİ+’ların eşitlik ve özgürlük mücadelesinde ilk ve en
önemli basamak, damdan düşenlerin neden ve nasıl düştüklerini anlamak, an-
ladıklarını paylaşmak, kendisi gibi olanlarla bir araya gelmek denebilir.

Kaos GL Dergisinin ilk sayısında, “Varolan Durum ve Eşcinsellik” başlıklı giriş
yazısında bu durum şöyle anlatılıyor:

*“Bir insana, bir olguya, bir nesneye, tarafsız bir gözle bakabilmek, onu kendi
varoluşunda, kendi koşullarında ne ise o olarak anlamak hem çok kolay hem
de çok zor bir durumdur. Bilim adamları, bir olguya ya da nesneye bile tarafsız
bir gözle bakamazken bir insana tarafsız bakması zaten çok zor. Hele bu kişi
bir eşcinsel ise var olan gözlüklere bir de heteroseksüel gözlüğü (önyargılar
ve cehalet) eklenir. Bu durumda onlara ne derece güvenebiliriz? Çünkü onla-
rın bizlere yaklaşımları, antropologların, modern toplumlara benzemeyen ve
onun dışında kalan toplum ve topluluklara bakışlarıyla aynıdır. (Geldiği yeri
unutup ya da bilinçle eleştirip incelediği topluluğa karışan veya onlarla daya-*

nışma içinde bulunan bazı antropologlar gibi heteroseksist gözlükleri çıkarıp gay ve lezbiyenlerle dayanışma sürecine giren heteroseksüeller de var.)”

1994 senesinin üzerinden çok zaman geçti. Bu süre zarfında LGBTİ+ hareketi “uzman” diye tabir edilen, aslında belli bir alanda haklara erişimi kolaylaştırma görevi olan meslek gruplarıyla sıkı bağlar kurdu, ağlar örgütledi.

Eşit Haklar için Savunuculuk diyerek yaptığımız çalışmalarda da hem bu görevi hatırlatmak hem de farklı alanlarda yaşanan sorunların çözümünde, “teselli etmenin” ötesine geçebilmek için neler yapabileceğimizi göstermek istedik.

Elinizde tuttuğunuz bu kitap da tematik alanlardaki yazılardan oluşan kitapların ardından; o kitaplardaki yazıların devamı ve damdan düşenlerin, kendi yaralarını sarma mücadelesinin bir ürünü.

Uzmanlar ve LGBTİ+'lar diye iki ayrı grubun olmadığını, LGBTİ+'ların aynı zamanda uzmanlar da olabileceğini, bunun dışında “uzmanlık bilgisi” denilen bilginin heteroseksist ve ikili cinsiyetçi düzende pek de uzmanlık bilgisi olmadığını göstermesi açısından her bir yazı yeni yolculuklar anlamına geliyor.

Damdan düşmediğimiz günlere kadar, birlikte özgürleşme ve eşitlik mücadelesine devam...

Yıldız Tar

Kaos GL Medya ve İletişim Program Koordinatörü

*Beden, yas, varoluş ve
ötesinde hâlimiz, ahvâlimiz.*

Kendini Açmak/Açılmak

Alp Kemaloğlu

Açılmak/açılmamak ister sosyo-politik ister kişisel tınılarla olsun çoğu lubunyanın hayatında en azından bir dönem gündem oluyor. Lubunyalığın beyanı olmasından öte olarak bize dair bir parçanın ve o parçayla kurduğumuz bağın ifşası olarak düşündüğümüzde açılma bir yanıyla kaygı verici olurken, bu kaygının karşıt ucunda kronik bir yalnızlık hissinin ortadan kalkma ihtimali sebebiyle heyecanlandıran bir deneyim olabiliyor. Bu iki uç arasında sayısız duygu ve deneyim olduğunun altını da çizmek gerekiyor.

Açılmanın yüzeyde kendimize dair bir beyan olarak görünmesine ek olarak temelde bütünleşmiş ya da bütünleşen bir kendiliğin işareti olarak görmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Bir yanımız olarak lubunyalığı tanımamız, onun orada olduğunu görmemizle başlayan bir süreç oluyor. Tanımaya başladıkça bu yanımızla çeşitli bağlar kuruyor ve bize ait değilmiş gibi yapmayı bırakıp kendimizin bir parçası haline getirmeye başlıyoruz. Bu kendine açılma hali aslında bir nevi görüş alanının genişlemesi, kendimize ait bir şeyin görüş alanımıza girmesi oluyor. Aslında o parça hep orada duruyor. Yaptığımız yegâne şey onu görmek ve o parçaya kendi usulümüzde bağlar kurmak oluyor. Bir beyan olarak açılma ise bu bağların ve bununla birlikte başkalarıyla aramızdaki ilişkinin sındığı bir eylem oluyor. Bir yandan kendime ait bir parçayla olan bağımı gözettiğim, diğer yandan başkasının bu bağa ve bütünleşmiş kendime olan tutumunu tartıştığım bir hal olarak açılmanın bir "mesele" olması temelde burada yatıyor aslında.

Lubunyalık gibi birçok parçadan oluştuğumuzu biliyor olmamıza rağmen neden bu gerçeğe daha yakından temas ederek yaşamadığımızı merak ediyorum. Oluştığımız parçaları ve aralarındaki bağları keşfetmedikçe aslında kendimizden olmaya mahkum olduğumuzu düşünüyorum. Burada kastettiğim herhangi bir özle doğduğumuz ve bunu kabul etmemiz gerektiği gibi sinir bozucu bir düşünceden ziyade öyle ya da böyle bende var olduğunu fark ettiğim bana has bir yanımı dışarıda bırakmamak, onu görmezden gelmemek ve onunla bana ait diğer yanların bütünleşmesi oluyor.

Bütünleşmenin bir ihtiyaç olduğu kanısında olmamla beraber bütünleşmiş biri olarak yaşamının yaşam içerisindeki deneyimimi yer yer kısıtladığını da fark ediyorum. Sırf bütünleşmiş olduğumu hissetmek için hayatta neler kaçırıyorum acaba? Mesela başkalarıyla direkt olarak bütünleşmiş hallerimizle

ilişkilenmenin mümkün olmadığını düşünüyorum. Bütünleşmiş olmanın bir handikabı dünyayla aramda bir çit çekmiş olmam oluyor ve o çit olduğu sürece direkt bir temas asla mümkün olmuyor. Başkaları benimle ya bütünleşmiş halimle o koyduğum sınırın ardından, uzaktan ilişkilenebiliyorlar ya da ben o beni bütünleşmiş kılan sınırları kaldırıyorum ve beni oluşturan parçaları ve kurduğum bağları ortaya seriyorum. Çitin ardından ilişkilenecek hep bir eksik oluyor, asla tam bir karşılaşma gibi hissettirmiyor. Öte yandan çitleri kaldırdığımda parçalarımı bir arada tutacak yeterince güçlü bağlarım var mı sorusu beliriyor. Çitleri kaldırdığımda bana ne olacak?

Kendini kaybetmek ya da kendi başına kalmak uçları arasında sosyalleşmek, bütünleşmemiş bir hale dönme kaygısı (mümkün mü emin değilim) ile bütünleşmiş bir halin potansiyel yalnızlığı arasında yolunu bulmak hepimizin uğraştığı bir mesele olduğu kanısındayım. Bize ait bir parçayı başkalarıyla paylaşmak için sınırları kaldırdığımızda parçamızın uzayda kaybolup gitmeyeceğine dair kendimizin “çekim kuvvetine” ve o parçayı bizim yörüngemizden çekip çıkarmayacağına dair başkasına güvenmemiz gerekiyor. Bunun mümkün olabileceği bir güven ortamı yaratmaksa o kadar da kolay olmuyor. Zira hepimiz öyle ya da böyle yaşam içerisinde bazı parçalarımızı ya da parçalarımız orada dursa da onlarla olan bağlarımızı kaybediyoruz. Hal böyle olunca kaçınılmaz olan bir şey için gereksiz efor mu sarf ediyoruz?

Başkasıyla her karşılaşma bir kayıp potansiyeli taşıyor. Belki de bu nedenle kıymet verdiğimiz yanlarımızı paylaşma konusunda temkinli olabiliyoruz. Kendimizden ya da karşımızdakinden emin değilsek kendini açmak çoğumuzun kaçındığı bir şey oluyor. Yalnız olsa da kendimizle kalmayı tercih edebiliyoruz. Ya da tam tersi bu yalnızlık canımıza öyle tak ediyor ki kaygıda boğulma uğruna güvende olmadığımız ortamlarda o kıymet verdiğimiz yanlarımızı filtresiz bir şekilde sergiliyoruz. Bunu yapalım ya da yapmayalım şeklinde kanılara varmak saçma olur sanıyorum, zira öyle ya da böyle bunu hepimizin yaptığına inanıyorum. Sanırım olay hangisini ne kadar yaptığımızda bitiyor. Bana ait yanlarımı sağa sola saçtıktan sonra geriye kalan kendimi artık tanıyamadığım noktada ya da var olduğumu hissetmeme vesile olacak bir başkası etrafımda kalmayana değin her yanımlı kendime sakladığımda hayatın pek de yaşanır halde olacağını zannetmiyorum.

Kendimizi bütünüyle açmamızın mümkün olmayışını dünya üzerinde sınırlı bir süre var oluşumuza ve buna zamanımızın yetmeyecek oluşuna da bağlıyorum. O nedenle başkasına hangi yanımlı açacağımızın ek bir kıymeti oluyor gibi geliyor. Ben kendime dair sana ne göstereceğim? Ben bunu gösterdiğimde bu yanıma sahip çıkacak güçte miyim? Sen bu yanımlı gördüğünde o yanımlı bana ait olduğunu kabul edebilecek misin? Bu yanımlı seninle paylaştığım-

da bu yanımda hakkında herhangi bir söz hakkın olmadığını samimi bir şekilde içimde hissedebiliyor muyum? Sen benim sana gösterdiğim yanımdan daha fazlası olduğumun farkında mısın? Açılmanın bir önemi varsa, bu sorularla ilgili olduğunu düşünüyorum.

Başta dönmem gerekirse, açılma denince lubunyaya has bir şeymiş gibi düşünülüyor ve cinsel kimlikler söz konusu olduğunda açılmanın lubunya ile ilişkilendirilmesi olağan sanırım. Öte yandan lubunyaya has olan kısmı aslında kişilerarası ilişkilerde (olmayan) güvenle alakalı oluyor. İnsan olmaya dair bir şey olarak açılma cinsel kimlik bağlamında cis-heterolar için neredeyse hiçbir zaman bir problem haline gelmiyor mesela, çünkü cis-hetero oluşlarını açtıklarında bütünleşmiş kendiliklerine dair bir tehdit hissetmiyorlar. Hem cis-hetero oluşlarına sahip çıkabileceklerine dair kendilerine güveniyorlar hem de cis-hetero oluşlarını kimsenin ellerinden almayacağı ve kendiliklerinin korunacağı konusunda başkalarına güveniyorlar. Lubunyaysa kendine güvense bile başkasına güvenemiyor sıklıkla.

Açılma ve lubunya konusunda daha fazla gereksiz laf söylemeden lubunyaya dair meseleleri konuşurken odaklı tartışmalara ek olarak daha geniş bir bağlamda tartışmaya başlamamızın vaktinin geldiğini düşündüğümü de buraya hızlıca iliştiirmek istiyorum. Açılmanın aslında çok evrensel bir “kendini açma” hali olduğunu daha çok vurgulamamız gerektiğini düşünüyorum. “Lubunyanın açılma süreçleri” gibi başlıkları konuşmaya devam etmekle beraber açılan kişinin birden fazla yanı olan koskoca bir dünya olduğunu, açılmayı lubunya özelinde konuşuyor oluşumuzun kaynağını lubunyanın varoluşundan değil de sosyallik içerisindeki eşitsizlikten ve güvensizlikten aldığını, bunun birine açıldığımızda bütünleşmiş kendiliğimizin tehdit ediliyormuş gibi hissetmemizin altında yatan temel sebep olduğunu, ama böyle bir tehdidin varlığının otomatik olarak bir kayıp yaşayacağımız anlamına gelmediğini unutmamak gerekiyor. Özetle sanırım şunu sormaya çalışıyorum: Lubunyanın da alelade insanlar olduğunu ve temelde herkesle benzer meselelerle sınındığını söylemenin ve aynı zamanda kendimizi kutlamaya ve gözetmeye devam etmenin nasıl bir zararı olabilir?

Sosyal Hizmet ile Açılmalı Hallerimiz

Yunus Kara

Sosyal hizmet alanında yer alan queer bir sosyal hizmet uzmanı ve akademisyen olarak hem içsel hem de dışsal süreçlerimi (kırgınlıklarımı, kızgınlıklarımı, utançlarımı vd.) yönetebilme üzerine çalışıyorum (benim gibi bunun üzerine çalışan birçok meslektaşım olduğunun da farkındayım). Bu "çalışma" sürecinin çoğu zaman tek taraflı olarak devam etmesinin kolay olmadığını da eklemem gerekiyor. Sonuçta, toplumdaki diğer insanların kendi benlikleri, kurumsallaşmış LGBTQİA+fobi, cinsiyetçilik, heteronormativite ve Türkiye'deki sosyal hizmet mesleğinin queer alana -bir türlü gerçekleşt(e)meyen- bakış açısı olduğu yerde duruyor, kendilerini "harika" bir biçimde hatırlatıyor. Bu yazımda sadece sosyal hizmet alanına odaklanacağım. Gerçi sosyal hizmet alanı -bizlere lisan-sın ilk yıllarından beri öğretildiği üzere- toplumdan ve sosyolojik olarak yaşanan durumlardan/olgulardan bağımsız da sayılamıyor değil mi?

Farklı araştırmalar, cis-heteroseksüel meslektaşlarımıza oranla daha yüksek depresyon, anksiyete, madde kullanım bozuklukları ve intihar amaçlı olmayan kendine zarar verme davranışları sergilediğimizi gösteriyor. Bunun yanı sıra başka araştırmalar, güçlü yönlerimize de atıfta bulunarak, queer sosyal hizmet uzmanlarının yaratıcı, becerikli/yetenekli ve en önemlisi de dirençli/dayanıklı olabildiğini ifade ediyor.

Tam bu noktada topluluk dayanıklılığı kavramı ön plana çıkıyor ve bütün meslektaşların -özellikle queer sosyal hizmet uzmanlarının- birlikte hareket ederek, hak savunuculuğunu ortak bir zeminde gerçekleştirmelerinin herkesin yüksek yararına olabileceğini savunuyor. Bu kavram, sosyal hizmet mesleğinde farklı kavramlarla (hak savunuculuğu, bağlantı kurucu, köprü olma işlevi vd.) örtüşüyor ancak sosyal hizmet mesleğinin ve dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının bunu tam anlamıyla gerçekleştirebilmesi mümkün olamıyor. Bunun nedeni, büyük ihtimalle, queer sosyal hizmet uzmanlarının ve LGBTQİA+ alanının, mesleki camiada çok fazla dillendirilmese de "marjinal" olarak görülüp kabul edilmesi. Uluslararası mesleki kuruluşların ve yapıların, çeşitli birlik çağrılarına rağmen, hâlâ tüm meslektaşlar olarak birlikte hareket edemiyor, Türkiye'deki sosyal hizmet mesleğinin ve disiplininin LGBTQİA+ alanını "görmezden" gelmesinin -birçok çaba olmasına rağmen- önüne geçemiyoruz.

- **“Queer sosyal hizmet uzmanlarının ‘dert yanma’ları, aslında kendilerine, müracaatçlarına, meslektaşlarına ve mesleğe olan bağlılıklarını ifade ediyor olamaz mı?”**

Yukarıda bahsettiğim engellemeleri; görmezden gelinmeleri, mesleki bütünlüğü, dayanışmayı ve dayanıklılığı oluşturma noktasında hala yol kat etmemiz gerekliliğini göz önünde bulundurduğumuzda sosyal hizmet ile açılmalı haller içerisinde girmemiz bana mantıklı geliyor. Çünkü queer sosyal hizmet uzmanları olarak alanda yaşadığımız zorlukları, sorunları ve belirlediğimiz çözüm önerilerini farklı ortamlarda bahsetme ihtiyacı duyuyoruz. Bu ortamlar özellikle sosyal hizmet uzmanlarının ve öğrencilerinin bulunduğu ortamlar olabiliyor. Çoğu kişi için “dert yanma seansları” olarak adlandırılabilen bu ortamlar, aslında queer sosyal hizmet uzmanları olarak çözümleri, atılabilecek adımları belirleme noktasında hepimize çok şey ifade ediyor. Diğer yandan bunları, eleştirel sosyal hizmetin, radikal sosyal hizmetin ve baskı ve ayrımcılık karşıtı uygulamanın ilke ve esaslarının gerçekleştirilmesi yönünde bir çaba olarak görmemiz gerekmez mi?

Bazen sosyal hizmet uzmanları olarak, kendini açma davranışını -belki de açılmalı halleri-, klinik düzeyde düşünüp sadece müracaatçı ile olan ilişki bağlamında olması gereken bir durummuş gibi algılayabiliyoruz. Terapötik ilişkiyi ve danışanlarla fiziksel olmayan bağları güçlendirmek için kullandığımız açılma hallerini, kendi benliğimize, meslektaşların birbirlerine, sosyal hizmet alanına ve disiplinine yönelik gerçekleştirebileceğimizi de unutuyoruz. Queer sosyal hizmet uzmanlarının “dert yanma”ları, aslında kendilerine, müracaatçlarına, meslektaşlarına ve mesleğe olan bağlılıklarını ifade ediyor olamaz mı? Çok basit olarak belirtmek gerekirse, bahsi geçen anlatımlar, etik ilkelerimiz ve mesleki sorumluluklarımız çerçevesinde değer verdiğimiz şeyler için mücadele etmeye ve söz üretmeye çabaladığımızı gösteriyor.

- **“Neler yapabiliriz, hangi dayanıklılık, direniş ve örgütlenme biçimlerini geliştirebiliriz sorularına ortak bir zeminde yanıtlar aramalıyız.”**

Sosyal hizmet mesleğinin, kırılgan/dezavantajlı gruplara destek vermesinin yanı sıra, onları güçlendirmeye teşvik etmesi de önemli bir husus. Bazen bu hususu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları olarak kendimize yönelik gerçekleştiremiyor oluşumuz da dikkat çekilmesi gereken başka bir konu. Tüm meslek elemanlarına yönelik süpervizyon kapsamında herhangi bir uygulama/girişim yapılmazken ya da var olanlar yetersiz kalırken, spesifik olarak queer sosyal hizmet uzmanlarını -süpervizyon bağlamında- düşünen var mıdır

diye size sormak istiyorum. Öncülüğünü ve hazırlığını gönüllü meslektaşlarımızla birlikte gerçekleştirdiğimiz bir süpervizyon yönergesi de mevcuttu ve bu yönerge LGBTQİA+ alanında çalışan farklı sivil toplum kuruluşlarına iletilmişti ancak bu yönergenin genişletilebilmesi de maalesef mümkün olamadı. Sanırım bu noktada, kendi ellerimizle, kendimize bir engel yaratmış olduk. Türkiye'deki sosyal hizmet alanının bu konuya eğilmeyişi ya da eğilmek istememesi de bambaşka bir konu tabii.

“Evet, birçok alanda birçok eksiklik var. Şimdi ne yapacağız?” sorusunu duyur gibiyim. Bu soruyu çoğu kez farklı ortamlarda, sosyal hizmet uzmanları meslektaşlarımızla tartıştığımızı söylemek istiyorum. Bana göre, bundan sonra, günümüze kadar deneyimlenen ayrımcılıkları, kendimizi ve mesleğimizi kanıtlama çabalarını, eksiklikleri, var olmaya ve dayanışmaya yönelik attığımız adımları; yani farklı zamanlarda, farklı mekanlarda, farklı anlamlandırma biçimleriyle oluşturduğumuz hikayelerimizi kabul etmemiz gerekiyor. Bu kabullenmenin *“Bulunduğumuz düzlem böyle, yapacak bir şey yok”* mantığıyla olması gerektiğini ifade etmiyorum. Düzlemin ve şartların farkında olarak neler yapabiliriz, hangi dayanıklılık, direniş ve örgütlenme biçimlerini geliştirebiliriz sorularına ortak bir zeminde yanıtlar arayarak, kolektif hareket etmemiz gerektiğini anlatmak istiyorum. Bunları yaparsak hem kendimize hem müracaatçılarımıza hem de sosyal hizmet alanına olan sorumluluğumuzu yerine getirmeye bir adım daha yaklaşmış olabileceğimize inanıyorum.

Umarım, bu yazıyla birlikte tüm meslektaşlarımızın ve sosyal hizmet alanının bir araya gelmesi ve queer bir kurtuluşun yaratabilmesi mümkün olabilir.

Sevgi ve dayanışmayla!

Yası Bile Tutulamayan LGBTİ+'lar

Nedime Erdoğan¹

Hepimiz, acıların ortaklaştığı insanlarız ve ölüsüne bile saygı gösterilmeyenler için buradayız. Aynı zamanda adalet için mücadele eden geride kalanları temsil ediyoruz.

Buraya LGBTİ+ ebeveyni olarak davet edildim. Ankara Gökkuşluğu Aileleri Derneği- GALADER'den eşcinsel annesi olarak karşınızda olsam da aileleri tarafından yok sayılan LGBTİ+'lar için de buradayım.

LGBTİ+ ne demek? Cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ya da cinsiyet ifadesi olarak çoğunluğa uymayan ama içimizden birilerini anlatan bir ifade bu.

İnsanlık tarihi boyunca hayatın, doğanın bir parçası olan, fakat dışlayıcı, yok edici politikaların uzun bir süredir hedefindeki bir büyük kitleden söz ediyoruz. Bunun yıllarca bir tercih olmadığını, doğuştan geldiğini, doğanın bir parçası olduğunu, dinleyiciler için çocuklarımızı meşru birer özneye çevirebilmek adına hep savunageldim fakat bugün bulunduğum yerde velev ki tercih demek istiyorum. Başkalarının acılarıyla dayanışırken, haklarını ve özgürlüklerini savunmak için bunların önemli olmaması gerektiğini düşünüyorum artık bulunduğum yerde.

Çocuklarımızı birer sayıya dönüştürmeyi, özellikle bu konferansın içeriği sebebiyle, istemesem de birçok araştırmanın toplumdaki bireylerin yüzde onunun gizli yahut açık LGBTİ+ olduğunu gösterdiğini belirtmek istiyorum. Kısacası her alanda mücadele verilmesi, hak eşitliği için sürekli çaba içinde olunması gereken bir büyüklükten söz ediyoruz fakat maalesef LGBTİ+'lar mücadelelerinde yalnızlar, bu yalnızlaştırılmanın taraflarından biri de kendi aileleri aynı zamanda.

LGBTİ+ları, onların birilerinin çocuğu, kuzeni, yeğeni, torunu olduğu gerçeğini göz ardı ediyoruz. LGBTİ+ çocukların teyzeleri, amcaları, dedeleri, anneleri ve babaları olarak bizler bunun böyle olmak zorunda olmadığını göstermeye çalışıyoruz ve onların yanındayız.

1 Ölüye Saygı ve Adalet İnisiyatifi'nin Şişli Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Evi'nde, 8-9 Ekim arasında düzenlediği "Ölüye Saygı ve Adalet Konferansı"ndaki konuşma metnidir. Metnin başında yer alan "Merhaba, konferans için emeği geçenlere ve burada bulunan herkese sevgi ve saygılarımı ileterek başlamak istiyorum" cümlesi kitaba alınmamıştır.

Fakat bu şiddet politikaları ve nefret söylemlerinin, aileler üzerinde yarattığı etkiyi çocukları bütün olumsuzluğuyla yaşayabiliyor. Kısacası makbul vatandaş olarak görülmeyen LGBTİ+'lar, aileleri için de makbul olamıyorlar. Ne sokakta ne evde ne okulda ne iş yerinde ne de sağlık kuruluşlarında ayrımcılık ve şiddet görmeden yaşamaları mümkünken, ölümden bile makbul görülenlerle eşitlenemiyorlar. Oysaki öldüğümüzde eşitlendiğimiz söylenir ama bu sadece makbullah için geçerlidir. Bunu da geride kalanlar bilir en çok.

Ölüm karşısında devlet bütün soğukluğu ve şiddetiyle karşımıza çıkar, LGBTİ+ alanı için bu soğuk şiddetin taraflarına, ne yazık ki, aileyi de eklemek zorundayım. Aile kurumunun tutumu da diğer kurumlarla ortaklaşabiliyor. Her türlü sosyal ve kamusal destek mekanizmalarından yoksun bırakılarak tüm anayasal hakları sistematik olarak gasp edilen kamusal alanlardan dışlanan bizzat devlet tarafından hedef haline gelen LGBTİ+'ların tarlada, inşaatta, otoparkta, yol kenarlarında, cansız olarak bulunmasına toplum olarak şaşırmıyoruz, bu bizi üzmüyor. Bir insanın öldürülmüş olmasına, bir yol kenarına atılmış halde bulunmasına neden üzülmeyiz? Bu bizi nasıl dehşete düşürmez? Ölümle arasında nasıl olur da bir hiyerarşi kurarız?

LGBTİ+ alanı içerisinde trans çocuklarımızın bu şiddeti en yoğun haliyle yaşadığını söyleyebiliriz, bu sebeple transların hayatlarında ve ölümlerinde yaşananlardan bahsetmek istiyorum biraz.

Örneğin bir trans kaybolduğunda, kayıp ilanı vermek bile zorlaştırılıyor. Eğer bu kişi, ailesi tarafından dışlanmışsa kayıp ihbarı, haliyle arkadaşları tarafından yapılıyor ve bu durumda polis bu ihbarı dikkate almıyor. Bu başvuruyu yapmak için bile arkadaşları, avukatlar, dernekler, mücadele etmek zorunda kalıyor. *"Su testisi su yolunda kırılır."* diyorlar. Bu nefret kültürü ve politikaları hepimizi etkiliyorsa da translar bunu en ağır boyutlarıyla deneyimliyor.

Trans çocuklarımız sadece hayattayken değil öldüklerinde de terk ediliyorlar, cenazeleri reddediliyor, hatta aileler, devletten kimsesizler mezarlığına gömülmesini isteyebiliyor. Kimsesizler mezarlıklarına bakmak kimlerin kimsesizleştirildiğini anlamamızı sağlayabilir. Kimsesizler mezarlıkları aslında devletin ölümlerle ya da toplumsal farklılıklarla kurduğu ilişkilerin sergilendiği alanlardan biridir. Bu alanlar etnik, dini, sınıfsal ötekiliklerin yanı sıra cinsiyet kimlikleri açısından da veriler sunuyor. Kimlikleri tespit edilmiş olsa dahi bu kimselere, kimsesizliklerini desteklemek adına birer numara atanıyor ve mezar taşlarına bu numaralar yazılıyor. Norm dışındaysanız kimliğiniz bilinse bile yeriniz kimsesizler mezarlığı olabiliyor.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Cenaze Hizmetleri" adlı rehberinde, "cinsel organı kesilmiş ya da yumurtalıkları alınmış erkeklerin de erkekler tarafından yıkanması gerekir." ibaresi yer alıyor. Bunun sonucu olarak örneğin bir trans kadın öldüğünde, aileleri bu kimliği yok saymışsa, erkekler tarafından yıkanıyor.

Yaşayan ve ölü bedenler üzerinde devletin ve ailenin ve elbette dini kurumların (ki bunu devletin içinde sayabiliriz) politikaları var. Aile onay verse de bu sefer din çalışanları sorun çıkarabiliyor. Yıkama, kefenleme, defin merasimlerinin bir ritüeli vardır. Yas toplum nezdinde sevgi ve saygı görür. Ama bu sadece norma uygun olanlar için geçerlidir. Sizi norm dışı kabul etmişse, maaşları bizler tarafından ödenen din görevlileri cenazeleri yıkamaz, cenaze namazı için cami ve imam bulmakta zorlanırsınız.

Örneğin bir transın anısında dinlemiştim, arkadaşı öldüğünde din görevlisi yıkamamış, arkadaşlarına nasıl yıkayacaklarını tarif etmiş, arkadaşları yıkamışlar. Diyelim ki arkadaşları ya da ailesi cami ve imam buldu bu sefer cenazede bir trans kadın için imam "er kişi" diyor. Trans erkek iseniz "hatun kişi" oluveriyorsunuz. Yani bedeli fazlasıyla ödetilen varoluş mücadeleniz öldüğünüzde yok sayılıyor. Ya trans mülteci iseniz arkadaşları cenazeyi bile alamıyor.

En kenarda görülen LGBTİ+ alanı aslında hepimizin en ortak alanı! Neden mi? Ne coğrafyaya ne etnik kökene ne ideolojiye ne inanca ne sosyal sınıfa ne aileye ne de devletin tutumuna bağlı olan, bu dünyada bazı insanların sadece ve sadece varoluşlarıyla ilgili bir mesele olduğu için. Yani hepimizin bir meselesi ve hepimizin bir parçası. LGBTİ+'ları egemen şiddeti en ağır biçimde yaşayan grup olarak düşünürsek bir binanın en alt katında bulundukları metaforunu kullanabiliriz. Eğer sağlam olmayan bir binanın zemin katını sağlamlaştırırsak, bu binanın üst katlarını da daha sağlam bir hale getirecektir. LGBTİ+'ların özgürleşmesi hepimizi özgürleştirecek derken demek istediğimiz aslında bu.

Çoğunluğa uymamanın acısını bizler de yaşatmıyor muyuz? İşte o zaman eleştirdiğimiz devlet tutumunun benzerini biz, birileri için (ki bu daha çok LGBTİ+'lar için) yapmıyor muyuz? Şiddetini ve yarattığı acıyı bildiğimiz devletin adil olmayan tutumu bazen LGBTİ+'lar için bizim de tutumumuz olmuyor mu? *"LGBTİ+ ne demek, yaşayanlar nedir, neden böyle öcü gibi gösteriliyor, gerçek aslında ne?"* diye düşünmediğimizi, onlara kendi çocuklarımızdan biri gibi değil kenarda öteki olarak göz ardı ettiğimizi söylemek yanlış olmaz sanırım.

Dünyada keşifler sadece toprağın keşfi olarak görülmüş. Üzerinde yaşayan insanlar o keşfin bir parçası olamamış, yok hükmünde sayılmış ki, yapılan her müdahale haklılık kazansın. Amerika'nın keşfini buna örnek olarak verebiliriz.

Orada keşfedilen, karşılaşılan yeni topraklar olmuş ve oranın yerli halkıyla aslında karşılaşılması. Böylece, en acımasız tutumlar, yok hükmünde sayılanlara, karşılaşmayanlara uygulanabilmiş. İşte bu nedenle LGBTİ+'lar varlığını her alanda göstererek, *"biz yok hükmünde değiliz, varız ve var olacağız,"* diye seslerini hem ailelerine hem de hepimize ulaştırmaya çalışıyor.

Biz GALADER olarak çocuklarının sesini duyan ebeveynleriz. *"Çocuklarınızı sevmeyin onları kapıya koyun."* diyen söylem ve politikalara rağmen, çocuklarımızı dışlamayarak onların varlığıyla zenginleşen ailelerimizi yeniden yorumlayarak daha güçlü oluyoruz.

Ayrımcılığa uğrayan birçok grup için, acılarını aileleri ile paylaşmak yahut da ailenin güvenli ortamında acılarını sarmak mümkünken bu, LGBTİ+'lar için maalesef sıklıkla böyle olmuyor. LGBTİ+ alanı dışında ayrımcılığa maruz kalan çocuklar, devletin ve dışarının şiddetini yaşarken, aile ocağında yaraları sarılmış, bir annenin "yavrum" sesiyle kendini sağaltmıştır. LGBTİ+'lar bu sağaltıcı sesi duymuyor, küçük yaşlarda aile desteğini yitirebiliyorlar. Aile desteğini de yitiren çocuklar için mücadele daha da zorlaşıyor. Çünkü zaten onları destekleyen herhangi bir mekanizma yok. Yaşarken birçok zorlukla mücadele eden LGBTİ+'lar için ölüm ve sonrası da ne yazık ki adil işleiyor.

LGBTİ+ alanı için bu ölümler, doğal ölüm de olmuyor. Sağlık hizmetinden yararlanamadığı için ölen, intihar eden birçok LGBTİ+ var. Bu dışlayıcı politikalar nedeniyle bu ölümler aslında toplumsal birer cinayettir. Ölüm sadece tetiği çekenlerin yarattığı bir şey değil, ölümlerine alıştığımız her trans aslında cinayete kurban gitmiştir. Bazı yaşamlar hiç yokmuş gibi ya da kayıp sayılarak ne canlı ne de ölü oluyor. Yaşadıkları yaşam kayda değmeyen insanların ölümleri de aynı muameleyi görüyor.

Yas kavramı o toplumun rotasını anlamamıza yarayan önemli bir durum. Öldükten sonra bile ölüm sebebiniz yasınızı etkiliyor. Ölüm sebebi toplumsal onaydan geçmişse bazı destek mekanizmaları işliyor. Ölüm sebebiniz bu onayı almıyorsa bu desteğe ulaşamaz oluyorsunuz.

Duymamızı, öğrenmemizi, okumamızı, temas etmemizi, kısıtlayarak, kurulan ve bizleri acı çekmeye iten tüm bunların ortadan kalkması için bir araya gelmemiz çok önemli. Bunun için, ölüye saygı ve adalet arayışlarında emeği geçen herkese teşekkürlerimi bir kez daha iletmek isterim.

Makbul vatandaş olarak görülmeyenlerin görülmesi, duyulması, bilinmesi yas tutabilmek için önemli. Yası tutulamaz olmayı sürdürürlerse kırılganlıkları ve yok edilişleriyle ilgili görünmezlerse, bizler de bunu görünür kılmazsak, yasalarının tutulmasını sağlayamazsak, farkında olmasak da yaralı bir toplum oluruz.

Yasımızı tutabilirsek, hesap sorabilirsek, suçluların cezalandırıldığını görebilirsek, adaletin var olduğunu hissedebilirsek, yaralarını sarmış bir toplum oluruz. Yaşam varsa, ölüm de elbette olacaktır. Kayıp yaşayan kişi için bu zor sürecin en önemli ayağı yas tutabilmektir. Hepimizin kulaklarında yası tutulamayanlar, yasları engellenenler "*Ben de bir insanım.*" diye bağıyor.

LGBTİ+ Varoluşlar Göçmen Varoluşlardır

Eylem Çağdaş

Yıllar önce, ben hâlâ düz, standart, mazbut bir kariyerim olabileceği illüzyonu içindeyken bir insan kaynakları şirketinde çalışmaya başladım. Bu arada iş ilişkilerinin merkezinde, epey kurumsal bir işe-alım şirketiymi dolayısıyla kapitalizmi tam merkezinden gözlemlene olanağım oldu. Neyse sıkıcı tespitlerle değil komik, daha doğrusu trajikomik bir anekdotla devam edeceğim.

Meraklı bir kedi olarak boşluklarda CV veri tabanını karıştırıyordum tabii. En çok da danışmanların işe-alım mülakatında tuttuğu notlara gözüm takılıyordu. KAPİTAL ne ister? Acaba kriterler ne? Norm ne, neye evet neye hayır diyorlar? Dünyayı değiştirmek isteyen, idealist solcu üniversiteli bir lubunya olarak bu soruların peşindeyim. Her neyse bir mülakat notundaki şu cümle aklımda kaldı: *"Kalifikasyonları tam ama biraz lokal sound ediyor."* gibi bir cümle. Plaza "Türkilizcesinden" Türkçeye şu şekilde çevirebiliriz: *"Aday, aranan nitelikleri tam karşılıyor ama biraz şiveli konuşuyor, kırsal kökenli dolayısıyla da olumsuz."* Yani kırsal kökenli insanları ekarte etmenin kısaca ayrımcılığın kurumsal ve inceltilmiş bir ifadesiydi bu aslında. Birine *"pis köylü!"* demenin formel ve usturuplu biçimleri... O gün bugündür dille çok fazla uğraşmanın ya da politik doğruculuğun tek başına bir anlam ifade etmediğine inanırım. Diyeceğim o ki 'beyaz faşizmi' çok inceltilmiş, kamufle ve hatta 'şık' bir tarzda tezahür ediyor. Tespit edilmesi çok daha zor. Kendi aralarında çaktırmadan ayarlamalara gidiyorlar, sonra bir bakmışsınız ki çoktan hükmünüz verilmiş ve kapı önüne konmuşsunuz.

Metropol merkezlerinin bir nefeslik boşluklarında büyümüş, serpilmiş bir topluluk olarak bu çakma kent soyluların hastalığından yani beyaz faşizminden bizlerin de nasiplendiğini söylemek zorundayım. 'Her ötekinin bir ötekisi vardır.' En kozmopolit ve enternasyonal topluluklardan biri olmamıza karşın bu söz bize dair de çok şey söylüyor. Translar, sakatlar, biseksüeller, efemine eşcinseller ve göçmenler LGBTİ+ toplumu içinde de ayrımcılığa, ötekileştirmeye maruz kalıyorlar.

Kurtarılmış bölgeler, gettolar karanlıktır, sıkışık ve yoğun kullanımdan dolayı biraz da pistir! Dolayısıyla ayak kaydırmalar, göz çıkarmalar, yer kavgası, kapı önü çekişmeleri, mikrofon kavgası LGBTİ+ camia içinde de sıklıkla karşımıza çıkan şeyler. Korona, kriz vs. nedeniyle hayat sertleştikçe yırtıcılığın dozu da artıyor şüphesiz. Giderek vahşileşen bu ormanda en çok örselenen, en çok

itilip kakılan kategorinin kırılğan gruplar olduğunu söylemeye gerek yok. Tüm bu denklemde göçmenlere, göçmen LGBTİ+'lara nispet edilen yeri varın siz hayal edin.

Hemen her lubunyanın bir dışlanma, atılma, kovulma ya da sürgün hikayesi vardır. Sorumlu bazen muhbir bir anne, bazen meraklı, mütecaviz komşular/ iş arkadaşları, bazen de neredeyse tüm sokaklara serpiştirilmiş suç çeteleridir. Barınma, çalışma ve güvenlik gibi temel haklarımız sürekli saldırı/taciz altında. Bunlar olmadan insan ne yapar? Ne hale gelir Allah aşkına? Tabii ki de olmadık kriminal yollara sapar, kendi olmaktan çıkar, insan olmaktan çıkar. "İnsan, haklarıyla insandır" sözü insan haklarını yüceltmesinin yanı sıra, kişinin hakları olmadan insan olamayacağına vurgu yapıyor esasında.

LGBTİ+ varoluşlar büyük ölçüde göçmen, nomadik varoluşlardır. Aslında öyle olmaması gerekir ancak maalesef öyle. Kendi hayatımızdan pay biçelim özellikle yirmili yaşlarımızdan itibaren elimizde çekçekli valizlerle oradan oraya sürüklenmedik mi? Zor atlatılan kışlar, arkadaşların kanepesinde geçirilen bunalım dönemleri, hatta kimi zaman evsizlik... Bunlar çoğumuzun yabancı olduğu durumlar. Nomadik (göçebevari) bir hayat süren pek çok LGBTİ+, hatta pek çok genç straight tanıyorum. Öyle ki yıllarca evsiz, işsiz yaşayan yaşayabilen lubunyalar var. Ne yerler? Ne içerler? Nasıl yaşarlar? Bilinmez... Gezi Parkı'ndan M'yi biliyorum mesela, elli küsur yaşında bir lubunyaydı. Kimse ne yediğini ne yaptığını nasıl geçindiğini pek bilmezdi. Bir içlik olurdu genelde içinde, iki tane deri montu üst üste giyer, çalıların arkasına geçer uyurdu. Battaniesini ağaçların tepesine saklardı. Dört beş saatlik bir tilki uykusundan sonra yüzüne bir soğuk su çarpar, sıfırdan başlardı güne, hayata. Gözümünün önünde yılları geçirdi. Lubunya alt kültürünün yaratıcısı diyebileceğimiz bu park-birahane lubunyalılarının da sonu geldi gerçi. Polis, iktidar destekli suç çeteleri ve kentsel dönüşüm bu insanların üzerinden silindir gibi geçti. En malın gözü, en deli bozuk birkaç figür kaldı. Onları da gecenin çok geç saatlerinde görebiliyorsunuz artık.

Öyle ki artık orta yaşa kadar böylesi bir hayat sürmek normal karşılanıyor, en azından yadırganmıyor. Her şey yolunda giderse 35-40'a doğru biraz rahata eriyoruz, nihayet kığımızı mindere koyuyoruz. Yersiz yurtsuzlaşma günümüzün baskın eğilimi gibi... İllaki köyünüzü IŞİD'in basması, şehrinizin bombalanması gerekmiyor. Büyük çoğunluğumuzu evsizlik, işsizlik hatta cancellanma (düşkün ilan edilme) korkusuyla kırbaçlamadılar mı mesela yıllarca? Okullarda, fabrikalarda, işyerlerinde kamusal yaşamda kışla disiplini böylesi bir terörle sağlanıyor zaten. Dolayısıyla bu kadar servet birikmişken dahi hiçbirimiz için güvenceli bir gelecek yok. Çalışma hakkı, barınma hakkı, sosyal güvence devleti... Çoktandır unutulmuş kavramlar maalesef. Z kuşağından birine bunlar-

dan söz açarsanız yüzünüze şaşkın şaşkın bakması çok olasıdır örneğin...

"Kimse Nedensiz Kaçmaz Hepimiz Göçmeniz!" sözü içi boş bir slogan değil. Tüm bu gerçekliğe gönderme yapıyor. Dolayısıyla göçmen düşmanlığı ötekilere, LGBTİ+'lara hiç yakışmıyor. Biz de böyle yaparsak başkasına kızma, öfkelenme hakkımız yok demektir. Hayatta bir yer edinmek, hakkımızı almak için verdiğimiz tüm bu mücadeleler de suya düşer üstelik.

Benim İnterseks Bedenim 1- Otonomi

Yasemin Bahar

Benim hikayem, gözlerim görmediği için tetkikler yapılırken interseks olduğumun da keşfedilmesi ile başlıyor. İki yaşındayken, farklı doktorların ortak önerisi ile, gerekli veya acil (ertelenemez) olmadığı halde ameliyat ediliyorum. 'Erkek' atanan dokularım alınarak feminize ediliyorum, 'normalleştiriyorum'. Hala ufakken hormon iğnelerine ve ardından haplarına başlıyorum, yine sebebi açıklanmadan ve seçenek sunulmadan.

İnterseks şemsiyesi, içerisinde onlarca farklı varyasyonu barındırıyor. Dolayısıyla intersekslerin çok çeşitli geçmişleri ve hikayeleri olabilir. Ben Onur Haftası boyunca, belki yaygın görülen ortak deneyimlere de değinerek, kendi biricik interseks bedenim ile ilişkimi anlatmaya çalışacağım.

Bebeklikte ve çocuklukta yaşadığım bu tıbbi müdahalelerin en büyük olumsuz etkilerinden biri benim için bedenimle ilgili haklarımın yok sayıldığı hissi oldu. Düşünün şimdi; sizin adınıza sizin bedeninize kalıcı kararlar veriliyor ve bir ömür boyunca bu kararların sonucuyla yaşamak dışında pek bir seçenek bırakılmıyor. Bedeniniz sizin istek veya ihtiyaçlarınız doğrultusunda da değil, toplumsal normlarla bu normlardan azat olmayan sağlık (ve aile) sistemleri tarafından kalıcı olarak değiştiriliyor. Bu süreç sağlığınız için gerekli veya acil de olmadığında hem beden bütünlüğünüz hem de kendi bedeniniz hakkında özgürce karar verme hakkınız ihlal edilmiş oluyor.

Benim de kendi vücudumla dalgalı bir ilişkim oldu, oluyor. Geçmişte onu ve ona yapılanları kontrol edemediğim düşüncesi, hayatımın farklı dönemlerinde çeşitli şekillerde yüzeye çıktı. Örneğin, östrojen ve progesteron almaya başladığım yıl, daha çocukken, sanıyorum en az 15 kilo aldım. İnterseks olduğumu, aldığım şeylerin hormon olduğunu ve böyle yan etkileri olabileceğini de bilmediğim için, kendimi 'suçlu' hissediyordum. Şişman olmayı kontrol edilebilir bir suç olarak gören ve şişmanlara daha az değer veren bir toplumda yaşamak da tabi duruma çok yardımcı olmadı. Bir süre sonra açlık-tokluk ve beden algılarım zedelenmeye başladı.

Ergenlik dönemlerinden genç yetişkinliğe geçerken sırasıyla interseks olduğumu, cerrahi ve hormonal müdahalelere maruz bırakıldığımı ve bu müdahalelerin tek seçenek olmadığını öğrendim. Şiddete uğramış ve ihlal edilmiş hissettim. Daha ufakken bir anda kilo almış olmamın benim 'suçum' olmadığını

öğrendikten sonra da beden algımda çok olumlu gelişmeler olmadı. Aksine farklı şekillerde daha da çarpıklaşmaya devam etti. Çünkü artık ona yapılan müdahaleleri de biliyordum.

Bu noktadan sonra beslenmemi ve kilomu tamamen kontrol etmeye çalıştım. Farkında olmasam da kontrol edemediğim cerrahi ve hormonal müdahaleleri telafi edeceği, bedenim üzerindeki otonomiye bana 'geri vereceği' inancıyla bunu yapıyordum. Yeterli bulabileceğim bir seviyede kontrol edebilmek için de ideal olmayan yöntemler denedim. Yeme bozukluğu semptomları geliştirdim. Sporla da olumsuz bir ilişki kurmaya başladım. Kıyafetlerle ve aynalarla küstüm.

Maalesef sonraki yıllarda başka intersekslerin de benzer deneyimlerini okudum ve dinledim.²

Bedenlerimiz üzerindeki bu kayıp kontrol algısının kendi kendine zarar verme (self-harm) gibi farklı şekillerde de ortaya çıkabileceğini öğrendim. İnterseks bedenlerimize yapılan tıbbi müdahalelerin olumsuz psikososyal etkileri olabileceğini, bu etkilerin de çok boyutlu ve katmanlı olabileceğini gözlemledim.

Ben bu deneyim paylaşımlarımdan, kendimden ve destek sistemlerimden de güç alarak yemeklerle, yemek yemekle ve kilomla barışmak diyebileceğim bir yolculuğa girdim.

Yine de intersekslere şimdiye kadar verilen zararın görünür kılınması, mümkün olduğu seviyede telafi edilmesi ve son bulması için bunların konuşulması gerektiğine inanıyorum.

2 <https://kaosgl.org/haber/interseks-ameliyati-ve-yeme-bozukluklari-uzerine-bedenim-ne-zaman-benim-olacak>

Ne Zaman ve Nasıl Travesti Oldum?

Kerem Dikmen

Başlığın çarpıcı geldiğinin farkındayım. Beni tanıyanlar için değil belki ama tanımayanlar için. Geçen yazıda, sonraki yazının konusunu TİHEK, bir sonrasında da muhipleri olarak ilan etmiştim. Pek parmaklarımı oynatmak istemedim bu sevimsiz kuruma, konuya. Onun yerine bir avukat olarak ne zaman travesti olduğumu yazmak daha ilgi çekici geldi. Şu son cümlede var mı bir sorun? Sona saklayayım.

2012, İzmirli yerel lubunya derneği Siyah Pembe'nin hukuk danışmanlığını yapıyorum, birkaç başarılı işte katkım var, yerel basının dikkati üstümüzde. Tam o sıralar bir köşe yazarı bana ulaşır, haber yapmak istiyor ama dernekteki mesai arkadaşım bunu önermemiş, ben de hep oyalıyorum, çağrılara falan geri dönmüyorum. İzimi kaybettirmişim, rahatım. Zaten yolda denk gelsek birbirimizi tanımayacağız.

O günler bir yandan da bağlı olduğum baronun müzik grubunda saksafon çaldığım günler. Sıkıcı bir meslek grubu olan avukatlardan müzik grubu kurunca ister istemez dikkat çekiyor. Yerel basın da bizi merceğe almış, prova devam ederken stüdyonun kapısından grupla röportaj yapmak için iki kişi girdi, girenlerden birini başka bir haberden tanıyorum, ikinci kişiyi ise ilk kez gördüm. Girmeleriyle birlikte tanıdığım muhabir yanındakine döndü ve *"Kerem Bey, Kerem Bey diye sorup duruyordun, bak işte burada denk geldik."* deyip güldü. Yanındaki ise bir taşla iki kuş vurmanın taşkın sevinciyle ellerini yanaklarına götürerek *"Travesti Kerem Bey."* diye hafif bir çığlık attı. Beklemiyordum doğrusu, ne diyeceğimi bilemedim, böyle anlarda hep kilitlenirim zaten, ben de güldüm, müzisyen arkadaşlar da bana güldü. Bir şey söylemeyi elbette gerekli görmedim, hala yönelimim veya cinsiyet kimliğimle ilgili tahminlere yanıt vermeye gerek görmem. Muhtemelen o kişi de esasında zihninde heteroseksüel olmayan bir erkeği tasavvur etti ama ağızından travesti kelimesi döküldü. Doğrusu, bu olaydan şöyle yedi, on sene geriye gitsek benim de transeksüel (O zamanki ifade biçimiyle), biseksüel, eşcinsel kavramlarını bilmeden kullandığım örnek vardır, doludur. Şimdi barolarda LGBTİ+ 101 semineri düzenleyen ben, bundan 10 – 15 sene önce yazdığım dilekçelerin diline bakıyorum; yazanı LGBTİ+ 101 sınavına soksanız *"O'ı çakar."* dersiniz. *"Müvekkilim biyolojik olarak erkek ama kendini kadın olarak tanımlıyor."* mu ararsınız, *"o sırada kadın kıyafeti giyerken..."* mi ararsınız; bugün görsem transfobi, heteronormativite deyip suratına bakmayacağım, *"iflah olmaz, yeniden yaz bu dilekçeyi."* diyeceğim bir dil.

İnsan dönüşüyor, hareket dönüşüyor. LGBTİ+ hareketin gözümde önemli iki tarihsel özelliği var. İlki yargılamamak. Evet kavramlar yanlış kullanılabilir, sözcükler ağızdan yanlış çıkabilir, dahası -cinsel yöneliminizden bağımsız- gizli fobik de olabilirsiniz. LGBTİ+ hareket sizi "ocak dışı" ilan etmeden evvel dönüştürmek için uğraşır. İkincisi, hareket dönüştürürken kendi de dönüşür esasında. İfadem bir dış unsur olarak algılanmama yol açabilir, açmasın, gayet iç unsur olarak ve içten yazıyorum.

Nitekim Kaos GL'nin çok eski sayılarına baksanız, hareketin bugünkü diline oldukça yabancı metinler de görürsünüz. Geçmişin inkarına, onu yok saymaya, üstünü örtmeye gerek yok. Evet bir zamanlar dilekçeme *"müvekkilim biyolojik erkek"* yazan benim ve hayat beni güzelce çitiledi. Ama işte hareketin bana öğrettikleri, kattıkları sayesinde şimdi İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi başvuru formuna yazdıklarım; Adalet Bakanlığını, elinin altındaki nüfus kayıtlarından bağımsız olarak müvekkilime "kadın" olarak hitap etmek zorunda bırakıyor, bu zorunda bırakma hali, başvurunun başarı elde edip etmemesinden ayrı bir hoşluk katıyor.

Gelelim ilk paragrafın son cümlesine. Bir avukatın avukat olması ne kadar ilgi çekebilirse, travesti olması da o kadar ilgi çekebilir. Dil böyle kurulduğunda normaller devreye girer. Normallerin devrede olduğu bir dilse önce dilde, sonra da hayatta anormalleri türetir. Anormalin olduğu, anormalin olma halinin ise normalleştirildiği bir hayat ise ayrımcı bir hayattır, eşitlik lafazanlığı tıpkı bugünün Türkiye'sinde olduğu gibi ancak anayasada hoş görünen bir cümle olur.

Kesişimselliğin Çıkmaz Sokakları

Yıldız Tar

Bu yazıyı aslında Kaos GL dergisinin Kesişimsel Aktivizm sayısına yetiştirmeyi planlıyordum. Ancak, dergi üzerine bir sayı daha çıkardı, bu yazı bir türlü bitemedi. Bir yandan sayıda yazılanları okumak için beklediğimi, diğer yandan dergi sayfalarının sınırlılığı içerisinde meramımı anlatamayacağım gerçeğiyle yüzleştiğimi de itiraf etmem gerek.

Velhasıl; bu yazı boyunca, kesişimsellik kavramının sınırlarına, kullanım alanlarında gözlemlediğim problemlere ve kesişimsellik etrafındaki tartışmalara değineceğim. Derdim, kesişimselliğe dair net bir pozisyon belirtmekten ziyade; son yıllarda kavramın kendinden menkul bir siyaseten doğruculuk, ön kabul ve etik bir davranış biçimi olarak inşa edilmesine dair kafa karışıklıklarından bahsetmek... Yazının sonunda Türkçe literatürde kesişimselliğe dair denk geldiğim, okuduğum bazı yazıların linklerini de bulabilirsiniz.³

Bütün bunlara geçmeden önce kavramın kökenlerine gitmek gerekiyor. İlk olarak Kimberle Crenshaw'un 1989 tarihli Demarginalizing the Intersection of Race and Sex (Çeperleri haritalandırmak: Kesişimsellik, Kimlik Politikaları ve Beyaz Olmayan Kadınlara Yönelik Şiddet) makalesinde ortaya attığı kavram, hukuk davaları üzerinden siyah kadınların uğradığı ayrımcılıkları incelemek için bir araç olarak kullanılıyor.⁴ Hukuk teorisini Crenshaw'un kavramı, bir yandan siyah kadınların patriyarka ve ırkçılığa karşı mücadelesinin sembol isimlerinden Sojourner Truth'un kavramın ilk kullanımından çok önceki efsane "Ben kadın değil miyim?" konuşmasını anlamlandırmak diğer yandan da özellikle çoklu ayrımcılık gibi meselelerde, feminist hareket ve ilerleyen yıllarda LGBTİ+ hareketi içerisindeki hiyerarşileri anlayabilmek için kullanılan bir kavrama dönüştü.⁵

90'lı yıllarda yoğun bir şekilde kullanıldıktan sonra bir süre unutulmuş ancak son on yılda dünya genelinde tekrar, Türkiye'de ise bu yoğunlukta ilk kez gündeme gelen kavramın özellikle son dönemde sanki her meseleyi çözebilecek, her kapıyı açacak bir sihirli anahtara dönüştüğü fikrindeyim. Ancak her kavram gibi sınırları olduğunu hatırlamamız gerekiyor.

3 <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/kesisimselligin-cikmaz-sokaklari>

4 <https://feministbellek.org/kesisimsellik/>

5 http://morpsikolojidergisi.org/2019/11/03/sojourner-truthun-mirasi-ben-kadin-degil-miyim/#_ftn2

Kavramın kendisine ve sınırlarına dair

Kavramlar; belirli olayları, olguları, meseleleri anlamak için ortaya attığımız kelimelerdir. Eğer ki eşitlik ve özgürlük iddianız varsa buna bir de değiştirmeyi, dönüştürmeyi, yıkmayı da eklemek gerekir. Belli bir toplumsal gerçeklikten, o gerçekliğin etkilerinden bağımsız kavramsallaştırmalar çoğu zaman sonsuza dek unutulur. Egemenin elinde de olsa, ezilenin elinde de olsa her kavram nihayetinde gerçeklikten beslenir. Egemenin elinde o gerçekliği maskelemek için bir araca dönüşürken, ezilenin elinde o maskeyi ortadan kaldırıp çıplak gerçeği haykırmak için bir megafona dönüşür. Haliyle, bugün kesişimsellikten bahsediyorsak; bu kavramın işaret ettiği hakikatlere bakmamız gerekir.

Kesişimsellik, farklı tahakküm biçimlerine maruz bırakılan öznelerin özgül deneyimlerini görünür kılmak için kullanılan bir kavram. En özet haliyle kesişimsellik, tahakkümün tek boyutta ele alınmasının farklı tahakküm biçimlerinin iç içe geçerek görünmezleştirdiği özneleri ve deneyimlerini daha da görünmezleştirdiği gerçeğini tespit eden ve bunun üstesinden gelmek için bir yaklaşım öneren bir kavramdır.

Kavramlar, ortaya atıldıkları an ve bağlamın dışına doğru her daim esnese de o bağlamdan ve andan izleri taşımaya devam eder. ABD’de, oranın kendine has hukuk sistemi içerisinde, çalışma hakkı bağlamında ayrımcılığa ilişkin bir kavram olan kesişimsellik; nasıl olur da bütün dünyada, hukuk bağlamının da dışında tüm bağlamlarda, hak mücadelesini aşan feminizm, sosyalizm, kuir mücadele gibi devrimci mücadelelerde ve sömürüye ilişkin meselelerde işlevsel bir kavram olabilir?

Bu soruya yanıtım, soruyu sorma biçimimden anlaşılacağı üzere olmayacağı yönünde. ABD’nin tüm dünyanın genelinden fazlasıyla ayrıksı duran jüri sistemli hukukunda hakimlerin söylemleri üzerinden yapılan bir analizde kullanılan aracın başka yerlerdeki hukuk sistemlerinde bile işlevsel olmayabileceği ortadayken; kesişimselliğin hukuk alanı dışında da tartışmasız kullanılan bir kavrama dönüşmesi meseleleri anlamaya ve değiştirmeye dair bir tür kolaycılık gibi geliyor. Benzer şekilde, hukukun insan hakları mücadelesi açısından bile yetersiz olduğu tespiti yapılırken, insan hakları mücadelesini de aşan bir mücadele tahayyülünün sihirli anahtarı kesişimsellik olamaz. Ve yine, ayrımcılığın sömürü ve tahakküm sistemlerinin bir semptomu olduğu ancak meselelerin kendisi olmadığını düşünürsek; deyim yerindeyse semptomu tedavi etmek için geliştirilen bir kavram olan kesişimsellik, sadece ateşimizi düşürüyor. Ancak, o sırada dip dalga olarak eşitsizlik, sömürü ve her türlü tahakküm biçimi çevremizi sarmaya devam ediyor. Kesişimselliğin bu kadar sahiplenilmesinde, hakikatin bir bölümüne değdiği gerçeği var. Bu, es geçemeyeceğimiz bir me-

sele. Bir kavramdan bir yöntemle doğru kesişimselliğin tarihsel seyri, karmaşık meseleleri sadeleştirme gücünde saklı. Çoğu zaman bu sadeleştirmelere ihtiyaç duyuyoruz. Ancak her sadeleştirme bir yandan da törpüleme anlamına geliyor. Örneğin, Sojourner Truth'un "Ben kadın değil miyim?" çıkışını hem siyah hem de kadın olmanın yarattığı kesişimsel ayrımcılık diye okumanın böylesi bir törpüleme olduğu fikrindeyim. Bir cümle ve öncesindeki manifesto gibi konuşmasında "yaşlı Sojourner", bundan çok daha fazlasını söylüyor. Sojourner, bir siyah ve bir kadın olmanın kendisinin aslında bir ayrımcılık artı bir ayrımcılık etti iki ayrımcılık olmadığını çok net bir şekilde ortaya koyuyor. Sojourner, bu deneyimlerin kendisini bambaşka birine dönüştürdüğünü mağdur diliyle de değil, gayet meydan okuyan bir üslupla aktarıyor. Büşra Alparslan'ın çevirisiyle şu bölüm sanırım Sojourner'ın ne demek istediğini anlamamızda yeterli olacaktır:

*"Eğer Tanrı'nın yarattığı ilk kadın dünyayı tek başına baş aşağı edecek kadar güçlü idi ise şimdi bütün bu kadınlar da (ve platformun üzerinden göz gezdirdi) aynı gücü bulup dünyayı tekrar baş aşağı edip bu sefer doğru tarafı yukarıya taşımalı ve (kadınlar) şimdi bunu yapmak istiyorlar, erkekler de kadınlara izin verseler iyi ederler."*⁶

Kesişimsellik kavramının günümüzde çeşitli mağduriyetleri bir arada ele almak için kullanılması tesadüf değil bana kalırsa. Çünkü kavram, bir hukuk davasından çıktı. Davalarda mağdurlar, sanıklar, failler, savcılar, avukatlar, hakimler ve ABD'de jüri vardır. Ancak hayat, bu denklemin çok daha ötesinde ve karmaşık bir mesele. Haliyle, bir mağduriyetin giderilmesi için açılan davanın yeni mağduriyetler yaratmasını anlatmak için kullanılan bir kavramın, bütün mağduriyetleri anlamak ve anlatabilmek için kullanılması günün sonunda bizi hem bir mağduriyet siyasetine hem de tam da anlattığını iddia ettiği mağduriyetleri anlatamamasına yol açıyor. Siyaset, sadece mağduriyetlerin dile gelmesinden ve geldiği anda çözülmesinden ibaret olsaydı dünyamız çok daha iyi bir yer olabilirdi. Ancak maalesef değil. Haliyle, kesişimselliği ister bir kavram isterse bir yöntem olarak benimseyelim her daim tetikte olmamız gerekiyor. Hangi kapıları açıp, hangi kapıları kapattığına dikkatlice bakmadıkça kısa yol olarak gördüğümüz bu yol, dolambaçlı bir çıkmaz sokağa dönüşebiliyor. En basitinden, trans kadın olmanın ülkemizde korkunç derecede eşitsizlik, haksızlık, ayrımcılıkla yüzleşmek olduğunu biliyoruz. Buna ek olarak örneğin bir de seks işçisi iseniz; katmerlenen meselelerin sizi iyice sessizleştirmesi, size mağdur olmaktan başka bir alan tanınamaması gerekir

6 http://morpsikolojidergisi.org/2019/11/03/sojourner-truthun-mirasi-ben-kadin-degil-miyim/#_ftn2

değil mi? Oysaki LGBTİ+ hareketinin tarihi dünyada da Türkiye’de de seks işçisi trans kadınların açtığı alanlarda sesini yükseltenlerin de tarihi bir yandan. İki tahakküm biçiminin kesişmesi sizi mağdur ettiği kadar, dayanışmayı mümkün de kılabilir. Sizin, kaybedecek hiçbir şeyinizin olmaması, üzerinize boca edilen farklı tahakküm biçimleriyle baş etmek için geliştirdiğiniz yollar sizi dünyayı yerinden oynatacak kadar kudretli bir siyasi özneye de dönüştürebilir. Kesişimsellik, şu an kullandığımız haliyle “mağdurlara alan açmanın” ötesine dair bir ufuk sunmuyor. Bu alan açmanın kendisinin ise, tarihsellikten kopuk olduğu fikrindeyim. Kesişimsel bakarak LGBTİ+ hareketinde lezbiyenler görünmezdir diyebiliriz. Ancak, anın fotoğrafını çekerken 90’lardan beri Sappho’nun Kızları, Venüs’ün Kızkardeşleri, LezBiFem gibi örgütlenmelerin açtığı alanları, lezbiyenlere kimsenin görünürlük bahsetmediğini aksine hem hareket içerisinde hem de dünyanın geri kalanında kendi mücadeleleri ile hak ettikleri itibarı aldıklarını da görmezden geliriz. Ve bu yaklaşımın, mücadelelere haksızlık olduğunu düşünüyorum. Peki bu durum harekette lezbofobi olmadığı anlamına mı gelir? Hayır, aksine tam da bu tarih aynı zamanda hareketteki lezbofobinin de tarihidir. Ancak kesişimselliğin adeta bir bilim insanı edasıyla, büyüteçle bakarak aradığı donmuş, kalıplaşmış kimlik ve deneyimler yerine; değişen, dönüşen, dönüştüren mücadeleler tarihine bakmak gerek bunu görebilmek için.

Kavramın, tahakküm biçimlerini silmesine dair

Tam da buradan bakınca, kesişimselliğin bir yandan da çeşitli tahakküm biçimlerini eşitlediği, aynılaştırdığı ve bu yolla sildiğini gözlemliyorum. Bunu da odağı tahakküm biçiminden alarak kendinden menkul bir özneye çevirerek yapıyor. Kesişimselliğin tanımı her ne kadar çeşitli tahakküm biçimlerini işaret etse de bu alandaki yazı ve tartışmaların büyük çoğunluğunda kişilere ve kişilerin taşıdığı kimliklere odaklandığı bir gerçek. “Kürt, Alevi, biseksüel, işçi, erkek olmak”, “Engelli, non-binary, Ermeni, kadın olmak” gibi formülasyonlar üzerinden hem akademik tezler yazılıyor hem de mücadelenin hattı örülüyor. Bu yaklaşımdaki sorunları birkaç maddede incelemek istiyorum.

Odağı özneye çevirmek, özne temelli bir siyaset anlamına gelmiyor. Aksine kendimi bir laboratuvar ortamında hissediyorum ben sıklıkla. Alevilik üzerine konuştuğum bir buluşmada karşımdaki insanların gözlerinde ışıklar çakması ve büyük bir iştahla, “*Aaa sen aynı zamanda Alevi miydin?*” diye üzerime atlamaları beni özneleştirmiyor. Aksine bir süs eşyasına dönüştürüyor. Kesişimselliğin, herhangi bir kimliğe kendiliğinden siyasi bir öznellik ataması deneyimle yanlışlanan bir varsayımdan ibaret. Kimliklerimiz, kim olduğumuz değil; bun-

larla ne yaptığımız bizi özneleştiriyor.

Diğer yandan, kesişimselliğin neredeyse sadece ontolojik bir meseleye dönüştüğünü de söylemek gerekiyor. “X’ler vardır” cümlesi, yok sayılmaya karşı önemli bir çıkış olsa da sonrasında başka cümleler de kurmak gerekmez mi? Tartışmayı varlık-yokluk eksenine sürüklemek bir önceki maddede bahsettiğim araştırmacı refleksinin bir ürünü bana kalırsa. Oysaki siyasal ve toplumsal eşitlik mücadelemiz bir yandan da bizleri araştırmak isteyenlere “naş” demekle geçmedi mi? Peki neden bir anda her birimiz araştırmacı reflekslerini sahiple-nirken buluyoruz kendimizi?

Akademi ile eşitlik mücadeleleri arasındaki ilişkiyi her daim gerilimli bulmuşumdur. Ve gerilimli kalmasında da fayda olduğuna inanıyorum. Klasik bir sokak mı akademi mi tartışmasından öte; akademinin bilgi üretimi ve yaygınlaştırılması konusundaki tekelci eğilimlerine direnmediğimiz zaman ancak ve ancak *“Madun konuşabilir mi?”* gibi bir dönemin çok popüler ve tuhaf sorusunun nesnesi olabiliyoruz. Madun hep konuşuyor da sen anlayabiliyor musun, dinliyor musun acaba diye sormak ise tam da bu direnişin bir ürünü olarak ortaya çıkıyor. Kesişimsellik meselesinde de böyle bir direnmeye ihtiyacımız olduğu fikrindeyim. Akademik çalışmalarda, özgünlük yakalamak uğruna kesişen kimliklere odaklanmak yaygınlaşıyor. Ancak, birçoğunun tahakküm biçimlerinden çok kimlikleri sorunlaştırdığını da görüyoruz.

Tam da buradan, kesişimselliğin ilkokuldaki kümeler gibi törpülenmiş bir anlayışla tahakküm biçimlerini görünmezleştirdiği fikrindeyim. Kümelerin içerisine insanları koyuyor çünkü. Yenilik iddiası da buradan geliyor. Yoksa patriyarka ile kapitalizm ilişkisini maddeci feministler ortaya koyalı çok oldu. Irkçılık ve kapitalizmin iş birliği siyahların ABD’deki direnişinde faş diye ortaya döküldü. AIDS salgını döneminin radikal kuirleri, ırkçılık ve heteroseksizmi şöyle bir güzel salladı. Ancak kesişimsellik, bunlardan daha ziyade bu eylemleri gerçekleştirenlere ışık tutuyor. Ancak o ışık da bir yandan kimlikleri katılaştıran, donduran bir ışık.

Siyah bir gey hem siyah hem eşcinsel midir? Yoksa siyah gey olmak kendi başına başka bir kimlik midir? Kesişimselliğe ilişkin yazında her ikisini de söyleyenlere rastlamak mümkün. Ancak, bu soruyu neden ve hangi motivasyonla sorduğumuz ise yanıtsız. Burada soruyu tersine çevirmemiz gerekiyor bence. Irkçılık ve homofobi nerede, nasıl iş birliği yapar? Ve böyle ilerlediğimizde örneğin ırkçılığı anlamaya ve yok etmeye dair geliştirdiğimiz yöntemlerin, homofobiyi anlamaya ve yok etmeye dair mücadelede her zaman işlevsel olmayabileceğini de fark edebileceğiz. Ezbere bir şekilde yinelediğimiz; *“Kürtler, kadınlar, Aleviler, LGBTİ+’lar aynı sistemden muzdarip, aynı*

dertleri var.” cümlesi kadar gerçeğe temas etmeyen bir cümle daha yok. En basitinden evinde Alevi olabilirken sokakta Sünni gibi davranmaya zorlanmak genel geçer bir doğru. LGBTİ+’lar açısından ise evinde cis hetero taklidi, belli sokaklarda kendin, belli sokaklarda görünmez olmak genel geçer bir doğru. Bu iki deneyim, nasıl olur da aynı olabilir? Bu iki deneyimi de yaşayan Alevi LGBTİ+’lar bu durumda iki tane aynı kişi midir? Birlikte mücadele etmek için dertlerimizin aynı olması gerekmiyor. Veya tahakküm biçimleri tek tek her birimizde kişi ya da grup olarak aynı dertleri yaratmıyor. Aynı baş etme biçimlerini geliştirmiyoruz. Merceğe, aynılıklarımızı değil; tahakküm biçimlerinin iş birliklerini almak gerekiyor. Öbür türlü, birbirimize ne kadar aynı olduğumuzu anlatmak gibi tuhaf bir yarışa dönüşüyor. Kesişimselliğin, tahakkümün işleme biçimlerine mesafesi ve bir dönemin “çok kültürlü, mozaik” liberalizminden ilhamla kurduğu hattın kolaycılığın yanı sıra, başka bir dünya tahayyülünü de kısıtladığını düşünüyorum.

Bu kısıtlama, tam da hukuk davasından çıkan bir kavrama yaraşır şekilde iki mesele ekseninde dönüyor: “Kapsayıcılık” ve “düzenlemeler”. Meselelere hukuki çözümler bulmak nicedir hem kadın hareketinin hem de LGBTİ+ hareketinin açmazı. Hukukun ayaklar altında olduğu bir yerde bir noktaya kadar anladığım, parçası olduğum bir eğilim olsa da hukuki çözümleri nihai çözümler olarak görmek ve sunmak, bizleri evlilik eşitliğini sağlayacak kampanyacı bir aktivizme götürür sadece. Ki, sağlayabileceğimiz de meçhul. Haliyle, sömürü ve eşitsizliklere karşı kurum ve örgüt içi düzenlemeler de her ne kadar gerekli olsa da günün sonunda sadece birtakım yönergelerden ibaretler. Şirketlerin, kesişimsellik meselesine yaklaşımın özeti olan kapsayıcılık düzenlemelerinin nasıl ikiyüzlüce olduğunu anlamak için küresel firmaların ABD ve Türkiye’deki uygulamalarına bakmak yeterli. Diğer yandan kapsayıcılık kavramının kendisi bana fazlasıyla lütfekar geliyor. Kimse beni kapsasın istemem, ne münasebet? Tarla mıyım ben ki beni çitlerle kapsayacaksınız? Aynı zamanda kapsayıcılık, illa bir özne bekliyor. Nasıl ki heteroseksizmin şekillendirdiği tüm mekanizmaları, kurumları değiştirmek yerine homofobiye karşıyız makyajıyla günü kurtarmak bir alışkanlığa döndüyse; örneğin okulları heteroseksizme karşı dönüştürmek yerine bir öğrencinin açılması bekleniyor. “Trans öğrencimiz olursa adım atarız tabi” yaklaşımı, tam da o trans öğrencinin var olabilesini engelleyen uygulama oluyor. Haliyle, lensimiz kapsayıcılık olduğunda; dönüp dolaşıp yine ve yeniden varlık-yokluk ikilemine hapsoluyoruz.

Bütün bu soru ve kafa karışıklığının son halkası ise kesişimsellik ve etik meselesi. Kesişimsel olmak (kesişimsel olmak ne demek ben de bilmiyorum açıkçası, bir insan ya da örgüt nasıl kesişimsel olur onu da anlamıyorum, kavramın sınırlarının esnemesinin son merhalesi bu sanırım) etik bir ön kabule dönüşü-

yor. Etik üzerinden siyaset yapmayı hep tehlikeli bulurum. Etik, ahlaktan farklı olsa da ahlakla fazlasıyla kesişen bir mesele. Diğer yandan etik tutumları, pozisyonları siyaset yapmak sanma hatasına da sık sık düşüyoruz. Siyasetten benim anladığım tutum ve pozisyonundan ziyade eylem. Değiştirici, dönüştürücü eylem. Öbür türlü atıl ve durağan bir heykel olmamız anlamına geliyor. Etiği merkeze alan bir siyaset biçimi de böylesi bir eylemsizliğe, bütün siyasal ve toplumsal sömürü biçimlerini bireyin kendisini değiştirerek, arınarak ulaşmasıyla çözebileceğimiz bir tür politikaya yol açıyor. Meseleyi iyilik-kötülük, doğruluk-yanlışlık ekseninde tartıştıkça; tuhaf bir tür bireyciliğe mahkûm oluyoruz. Oysaki, benim derdim kişilerle, onların ayrıcalıklarıyla değil. O ayrıcalıklarıyla ne yaptıkları, yoldaşım olup olamayacaklarını belirler ancak. O ayrıcalığı lubunyalara karşı silaha dönüştürmeleri, mücadele ettiğim o düzenin piyonu oldukları anlamına gelir. Bunun da iyi ya da kötü olmakla hiç alakası olmadığı fikrindeyim. Siyasi mücadeleye vicdanı çağırmaktan bugüne kadar kimse hayır görmedi. Bu düzen, insanlar kötü olduğu için değil; sömürü ve eşitsizlikten bir grup çıkar sağlamaya devam ettiği için sürüyor. Kesişimselliğe en temel eleştiri de aslında tam da sınıf bağlamından geliyor...

Yazıyı, bu karışıklık içerisinde bireye indirgenmiş "kim öznedir?" tartışmalarından sıyrılarak kapitalizm, patriyarka, heteroseksizm, ikili cinsiyet rejimi, ırkçılık, sağlamlılık, türçülük gibi tertibatların göz göre nasıl iş birlikleri yaptığını faş etmek için tartışmak ve kuir feminist yoldaşlığın her birimizi nasıl değiştirdiğini hatırlamak umuduyla burada bırakıyorum. Kimliklerimiz kesiştiği, tahakküm biçimleri bize "aynı" ya da "benzer" şeyleri yaşattığı için birlikte mücadele etmek değil benim açımdan kuir feminist yoldaşlık. Aksine, hiç de benzer şeyler yaşamadıklarımı dinlemek, hiç de ortak özelliklerimin olmadığını yanında durabilmek, bir dişlinin çarkları gibi hareket eden tüm bu tahakküm biçimlerini yıkip atmak için...

*Hakların ışığında LGBTİ+'lar
için bir eşitliği örmek.*

İnterseks Çocukların Yaşadığı Hak İhlalleri Neden Çocuk İstismarıdır?

Belgin Günay

İnterseks çocuklar klitoris küçültme (klitoridektomi), kadın cinsel organını modifiye etmek için yapılan labiaplasti, vulvoplasti, normalden daha küçük erkek genital organları (mikropenis) ile doğan bebeklerde kız çocuğu görünümü vermek için yapılan vajinoplasti gibi ameliyatlara maruz kalıyor. Bu ameliyatlar anestezi ve başka etkenler nedeniyle risk taşıyor ve fiziksel sağlık sorunlarının yanı sıra ruhsal yaralar açıyor.

Tipik erkek veya kadın cinsiyet gelişimini kolaylaştırmak için interseks çocuk ve ergenlere rıza dışı hormon tedavisi de uygulanıyor.

İnterseks çocukların maruz kaldığı kapsamlı ve sistematik şiddet, yıllar boyu sürebiliyor. Buna rağmen günümüzde hala cinsel şiddet ya da çocuk istismarı denildiğinde ilk akla gelen şey intersekslerin yaşadıkları olmuyor ve bu korkunç şiddetin daha fazla duyulmasını istiyoruz.

18 yaşın altındaki bir çocuğa kasıtlı olarak zarar verme veya kötü muamele çocuk istismarı olarak kabul edilir. Çocuk istismarı, çoğu zaman aynı anda meydana gelen pek çok farklı biçimde olur. Çocuk istismarı sayılan faktörlerin ne olduğunu ve interseks çocukların yaşadıkları hak ihlallerinin neden çocuk istismarı olduğunu madde madde açıklayalım:

Fiziksel istismar: Fiziksel çocuk istismarı, bir çocuk kasıtlı olarak fiziksel olarak yaralandığında veya başka bir kişi tarafından zarar görme riskine maruz kaldığında meydana gelir.

İnterseks çocukların yaşadığı fiziksel istismar: İnterseks çocuklara gerek zaman zaman aile yakınlarının gerekse tıp çalışanlarının yaptığı fiziksel müdahaleler fiziksel istismardır. Bu yakınları tarafından çocuğun rızası alınmadan genital organlarının incelenmesi ve başkalarına gösterilmesi olabilir, doktorların ve diğer çalışanların aynı şekildeki incelemeleri de olabilir. Sebebi anlatılmadan ve bilgilendirilmiş rıza olmadan, tıbbi gerekliliği de olmadan gerçekleştirilen her türlü muayene ve tetkik fiziksel istismardır.

Cinsel istismar: Cinsel çocuk istismarı, okşama, oral-genital temas, cinsel

ilişki, istismar veya çocuk pornografisine maruz kalma gibi bir çocukla yapılan herhangi bir cinsel faaliyettir.

İnterseks çocukların yaşadığı cinsel istismar: Pek çok interseks çocuk, rıza dışı tıbbi müdahaleler esnasında cinsel amaçlı olmasa dahi genital organlarına ve bedenine dokunulmasına maruz kalmaktadır. Pek çok kişisel deneyim aktarımında zaman zaman interseks “tıbbi süreci” içindeki bu çocukların tıbbi ortamlarda cinsel amaçlı saldırıya da maruz kaldığı, çocuğun sözde tıbbi gerekçelerle erken yaşta bedensel sınırlarının ihlal edilmesine alıştırılması nedeniyle bu istismarı hemen algılayamaması ortaya çıkmaktadır.

İntersekslerin kişisel hikayelerinde doktorların çocuğun “cinsel fonksiyonlarını test etmek” bahanesiyle genital organları elle uyarması, okşaması, çocuk üzerinde vibratör ve benzeri araçlar kullanması ya da çocuğun bunları kullanmasının istenmesi gibi ayrıntılar yer almaktadır.

Yaptığı “klitoris küçültme” ameliyatlarıyla tanınan ve pek çok kez interseks aktivistlerin protestolarına konu olan Dr. Dix Poppas, yaptığı cerrahi müdahalelerin cinsel fonksiyonları nasıl etkilediğini görmek için çocuklar üzerinde vibratör kullanmasıyla biliniyor. Poppas, bu nedenle mesleğinden menedilmedi ya da herhangi bir disiplin soruşturması geçirmede ve 2018’de yaptığı savunmada sadece *“bu testleri videoya kaydetse daha iyi olabileceğini”* belirtti.

Ebeveynlerinizin, bir tıbbi sorun olmadığı halde sadece toplumsal kaygılarla, siz çocuk yaştayken genital organlarınız ve cinsel hayatınız üzerine düşünmesi ve bunun için müdahale etmesi zaten yaralayıcı bir ihanet, güven kaybı ve bir cinsel şiddettir. Bir ebeveyninin reşit olmayan çocuğunun klitorisinin şekli ve nasıl çalıştığı üzerine kafa yorması ve bunlar için para, zaman ve enerji harcaması sağlıklı bir davranış değildir!

Yetişkinler arasında rızaya dayalı birçok ilişki şekli toplumca “sapkın” sayılırken çocuklara kendi ebeveynleri ve “bilim insanı” doktorlar tarafından zorla yapılan bu “gerçekten sapkın” müdahalelerin “normal” sayılması çok problemli bir durumdur.

Duygusal istismar: Duygusal çocuk istismarı, bir çocuğun özgüvenine veya duygusal iyiliğine zarar vermek anlamına gelir. Bir çocuğu sürekli olarak küçümsemek veya azarlamak gibi sözlü ve duygusal saldırıları ve bir çocuğu izole etmeyi, görmezden gelmeyi veya reddetmeyi içerir.

İnterseks çocukların yaşadığı duygusal istismar: İnterseks çocuklar dış görünüşleri; fiziksel özellikleri ya da interseks durumlarının getirdiği diğer özel-

likleri nedeniyle uzun yıllar boyunca gizlilik, utanç, suçlanma ve özgüvensizlik içinde büyütölmekte, duygusal istismara maruz kalmaktadır.

Çocuk yaşta kişinin en güvendiğı, en yakınındaki insanlar ailesidir. Yapılan rıza dışı müdahaleler çocuk tarafından güvendiğı insanların ihanetine uğramak ve olduğı gibi kabul edilmemek, olduğı gibi sevilmemek, onaylanmamak anlamına gelir. İnterseks çocukların yaşadıkları süreçler her yanıyla ağır bir duygusal istismardır ve ileride kompleks post travmatik stres sendromu olmak üzere pek çok ruh sağlığı sorunu yaşamalarına yol açmaktadır.

Tıbbi istismar: Tıbbi çocuk istismarı, bir kişi bir çocuğun sağlık durumu hakkında tıbbi müdahale gerektiren yanlış bilgi verdiğinde, çocuğı yaralanma ve gereksiz tıbbi bakım riskiyle karşı karşıya bıraktığında meydana gelir.

İnterseks çocukların yaşadığı tıbbi istismar: Yukarıdaki maddelerde de pek çok şekilde açıkladığımız gibi, interseks çocukların yaşadıkları rıza dışı süreçlerin tamamında tıbbi istismar, toplumsal kurallara uymak uğruna tıbbin, mesleki etiğın, bilimin ve insan haklarının ihlal edilmesiyle karşılaşmaktadır. Buna muayene, tetkik ve teşhis süreçleri, tıbbi gerekliliğı olmadan kullanılan ilaçlar ve cerrahi müdahaleler dahildir.

İhmal: Çocuk ihmali, yeterli yiyecek, barınak, şefkat, denetim, eğitim veya dış bakımı veya tıbbi bakım sağlanamamasıdır.

İnterseks çocukların yaşadıkları ihmaller: İnterseks çocuklar özellikle kırsal bölgeler ya da yoksul ölkelerde aile tarafından istenmemek, ihmal edilmek, zaman zaman aileden uzaklaştırılmak hatta ölüm riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bazı ölkelerde doğum öncesi yapılan tetkiklerde çocuğun interseks olduğunun tespit edilmesi durumunda, anne bebeğı istediğı, bebeğın sağlık sorunu olmadığı halde ve sadece bebeğın interseks olması nedeniyle, kürtaj önerilmektedir. Açık interseks kimliğıyle yetiştirilen ve tıbbi müdahaleye uğramayan çocuklar, interseks oldukları biliniyorsa bazı gelişmiş Batı ölkelerinde dahi okullara alınmak istenmemekte, aileler bunun için mücadele vermektedir. Geri kalmış ölkelerde interseks doğan çocuğun öldürölmesi de ne yazık ki rastlanan bir durumdur.

Cinsiyet Disforisi Buzdağının Görünen Kısmı, Devletin Cinsiyet Kimliği Hoşnutsuzluğunu Görünür Kılmalıyız

Hayat Çelik

Türkiye’de yaşayan transların sorunlarına kim olarak, nereden, nasıl bakıyoruz? Türkiye’deki trans politikalarının dili, kimlerin ağzıyla konuşuyor? Atanmış ismimize karşın kendi ismimizi koyma kudretimiz, kendi sürecimizi adlandırmaya da yetiyor mu? Cinsiyet kimliği sürecimize ilişkin yaşadığımız sorunlar, bu alandaki sosyal politikaya, yeterince ve doğru bir şekilde yansıyor mu?

Yukarıdaki sorular, transların sürecine ilişkin cevaplanması gereken temel sorulardan birkaçı. Türkiye’de yaşayan transların sorunlarına kim olarak, nereden, nasıl baktığımız; sorunları tanımlama şeklimizi ve sorunlara yaklaşımımızı belirliyor. Yaklaşımın, yaşanan sorunu, doğru işaret etmede ne derece önemli olduğunu, engelli hak mücadelesi örneği üzerinden görebiliriz.

Türkiye’deki tek trans öz örgüt olarak kurulan Pembe Hayat dahil olmak üzere, LGBTİ+ sivil toplum örgütlerinin, transların sürecine atadıkları “uyum” ifadesini sorunsallaştırıp, cinsiyet kimliği süreci temelinde transların değil, devletin sağlaması gereken uyuma işaret edilmesi gerektiği yönündeki politik eleştiri mi dile getirmiştin.⁷ Ancak maalesef ya yeterince derdimi anlatamadım ya da gözlerden kaçtı. Bir ihtimal daha var ki, orası arı kovarı gibi çomak sokarsam işin içinden çıkamayabilirim. O ihtimal, kimin kime tabi kılındığıyla ilgili, kimin söz söyleme, ad koyma kudretine ne kadar sahip olduğuyla ilgili. Kimin trans özne olup, karar mekanizmalarında ne kadar aktif rol aldığı ile ilgili. Kimin istihdamda, kendine ne kadar yer bulduğuyla ilgili. Kimin akademiye, kimin uzmanlık gerektiren farklı disiplinlere yön verdiğiyle ilgili. O yüzden, o ihtimali bu yazıda sadece güç ve otorite olarak ele alacağım.

Türkiye’de yaşayan transların sorunlarına kim olarak, nereden, nasıl bakıyoruz sorusuna ben: Türkiye’de yaklaşık on yıldır transların sürecine ilişkin gönüllü emek veren, alt sınıfa mensup, işsiz, isyankâr, feminist, çocuk da kariyer de yapamayan trans aktivist bir kadın olarak cevap veriyorum.

7 KAOS GL.org 2018/ Transların geçiş sürecine dair kullanılan kavramlar / Hayat Çelik

Engellilik, günümüzde bir bakım ya da rehabilitasyon sorunu olarak değil; insan hakları, yurttaşlık ve eşitlik sorunu olarak görülmektedir. Engelli hareketinin talepleri ve sesleri bu yaklaşım değişiminin temel nedenidir.⁸

Neden engelli hak mücadelesi?

Çünkü engelli bireylerin hak mücadelesinde kat ettikleri yolun, trans mücadelesinde de çok işlevsel olacağını ve aralarında, yaşanan sıkıntılar açısından benzerlik olduğunu düşünüyorum. Zira engellerimiz ortak. Engellerimiz var oluş biçimlerimizde değil, egemen toplumsal zihniyette ve devletin politikalarında.

Engellilere yönelik sosyal politikalarda gelişen yaklaşıma benzer bir sürecin, translara yönelik sosyal politikalarda da A' dan Z'ye bir dil olarak geliştirilmesi gerekiyor.

Eskiden engel, kişiye özel bir kusur olarak görülürken; artık toplumların kusurlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan ayrımcılık sorunu olarak değerlendirilmekte.⁹ Örneğin yürüme engeli olan bir kişinin, hayata eşit katılımının önündeki engeller, önceden salt onun bedeni üzerinden işaret edilerek, buz dağının altındaki sebepler görünmez kılınıyordu. Engelli bireylerin yaşadığı sorunlar, kendi bedenlerinin "eksikliğine" indirgeniyordu. Devletin, sokakların, binaların, kurumların engelli erişimine ne kadar uygun olduğuna yönelmiş bir politik yaklaşım egemen değildi.

Daha sonraları, konunun öznesi olan engelli bireylerin, kendi bakış açılarının, deneyimlerinin, kendi sözlerinin sosyal politikalara taşınmasıyla birlikte; soruna yaklaşımda, sorunu ifade ediş biçiminde, saf değiştirir gibi bir farklılık oluştu. Çünkü kusur, engelli bireyin bedeninde değil, sağlamcı toplumun, devletin organlarındaydı. Değişen yaklaşımla birlikte, sorunun kişiye özgü bedensel bir sorun olmaktan öte, bir ayrımcılık biçimi olarak ele alınması gerektiği vurgulandı ve sorun kamusallaştı.

İşte aynı yaklaşımı, transların cinsiyet kimliği sürecine de kazandırmalıyız. Transların süreçte yaşadığı sorunları cinsiyet disforisine indirgeyen geleneksel yaklaşımı terk edip, sorunu doğru açıdan ifade etmeliyiz artık.

Türkiye'de yaşayan biz transların sorunu, salt bir cinsiyet disforisi sorunu olarak değil; insan hakları, yurttaşlık ve eşitlik sorunu olarak ele alınmalıdır. Trans

8 Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar / Risk Gruplarına Yönelik Sosyal Politikalar Dersi Notları-VI 2015 / Doç. Dr. Şenay GÖKBAYRAK

9 Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar / Risk Gruplarına Yönelik Sosyal Politikalar Dersi Notları-VI 2015 / Doç. Dr. Şenay GÖKBAYRAK

hareketinin talepleri ve sesleri bu yönde oluşturulacak olan sosyal politikalara taşınmalıdır. Soruna bakış açımız, konunun öznelere safından olmalıdır.

Evet, çoğunuzun zaten bildiği şeyleri söylüyorum ancak mesele tam da sorunu ifade ediş biçimimizden cereyan ediyor. Transların varoluşunda gibi görünen **“kusuru, yanlış, uyumsuzluğu”**, A’dan Z’ye her ifademizde, devlete havale etmenin vakti gelmedi mi?

İşte bu sebeplerle, burada bir daha gür bir sesle tekrar etmek istiyorum:

Ben transların sürecinin, bir **“Cinsiyet Uyum Süreci”** olarak kodlanmasını oldukça yanlış buluyorum. Bu ifade, tıbbın ve özellikle psikiyatrinin translara yönelik geliştirdiği (“uyumsuz kimlik”) geleneksel yaklaşımın uzantısı, devamıdır. Ayrıca süreci bir “uyum süreci” olarak kodlayacaksa, öncelikle transların değil; aile başta olmak üzere, toplumu inşa eden politikaların, yasaların translar için uyumlu hale getirilmesi gerekiyor. Transların değil, devletin ve toplumun tepeden tırnağa, cinsiyet kimliği çeşitliliğine uyumlu hale getirilmesi gerekiyor.

Burada, her ne kadar, trans öznenin kendi cinsiyet kimliği beyanı yönündeki uyum kastediliyor olsa bile, ben bunu sadece iyi niyetli bir yaklaşım olarak görüyorum. Çünkü cinsiyet kimliğimiz yönünde, kendimizi gerçekleştirmemize engel olan şey, cinsiyet disforimizden önce, içine doğduğumuz ikili cinsiyet rejiminin kendisindedir. Bedenlerimizi uyumsuzlayan cinsiyet disforisi sorunu da zaten, içine doğduğumuz ikili cinsiyet rejiminden bize yansıyor.

Bazı translar, cinsiyet kimliği ile bedensel cinsiyet özellikleri “uymadığı” “örtüşmediği” için hoşnutsuzluk duyup bir sürece ihtiyaç duyabilir. Ancak bu hoşnutsuzluk halinin şiddeti, başlı başına kişisel değildir ve ne kadarının toplumsal ne kadarının kişisel olduğu da görecelidir. Dolayısıyla buradaki hoşnutsuzluğun oluşmasında, ikili cinsiyet normlarını esas alan ailenin-toplumun-devletin payı oldukça fazla olduğu halde; devletin/toplumun cinsiyet kimliğine yönelik sağlaması gereken ‘uyum’a işaret etmiyor. Oysaki transların sürecinde, yaşadığı zorlukların çoğu da devletin cinsiyet kimliği odaklı göz ardı ettiği, kendi uyumsuzluğundan kaynaklanıyor. Devletin cinsiyet kimliği uyum sorunu var, biz transların değil. İlla sorunu, uyum süreci olarak kodlayacaksanız, devletin uyum sürecine bizden daha çok ihtiyacı var. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ve cinsiyet kimliği çeşitliliğine uyum sağlamış bir devlet, biz transların sürecini oldukça kolaylaştıracaktır.

Dolayısıyla trans öznelere cinsiyet kimliği hoşnutsuzluğuna değil, trans varoluştan hoşnutsuz olan toplumun ve devletin sağlaması gereken uyuma işaret edelim sorunu. Konuya neden sonuç ilişkisi içinde yaklaşmamız gerekiyor. Çünkü çocukluğumuzdan itibaren biz translara, “uyumsuzluk” atayan, bu ege-

men cis normatif yapının kendisidir. Bizlere lütfettiği “cinsiyet uyum süreciyle”, bizleri makbul ve makul bireyler olmaya mı davet ediyor? Neden cinsiyet kimliğimiz tabi kılınıyor? Cinsiyet kimliğimiz değil midir tabi olunması gereken?

Öte yandan ben, trans bir özne olarak yaşadığım sorunların cinsiyet disforisine indirgenmesinden oldukça rahatsızım. Hem politik düzlemde hem de psikolojik açıdan. Sorunun kaynağı olarak işaret ettiğimiz yer; bedenlerimiz değil, bedenlerimiz üzerinde tahakküm kuran cis-hetero normatif erkek egemen devletin kendisi olmalıdır.

Dolayısıyla cinsiyet disforisi de dahil, yaşadığımız sorunlara yönelik sosyal politikalar, cinsiyet kimliği ekseninde trans öznelere değil; ekonomik, sosyal ve politik koşullar kapsamında, devletin sağlaması gereken bir uyuma işaret etmelidir.

Translara yöneltilen **“Cinsiyet Uyum Süreci”** ifadesi, daha çok psikiyatrik bir yaklaşımın ifadesiyle örtüşmektedir.

Bedensel cinsiyeti ile cinsiyet kimliği arasında uyumsuzluk yaşayan, karşı cinsiyette olma arzusu taşıyan kişilerin hissettikleri sıkıntı cinsiyet disforisi olarak adlandırılmaktadır.¹⁰

Cinsiyet disforisi DSM-5’te (APA 2013) en az 6 ay süre ile doğumda belirlenen cinsiyet ile deneyimlenen/ifade edilen cinsiyet arasında belirgin bir uyumsuzluğun oluşu şeklinde ifade edilmektedir ve Türkçeye çevirisinde söz konusu tanı “cinsel kimliğinden yakınma (hoşnut olmama)” şeklinde çevrilmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği 2013).¹¹

“Cinsiyet Uyum Süreci” ifadesi, transların sürecinde yaşadığı zorlukların tümünü, cinsiyet disforisine indirgeyen bir ifadedir. Oysaki translar süreçlerinde, atanmış cinsiyet temelli, ikili cinsiyet rejiminin, cinsiyet kimliği uyumsuzluğundan kaynaklı sorunlar yaşıyor. Cinsiyet disforisi, bu sorunlardan sadece bir tanesidir. “Cinsiyet Uyum Süreci” dediğimiz zaman, bu sorunların yükünü de trans öznelere omuzlarına yıkmış oluyoruz. Cinsiyet disforisi buzdağının görünen kısmıdır; buzdağının görünmeyen kısmındaki, devletin cinsiyet kimliği kusurlarına iade edelim bu uyum sürecini. Biz transların tabi kılındığı “Cinsiyet Uyum Süreci” ifadesinin akışını tersine çevirelim ki, asıl bu süreç tabi olması gerekenler iyice ortaya çıksın!

10 Türk Psikiyatri Dergisi 2018;29(1):11-21/Cinsiyet Disforisi Olan Bireylerde Cinsiyet Değiştirmenin Ruh Sağlığı ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri 2/11 / Berna ÖZATA YILDIZHAN, Şahika YÜKSEL, Mirella AVAYU, Handan NOYAN, Eren YILDIZHAN

11 Türk Psikiyatri Dergisi 2018;29(1):11-21/Cinsiyet Disforisi Olan Bireylerde Cinsiyet Değiştirmenin Ruh Sağlığı ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri 2/11 / Berna ÖZATA YILDIZHAN, Şahika YÜKSEL, Mirella AVAYU, Handan NOYAN, Eren YILDIZHAN

Onu desek yanlış, bunu desek yanlış, peki ama nasıl ifade edeceğiz?

Transların yasal süreci, bir cinsiyet kimliğinin gelişim sürecinin devamıdır. Bu süreçte, ayrıca bir isim atamak, geçmişten bugüne hep tartışma yarattı ve hep sorunlu oldu. Çünkü, öncelikle bu süreci tanımlayanlar trans deneyimin öznesi değillerdi ve hep cis normatif otoriteler referans alındı.

Halihazırda, trans öznelere her biri süreçlerini farklı şekillerde ifade ediyor. Translar arasında hiçbir zaman bu konuda bir uzlaşma olmadı. Mesele de zaten trans öznelere sürecini nasıl ifade edeceği meselesi değildi. Buradaki mesele trans olmayanların süreci ne şekilde ifade etmesi gerektiği ve bu süreçte adını koyma iradesini, kimin ne şekilde kullandığıdır. Bu iradeye, kimin ne şekilde dahil olduğudur.

Benim, transların cinsiyet kimliği sürecine ilişkin, alandaki sivil toplum çalışanlarına, ruh sağlığı uzmanlarına, hukukçulara, sosyal hizmet uzmanlarına önerim şu: Süreci genel olarak ifade ederken, olabildiğince nötr bir dil ile ifade edebilirsiniz. Herhangi bir “uyuma, geçişe, değişime, dönüşüme” vurgu yapmak gerekmiyor. Böyle bir vurguyu tercih ettiğinizde, danışanlarla karşı karşıya gelme riskiniz her zaman var. Daha da önemlisi, tercih ettiğiniz vurgu, danışanlara kendini iyi hissettirmeyebilir. Örneğin; “Cinsiyet uyum süreci” ifadesi bana iyi hissettirmiyor. “Cinsiyet değiştirme süreci” çoğu transa iyi hissettirmiyor. O cepte, kesin bir bilgi olarak kenarda dursun.

“Cinsiyet kimliği süreci, trans (-ların) süreci, trans kimlik süreci” gibi nötr ifadeler herhangi bir çatışma yaratmayacağı gibi, politik olarak da sorun yaratacak çağrışımlarda bulunmuyor. Zaten hukuki, medikal süreçleri ifade ederken herhangi bir zorluk yaşanmıyor.

En başta sorduğum şu soruyu hatırlayalım: Atanmış ismimize rağmen kendi ismimizi koyma kudretimiz, kendi sürecimizi adlandırmaya da yetiyor mu? İşte bu yazı, trans bir öznenin politik iradesidir. Ne kadar karşılık bulacağı, tamamen sizlerin bu iradeyi ne kadar ciddiye alacağınıza bağlı. Türkiye’nin tek trans örgütünün bu politikayı ne kadar sahipleneceğine bağlı. Karar mekanizmalarında yeteri kadar transların yer almadığı, LGBTİ+ örgütlerin insafına bağlı. Ama ruh sağlığı uzmanlarının, sosyal hizmet uzmanlarının, avukatların, akademisyenlerin vb. insafına kalmayacak kadar da politik!

(Bu yazıya katkılarından dolayı L. Alp Akarçay’ a sonsuz teşekkürlerimle...)

Tıbbi ve Hukuki Düzenlemelerin Trans* Kimlik İnşasındaki Rolüne Bir Bakış

L Alp Akarçay

Giriş

Son yıllarda trans*¹² haklarını savunan, küresel ve yerel ölçekte güçlü kolektif örgütlenmeler oluşturan (Güler, 2020) trans* bireylerin aktivizmi, trans* kimliklerin “aktif olarak müzakere eden, yorumlayan, üreten ve arzulayan” (Zengin, 2014) konumlar üreterek patolojik tıp tanımlarını alt üst eden karşı söylemler inşa ettiklerini trans* hareketinin artan görünürlüğünde gözlemlemek mümkün. Bu bağlamda, özellikle Küresel Kuzey’de örgütlü trans* aktivizminin trans* bireylerin görünürlüğünün artmasına katkıda bulunduğunu; ve böylece trans* temsiliyet biçimlerinin çok katmanlı ve çeşitli yapılarının önemsenmeye başlandığını; ve ana akım medyanın “trans sorunlarını daha olumlu ve doğru bir bakış açısıyla temsil etmeye” (Escudero, 2021) başlamasında etkili olduğunu ileri sürebiliriz. Günümüzde sinema ve popüler kültürde trans* kimliklere dair medyaya hakim olan dar kalıp yargılardan ve kodlardan uzaklaşılan bir trans* temsiliyetine ve anlatılara yer verilmeye başlandı. Öte yandan filmlerdeki trans* karakterlerin trans* bireyler tarafından temsil edilip edilmediği ile ilgili güncel tartışmalar hakim (hetero)normatif kategorileri sorunsallaştırdıkları için önemli bir başka gelişmedir. Tüm bunlar trans* temsiliyetine daha çok yer verilmesine yol açarak trans* karakterlerin “çeşitli anlatı evrenlerini” (Koch-Rein vd., 2020, s. 3) iskan etmeleri trans temsiliyeti çeşitlendirmektedir. Bazı araştırmacılar ise bu temsiliyetin bir anlamda kapitalizmin tüketim piyasasının arzularına hitap ettiğini; aslında trans* bireyleri “piyasanın özneleştirilmiş vatandaşları[na]” dönüştürmekte olduğunu belirtiyorlar (Gleeson & O’Rourke, 2021, s. 57). Gleeson ve O’Rourke’a göre (2021) trans* bireylerin deneyimleri piyasaya uygun olarak entegre olmaları için yeniden şekillendirilmektedir. Türkiye’ye baktığımızda ise bu tartışmaların kimi yankılarını belki de daha çok trans* ve LGBTİ+ aktivizm gruplarında yer yer duyuyoruz. Türkiye’de translara yönelik belli başlı sosyal politikaların ve hukuksal güvencenin sağlanmamış olması, transfobinin, translara yönelik nefret söylemlerinin ve saldırıların, fiziksel şid-

12 Trans*: Halberstam’ın (2018) trans kelimesinin yanına yıldız işareti koyarak yazma önerisini bu yazıda yer yer uyguluyorum. Halbertsam’a göre, trans*, belirli bir varış noktasını, belirli bir cinsiyet kimliği kategorisini işaret etmez ve herhangi bir teşhisin kesinliğini öteler. Kimliklerine dair söz söyleme yetkisini de translara verir.

detin ve trans* cinayetlerinin yaşıyor olması (TGEU, 2021; Kaos GL, 2022), Türkiye’de öncelikli olarak transların insan haklarının geliştirilmesi gerektiği yadsınamaz bir gerekliliktir. Bunun yanı sıra, Türkiye’de trans* geçiş [transition] sürecine bakacak olursak trans* bireylerin tıbbi ve hukuki süreçlerdeki deneyimleri önemlidir. Trans* kimlik süreci (Çelik, Kaos GL, 2022) hukuksal ve tıbbi işlemler yolu ile trans bireylerin cis ve heteronormatif cinsiyet sistemine ve hegemonik erkeklik ve kadınlık (Kurtoğlu, 2014) normlarına uygun olarak norm dışı bedenlerinin yeniden biçimlendirilerek, topluma entegre olmalarının amaçlanmakta olduğunu belirtebiliriz.

Trans* Kimlik Sürecinde Hukuksal Düzenlemeler

Hukuksal düzenlemeler norm dışı / trans* bedenleri ne şekilde düzenlemektedir? Ayça Kurtoğlu’nun (2013) Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) 40. maddesinin cinsiyet değiştirme düzenlemesinde çeşitli yıllarda yapılan değişiklikleri incelediği yazısı bu soruya bir yanıt vermektedir. Kurtoğlu (2013) bu çalışmasında transların “içerilirken dışlandıklarını” (s. 118) ve “hukukun bu düzenlemede nasıl bir cinsiyet / toplumsal cinsiyet ve cinsellik kurgusuna dayandığını” (s. 119) göstermektedir. TMK doğumdaki cinsiyet kaydının değiştirilebileceğini tanımaktadır. Fakat bu yasanın LGBTİ+ hareketinin taleplerine çözüm getirmek amaçlı oluşturulmamış olması nedeni ile “içerme ve dışlama pratikleri birbirine paralel uygulamalar olarak bir arada bulunabilmektedir” (Kurtoğlu, 2013, s.118). Bu düzenlemedeki evli olmama hali gibi koşullar trans* temsiliyet biçimlerini hegemonik erkeklik ve kadınlığa göre şekillendirmektedir (Kurtoğlu, 2013). 2001 yılında medeni kanunda yapılan değişiklik ile cinsiyet kimliğinin yeniden atanması ile ilgili işlemler için yeni standartlar belirlendi; ve buna göre cinsiyet süreci ameliyatları için mahkeme izni zorunlu hale getirilerek, eğitim araştırma hastanelerinden alınan psikiyatri ve endokrinoloji gibi çeşitli uzman analizlerinin bulunduğu bir rapor, bireyin bekar ve ameliyattan önce kalıcı olarak üremeden yoksun olması gibi koşullar belirlendi (Can ve ark., 2011).

Trans* Bilimsel Teknolojiler

Transseksüelliğin nedenini ortaya çıkarmaya yönelik aralıksız arayış, transseksüel cinsiyet kimliklerini sürekli olarak sorgulanabilir bir durumda tutmak ve böylece cisseksüel [trans olmayan] cinsiyet kimliklerinin sorgulanamaz olmaya devam etmesini sağlamak için tasarlanmıştır (Serano, t.y.).

Bilimsellik normatif ve politik bir tasarı olarak norm dışı / trans bedenleri nasıl düzenlemektedir? İktidarın bilimsel yönetilebilirlik modeliyle ya da merceğiyle ölçtüğü, şemaya oturttuğu ve standartlaştırdığı bilgiler ile görme ve kontrol

edebilme sistemlerinin ve pratiklerinin içinde ya da ötesinde olan bireylerin beden, doğa ve toplum ile ilişkisi nasıl dünyalara hayat verir ve/ya hangi dünyaları görmezden gelir? Bu soru ile iktidar ve bilgi ilişkisinin türettiği ehlileştirilmiş bilgi araçları ile düzenlenen normatif hayat pratiklerinin ve şemalarının yol açtığı hasar alanlarını inceleme hedefi güdülmektedir. Şu soru yazının hatlarını çizmemde yardımcı olacaktır: Türkiye’de trans* cinsiyet süreci ile ilgili hakim tıbbi ve/ya hukuki anlatıların veya işlemlerin trans* kimlik inşasındaki rolü nedir? Bu yazıda “sistemlerin ve kurumların işleyişleri çeşitli geçerli kişilik olasılıkları üretirken, eş zamanlı olarak diğerlerini ortadan kaldıran” (Stryker & Whittle, 2006, s.4) normativitenin dışında duran trans* bedenlerin çeşitli hakim düzenlemeler ile olan ilişkisine odaklanacağım. Transların tıbbi patolojik anlatıları ya da teşhisleri ne şekilde istikrarsızlaştırdıkları, bunlara nasıl meydan okudukları ve/ya karşı koydukları üzerine yanıt aramayı hedeflemekten düşünmeye çalışacağım. Trans* bireyler hukuksal ve tıbbi düzenlemeler ekseninde kendilerini nasıl var ediyorlar, nasıl bir “var olma sanatı” (Bayat, 2016, s. 58) güdüyorlar ve nelere meydan okuyorlar?

Tıp etiolojisinde hakim olan “transseksüellik, ...arzu edilen bir çisimleşme / bedenselleşme durumundan sapma, fazlalık veya eksiklik olarak” (Gleeson & O’Rourke, 2021, s. 31) görülmesi trans* kimlikleri tıp bilimi ile ilişkisi kapsamındaki anlatılar ile tanımlar, ve transgender çeşitliliğini düzenler (Gleeson & O’Rourke, 2021). Diğer bir deyişle, tıbbi tahakküm cinsiyet ve cinsiyet kimliklerindeki çeşitliliği görmezden gelir ve tekbiçimliliği yüceltilir. Tekbiçimlilik görüş alanını darlaştırma ve basitleştirme yöntemleri ile düzensiz, *vahşi / yabanıl* [wild] (Halberstam, 2020) ve karmaşık bilginin evcilleştirilip okunabilir (sosyal ve kültürel anlamda belirli hakim kategorilere giren) ve yönetilebilir olmasıdır. Modern yaşam pratiklerimiz içerisinde karmaşık bilgi kim tarafından okunabilir, okunabilirliği nasıl sağlanabilir ve yönetilebilir; okunabilirlik ya da okunaksızlık bireysel bir seçim midir?

Kimi trans* bireylerin ikili cinsiyet sistemi içerisinde okunabilir bedenlere sahip olabilmeyi istemeleri, Türkiye’deki trans kimlik süreci düzenlemesi ile bağdaşmaktadır. Cinsiyet kimliği atamasını değiştirmek çeşitli tıbbi prosedürlerin tamamlanmasını kapsayan ve birkaç yıla yayılan uzun bürokratik bir süreçten oluşmaktadır. Trans* kimlik sürecinin trans* bedenlerin normatif cinsiyet sistemi bağlamında okunabilir olmalarını sağlayan tıbbi ve hukuksal düzenlemeler, belki de *vahşi / yabanıl* [wild] (Halberstam, 2020) olan ormanın müdahaleler sonucu ile “ütöpik bilimsel orman” (Scott, s. 38) yönetimi ile okunabilir olmasını sağlayan uygulamalara benzetilebilir. Düzenlenebilen doğanın çarpıcı bir tasvirini yapan James C. Scott (2008), *Devlet Gibi Görmek* adlı kitabının bir bölümünde bizi modern öncesi dönemde iktidarın geliştirdiği “ütöpik bilimsel

orman" (Scott, s. 38) yönetim uygulamaları ile tanıştırır. Bu uygulamalardan bazılarında ormanın bir kısmının faydalı bitkiler ve bir kısmının da zararlı otlar olarak işaretlenmesi, bazı orman faunasının damgalanmasına yol açmaktadır (Scott, 2008). 18. yüzyılda, Almanya ve çevresinde gelişen ütöpik bilimsel orman tasarısı ve uygulamaları, biyolojik açıdan çeşitli ve yaşlı ağaçların bulunduğu ormanları tektipleştirerek orman denetimini ve ormanın meta olarak kullanımını kolaylaştırdığına inanılmasına yol açmıştı (Scott, 2008). Bir çeşit "orman laboratuvarı" (Scott, 2008, s. 38) oluşturan tasarındaki ağaçların sistematik ve hiyerarşik olarak yeniden düzenlenmesi sonuç olarak ileriki yıllarda orman ekolojisinin bozulmasına ve ormanın güçlü ve dirençli olmasını sağlayan biyolojik çeşitliliğin ortadan kalkması ile ormanda tahribata sebep olmuştu.

Bu örneğe farklı bir açıdan bakarsak günümüz görme biçimleri ile çevrenin, bilgilerin veya bedenlerin okunabilirlik ya da okunaksızlık halleriyle ilgili bazı kıyaslamalar yapabileceğimizi veya ikili sınıflamaların günümüzde nerelere hakim olduğu ve hangi şekillere büründüğünün izlerini ve birikimlerini değerlendirebiliriz. Trans* "cinsiyet kimliklerini sürekli olarak sorgulanabilir bir durumda tutmak ve böylece cis cinsiyet kimliklerinin sorgulanamaz olmaya devam etmesini sağlamak için tasarlanmış" (Serano, t.y.) sorulara ve düzenlemelere bakabilir; ve trans* kimliklerin sorgulanabilir olma konumlarını bir örnek olarak ele alabiliriz. Trans* yazar Julia Serano (t.y.) trans* bireylere kolaylıkla trans* olmalarının sebeplerini açıklama veya anlatma baskısının yapılabilmesinin "transseksüel cinsiyet kimliklerini sürekli olarak sorgulanabilir bir durumda tutmak ve böylece cisseksüel cinsiyet kimliklerinin sorgulanamaz" ve trans* kimliklerin "düzeltilmesi" (t.y.) gereken bir anomali olarak görülmesinin aslında ötekileştirmeye hizmet edebildiğini söyler. Serano burada translığın etiyojisine, yani nedenlerine odaklanıldığına vurgu yapar. Ütöpik bilimsel bir yaklaşım ile oluşturulan hakim cinsiyet kategorilerinin dışında tutulan kimi cinsiyet kategorilerinin damgalandığını söyleyebiliriz belki de. Trans* kimlik inşasında geniş yer kaplayan tıbbi modelin "normatif standart olarak işleme" (Johnson, 2015, s. 803) trans* sorunlarına insan hakları açısından, "toplumsal cinsiyet normatifiği ile haklara ve vatandaşlığa erişim arasındaki ilişkilere" (Puar, 2015, s. 45) odaklanarak bakmak hakim bilimsel kategorilere eleştirel yaklaşmamıza yardımcı olabilir.

Lila Abu-Lughod'un (1990) Bedevi kadınların direniş pratikleri ile ilgili yaptığı araştırmasında kadınların direniş biçimlerini feminist bilince dayandırmak "onlara, deneyimlerinin bir parçası olmayan bilinç veya politika biçimlerini yanlış atfetmek" (s. 47) demek olacağını vurgulamıştır. Abu-Lughod (1990) direniş biçimlerini incelemenin tahakküm ilişkilerindeki birçok soruyu sormamızı göz ardı etmeye yol açtığını ve bu yüzden direniş / tahakküm ikiliğini aşmaya yarayan çözümlemeler yaparak direnişin bir "iktidar teşhisi" (s. 42) olarak

kullanılmasını önerir. Trans* bireyler cinsiyet kimliklerinin kültürel okunaklılığı çerçevesinde normatif olana uymaya yönelik baskılara maruz kalırken, bilimsel teknolojilerin sunduğu imkanlarla, bir yandan tıbbi trans* anlatılarını kucaklama, bir yandan da özgünlük müzakeresi mücadelesi içerisinde olmaları gerekebilir. Bu müzakere biçimlerini ve ilişkisini *bilimsel iktidar teşhisi* olarak görebiliriz. Okunabilir bedenlere sahip olabilmek birçok trans* birey için çeşitli derecelerde önemli olabiliyor. *Cis olarak görölme arzusunun / alıktırmamanın* (Kaos GL, 2020) [passing] önemi birçok trans* birey için çeşitli nedenlerden ötürü (örneğin, güvenliği ve ruhsal sağlığı sağlaması) bir rahatlatma aracı olsa da, cis olarak görölme için çabalamak, cis cinsiyet sistemine herhangi bir dönüştürücü etkisi olmadığı için trans* bireyler tarafından eleştirilmiştir (Gleeson, 2021). Heteronormatif cinsiyet iktidarının ürünü olan hormonal ve cerrahi tıbbi yöntemlerin uygulanmasını kapsayan trans* cinsiyet süreci aracılığıyla transların heteroseksüel cinsiyet kimliklerine uygun yaşamlar süren trans* özneler olmaları amaçlanmaktadır (Malatino, 2019). Dolayısıyla, trans* cinsiyet süreci kuir trans* cinsiyet kimliklerine sahip kişileri; tıbbi müdahalelere maddi ya da coğrafi koşulları (genelde büyük şehirlerde belirli eğitim araştırma hastanelerinde sürece başlanması gerekmektedir) elvermeyen kişileri; ya da tıbbi müdahaleleri seçmek istemeyen kişileri içermemektedir. "[H]eteroseksüel ve cis olarak okunabilmek, hem mikro hem de makro saldırganlıktan kaçın[abilmek]" (Malatino, 2019, s. 116) anlamına gelebildiğinden, ya da tıbbi imkanlara erişimde ancak heteronormatif ölçütlerin belirleyici olması transların "transnormatif" (Malatino, 2019, s. 110), yani ikili cinsiyet kalıplarıyla bağdaşan, söylemlere ve cinsiyet performanslarına başvurmalarına yol açabiliyor.

Trans* Perspektifler

Trans olmak, birçok yönden liberal içerme siyaseti ile daha meydan okuyan ve umut verici bir şey arasındaki sınırdaki mücadele etmektir (Dickinson, 2021, s. 439-440).

Kuir kuramcı Jack Halberstam (2020) günümüzü "doğa sonrası [postnatural]" (s. 7) olarak tanımlayıp "arzu biçimlerinin ve bedenlerin şekillerinin okunaklılığı ve okunaksızlığı için yeni bir sözcük dağarcığına" (s. 7) ihtiyaç olduğunu ileri sürer. Yukarıda da değindiğim Halberstam'ın *wild* terimini Türkçe'ye yabancı ya da vahşi olarak çevirirsek, Halberstam bireyin yabancı / vahşi olma halini şu şekilde tanımlar: "vahşilik / yabanilik aynı anda doğanın kaotik bir gücünü, kategorizasyonun dışını, sınırsız cisimleşme biçimlerini, sosyal tanınmaya boyun eğmeyi reddetmeyi, kontrol kaybını, öngörülemez olanı adlandırır" (2020, s. 3). Halberstam'ın bu tanımlamasından kişinin bireysel ve özerk olarak içinde bulunduğu ya da bulunmak istediği sosyal okunaklılık ve okunaksızlık

biçimlerinin, sosyokültürel varoluşun tam merkezinde olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de trans* bireylerin yaşadıkları sosyal, politik ya da ekonomik sorunları Halberstam’ın doğa sonrası kavramı ile ele alabilir miyiz? Bu kavram, trans* varoluşla iç içe tanımlanan bilimsel epistemolojileri sorunsallaştıran trans* direniş edimlerinden öğrendiklerimizle, translığa dair politikalara ve kuramlara yeni bakış açıları geliştirmek için yardımcı olabilir mi? Buradan hareketle şu soruları sorabiliriz: Translar kendi varoluş anlatılarında hukuksal ve tıbbi prosedürlerle, heteronormatif cinsiyet sistemine ve hegemonik erkeklik ve kadınlık (Kurtoğlu, 2014) normlarına uygun olarak bedenlerini yeniden inşa etme beklentileri ile nasıl ilişki kuruyorlar? Transların kendi anlatıları hakim anlatılarla bağdaşır mı? Translığa dair hakim tıbbi veya hukuki perspektifin trans* kimlik inşasına olumlu ya da olumsuz etkileri nelerdir? Trans* bireyler patolojik anlatılara ya da teşhislere (nasıl) meydan okuyorlar (mı)? Translar hakim hukuk ve tıp anlatıları içerisinde özgünlüklerini nasıl müzakere ediyorlar? LGBTİ+ ya da trans* örgütleri (nasıl, ne yönden) trans* bireylere tıbbi perspektifin patolojik yaklaşımının olumsuz etkilerine maruz kalmamalarını sağlayabilen ne tür güçlendirici olanaklar sağlıyorlar? Bu sorular üzerinde düşünürken, Hayat Çelik ve Baker U.¹³ ile görüştüm. Hayat kendini “2013’ten beri transların cinsiyet kimliği süreçlerine yönelik gönüllü çalışmalarda bulunan, trans bir kadın” olarak tanımlıyor ve şu anda işsiz olduğunu, Youtube kanalında transların sürecine yönelik videolar hazırladığını belirtti. Hayat Türkiye’de transların toplumsal cinsiyet sisteminin “heteroseksist cis normatif tahakkümün altında psikolojik ezilme yaşadığını” ve hayatın her alanına yayılan “sistemik, görünmez bir zorbalığa maruz” kaldıklarının altını çizdi. Buna ek olarak, translar için bireysel çabanın önemli olduğunu, bu çaba ile içselleştirilmiş transfobiden arınmanın ve öz savunma pratikleri geliştirmenin güçlendirici olacağını fakat sosyal politikaların ve yasaların olmaması, trans* varoluşunu etkileyen olumsuzluklardan tamamıyla sıyrılmanın mümkün olmadığını düşündüğünü vurguladı. Hayat aynı zamanda yasal cinsiyet kimlik sürecinin tıbbi ve hukuki sorunlarına da değindi:

“...yasal sürece başvuran transların beyanları yeterli bulunmaz ve psikiyatrinin “transseksüel kimliktedir” tanısına başvurulur. Trans varoluş psikiyatrik bir vaka olarak değerlendirilirken aynı zamanda patolojize edilir. Transların yasal süreçlerinde tıbbın ve hukukun cis normatif heteroseksist tahakkümü el ele yürür. Cinsiyet hanesini değiştirmek isteyen translar, heteroseksist cis normatif düzenin bekası için ameliyat olmaya zorlanır.”

13 Görüşmelerimiz kişisel yazışmalar ile Şubat 2022’de gerçekleşti. İki görüşmeci de sorularıma yazılı olarak yanıt vermeyi kabul ettiler. Hayat Çelik kendi ismini ve soyadını kullanabileceğini belirtti. Baker U. ikinci görüşmecinin kendi belirlediği bir rumuzdur.

Bir devlet üniversitesinde öğrenci olan Baker U. ise “normatif kurgular[ın] kişileri arzu etmedikleri eylemlere” yönlendirdiğini söyledi. Hayat’ın yukarıda vurguladığı cis normatif cinsiyet düzeninin yasa bilimsel “normalleştirme teknolojileri” (Malatino, 2019, s. 53) ile trans* kimliklerin varoluşuna dayatılan patolojik ve “psikiyatrik vaka olarak” görülme koşulunu ve ameliyat zorunluluğunu, Baker U. biraz daha açarak kimi translara aidiyet hissetmeyebilecekleri cinsiyete ya da bürünmek istemeyecekleri kimliklere uymaya zorlanmalarına yol açtığını ve bunların yarattığı olumsuzluklardan bahsetti:

“...yani nüfus cüzdanındaki değişiklik için rahim ya da penis ameliyatının zorunlu olması, bu operasyonları düşünmeyen / istemeyen translar açısından hem fiziksel hem de ruhsal olumsuz etkiler yaratan / yaratabilecek bir koşul; bu perspektif trans insanları sürekli bir binary hetero düzen içerisinde “makbul” anlatılara / ifadelere itiyor (yani örneğin trans homoseksüel ya da trans non binary kimlik ifadeleri görünmezleşbiliyor, trans kişiler daha fazla ayrımcılığa uğramamak için ait hissetmedikleri beyanları verip performans sergileyebiliyorlar).”

Hem Hayat hem de Baker U. hakim ikili cinsiyet kalıplarının ve normlarının çizdiği çerçevelere göre şekillenen tıbbi prosedürlerin trans* cinsiyet sürecindeki egemenliğinin etkilerine değindiler. Transların cinsiyet süreçlerinde heteronormatif cinsiyet kalıplarına uygun olarak cinsiyet kimliklerini yeniden üretmeleri gerekmektedir. Malatino’nun “transnormatif” (2019, s. 110) anlatı olarak adlandırdığı bu yeniden üretim, hegemonik erkekliğin veya kadınlığın sergilenmesini içerir; ve transların bu beklentilere göre bir cinsiyet kimliği sunmaları ve tıbbi otoritelere bunu kanıtlamaları gerekmektedir. Baker U., ayrıca transların haklarının yasalarca güvence altına alınmamış olmasına ve bu yüzden haklarını aramaya çalışmadıklarına da değindi:

“translar yaşadıkları ayrımcılık, şiddet durumlarında adaletin tesis edilemeyeceğini düşündükleri için bu alana dair kurumlara hiç başvurmayabiliyorlar. Örneğin gasp edilen bir trans kadın, polisler tarafından ayrıca bir şiddete maruz kalabileceğini bildiği / düşündüğü için yaşadığı duruma dair hukuki bir talepte bulun(a)muyor.”

Baker U’nun bu anlatımı transnormativite ve trans* nekropolitika (transnormatif olmayan transların ayrımcılığa ve şiddete maruz kalması) arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Kimi zaman trans* bireyler için cinsiyet süreci bir utku ifade etmeyebilir; ve cinsiyet kimlik sürecinin “olumsuz etkilerinden birinin diğeri-ne karşı tartıldığı bir çeşit nekropolitik hesaplamayı” (Malatino, 2019, s. 116)

kapsayabilmektedir. Malatino (2019), Snorten ve Haritaworn'un (2013) trans* nekropolitika tanımına başvurarak, transnormativitenin dışında duran bedenlerin şiddete maruz kalma olasılığının, hayatlarının merkezinde olduğuna işaret eder (Malatino, 2019).

Yasal cinsiyet kimlik sürecinin bir parçası olarak transların psikiyatrik analizlerden geçmeleri ve cinsiyet disforisi¹⁴ teşhisi almaları gerekmektedir. Translar tıbbi anlatılara, perspektiflere ya da teşhislere meydan okumalı mı diye sorduğumda, Baker U. meydan okuma zorunluluğun olmadığını vurguladı: "Ancak her trans deneyimi farklı ve biricik, bu çeşitlilik vasıtasıyla zaten bu alanlara kolektif olarak meydan okuyorlar, bireysel olmasa bile." Hayat ise "cinsiyet kimliği gelişim sürecinin cinsiyet disforisine indirgenmesine karşı" olduğunu; sosyal katmanın rolüne işaret ederek cinsiyet disforisinin "toplumsal normlardan bağımsız" gelişmediğini belirtti.

"Aidiyet kurduğumuz toplumsal cinsiyet kimliğine sahip çıkmak, sokakta, okulda bütün kamusal alanlarda hissettiğimiz gibi yaşamak bir meydan okumadır. Ben kendini hazır hisseden her transın hayatının bir noktasında etrafını kuşatan hakim perspektiflere meydan okuyacaklarını düşünüyorum çünkü trans olarak var olabilmek meydan okumayı gerektiriyor."

Hakim tıbbi perspektiflere meydan okumada trans* direniş edimlerinden çok şey öğrenebileceğimizi düşünüyor; bu kısmın başındaki soruları da bu yönde bir öneri olarak sunuyorum. Bu sorular ve bu soruların yol açtığı başka sorular üzerinde tartışmak ve düşünmeye devam etmek, transın* (Halberstam, 2018) / translığın / trans* kimliğin transların cinsiyet süreçlerinin patolojik bilimsel teknolojilerini dönüştüren kolektif ya da bireysel trans* direniş pratiklerine ve aktivizmine ışık tutabilecek kuramlar ve çözümler geliştirmeye yardımcı olabilir. "[O]kunabilir öznelere olabilmek için dil kısıtlamalarına" (Malatino, 2019, s. 26) uymaya çalışmaktan sıyrılmanın yollarını aramaya katkı sağlayabilir. Transların sosyal, politik ve ekonomik sorunlarına cevaplar üreten alanları açan sosyal politikalar geliştirmeye odaklanmaya, belki de meydan okuma potansiyellerin güçlenmesine katkı sağlayan yeni bakış açıları geliştirmeye imkan sunabilir.

14 Cinsiyet disforisi [gender dysphoria]: Kişinin cinsiyet kimliği ile doğumunda kendisine atanmış cinsiyetin örtüşmemesinden kaynaklanan stresi anlatan tıbbi bir terimdir. Tanım Kaos GL'nin LGBTI+ İnsan Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü'nden (2020) alınmıştır.

Kaynakça

Abu-Lughod, L. (1990). The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power Through Bedouin Women. *American Ethnologist*, 17(1), 41-55.

Bayat, A. (2016). *Siyaset Olarak Hayat*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Can, İ., Ö., v ark. (2011). Legal Aspects of Gender Reassignment Surgery in Turkey: A Case Report. *Indian Journal of Gender Studies*, 18(1), 77-88.

Çelik, H. (2022). Cinsiyet Disforisi Buzdağının Görünen Kısmı, Devletin Cinsiyet Kimliği Hoşnutsuzluğunu Görünür Kılmalyız. *KaosGL.org*. <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/cinsiyet-disforisi-buzdaginin-gorunen-kismi-devletin-cinsiyet-kimligi-hosnutsuzlugunu-gorunur-kilmaliyiz> [Erişim tarihi: Şubat 2022].

Dickinson, N. (2021). "Seizing the Means: Towards a Trans Epistemology", *Transgender Marxism* içinde, haz. Gleeson, J. J., O'Rourke, E., ve Rosenberg, J., London, Pluto Press, s. 480-514.

Escuerdo, S. O. (2021). Visual Presence and Demarcation of Trans Characters in Films: An analysis of four trans-themed films in the European film festival circuit. Master tezi.

Gleeson, J. J., O'Rourke, E., ve Rosenberg, J. (2021). *Transgender Marxism*. London: Pluto Press.

Gleeson, J. J. (2021). "How do Gender Transitions Happen", *Transgender Marxism* içinde, haz. Gleeson, J. J., O'Rourke, E., ve Rosenberg, J., London, Pluto Press, s. 176-208.

Güler, E. (2020). Trans Sex Workers' Collective Struggle in Urban Turkey. *FocaalBlog*. www.focaalblog.com/2020/07/27/ezgi-guler-trans-sex-workers-collective-struggle-in-urban-turkey/ [Erişim tarihi: Ocak 2022].

Halberstam, J. (2018). *Trans: A Quick and Quirky Account of Gender Variability*. Oakland, Californai: University of California Press.

Halberstam, J. (2020). *Wild Things: The Disorder of Desire*. Durham: Duke University Press.

Johnson, A. H., (2015). Normative Accountability: How the Medical Model Influences Transgender Identities and Experiences. *Sociology Compass* 9(9), 803-813.

Kaos GL. (2020). *LGBTİ+ İnsan Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü*.

Kaos GL. (2022). İzmir'de Üç Ayda İkinci Transfobik Nefret Cinayeti. *KaosGL.org*. <https://kaosgl.org/haber/izmir-de-uc-ayda-ikinci-transfobik-nefret-cinayeti> [Erişim tarihi: Şubat 2022].

Koch-Rein, A., Yekani, E. H., ve Verlinden, J. J. (2020). Representing Trans: Visibility and its Discontents. *European Journal of English Studies*, 24(1), 1-12.

Kurtoğlu, A. (2013). "Cinsiyet ve Cinselliğin İnşası: Türk Medeni Kanunu'nda Cinsiyet Değiştirme ve Cinsel Vatandaşlık", *Başkaldıran Bedenler Türkiye'de Transgender, Aktivizm ve Altkültürel Pratikler içinde*, haz. Şeker, B., İstanbul, Metis, s. 116-137.

Malatino, H. (2019). *Queer Embodiment: Monstrosity, Medical Violence, and Intersex Experience*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Puar, J. K. (2015). Bodies with New Organs: Becoming Trans, Becoming Disabled. *Social Text* 33(3), (124), 45-73.

Scott, J. C. (2008). *Devlet Gibi Görmek*. İstanbul: Versus Kitap, 27-93.

Serano, J. (t.y.) On the Etiology of Transsexuality. Juliaserano. <https://www.juliaserano.com/TSetiology.html#TSetiology> [Erişim tarihi: Ocak 2022].

Stryker, S. ve Whittle, S. (2006). "(De)Subjugated Knowledges: An Introduction to Transgender Studies", *The Transgender Studies Reader içinde*, haz. Stryker, S. ve Whittle, S., New York: Routledge, s. 1-17.

TGEU. (2022). TMM Absolute Numbers 2021. TGEU. https://transrespect.org/en/map/trans-murder-monitoring/?submap=tmm_2021 [Erişim tarihi: Şubat 2022].

Zengin, A. (2014). Sex for Law, Sex for Psychiatry: Pre-Sex Reassignment Surgical Psychotherapy in Turkey. *Anthropologica*, 56(1), 55-68.

Ama Yok Öyle Bir Mekanizma

Aras Örgen

İnsan haklarının ve hak savunucularının korunmasına dair sürekli olarak dile getirilen 'mekanizmaların getirilmesi/geliştirilmesi/uygulanması' gibi söylemlerden fazlasıyla sıkıldım. İnsan hakları alanında çalışan bir yandan da yüksek lisans yapan biri olarak bazı zamanlarda; uluslararası insan hakları belgeleri ve mekanizmalarını genellikle hukuki geçerliliği olmayan, olsa da uygulamada ideal mekanizmalardan sık sık bahsedilip, işlemeyen yanları olan sayfalarca metinler olarak görmeye yatkın olabiliyorum. Bu haftaki yazımda da insan hakları savunucularının korunması ile ilgili araştırma yaparken karşılaştığım iki uluslararası belgeye dair yazmak istedim. Yazının başındayken bu belgelerin tabi ki gerekli olduğunu, bunların üzerinden daha iyisine dair kurgular yapabildiğimizi, hepsinin çok değerli mücadeleler sonunda kazanıldığını biliyorum ve bu alanda çalışanlar olarak her emeğimizin geleceği öreceğini düşünüyorum. Bu nedenle bu yazı var olanları tümünden reddetmeye değil, hali hazırda elimizde olanlar üzerinden daha kapsayıcı, uygulanabilir ve ihtiyaç odaklı yaklaşımlara odaklanacak.

İnsan hakları savunuculuğunun ve savunucuların korunmasına dair uluslararası ortaklığı olan ilk belge 1999 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından yayınlanan uzunca bir ismi olan; *'Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunmasında Bireylerin, Grupların ve Toplumsal Kuruluşların Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirge'*. Belge genel anlamda hak savunuculuğunun bir hak olduğunu, buna dair yolların devlet tarafından bireyler ve sivil toplum iş birliği ile temin edilip güvence altına alınması gerektiğini söylüyor. Bütünü itibarıyla hak savunucuları için holistik bir koruma sunmasa da insan haklarının uygulanması, örgütlenme özgürlüğü, insan haklarına dair savunuculuk hakkı gibi konularda devlete dair sorumlulukları belirtiyor ve hak sahiplerine ilişkin bilgilendirmelerde bulunuyor. Bu nedenle oldukça önemli bir belge olduğunun yeniden altını çiziyorum. Ancak hem teorik hem de pratik anlamda iki sorunlu konuya odaklanacağım. Bunlardan ilki hak savunucularının korunması dair atıflar olacak.

Bildirgenin ilk maddesinden başlayarak neredeyse sonuna kadar her bireyin insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, bunun için örgütlenebilmesi, iş birliği yapabilmesi ve bilgi edinmesi konularında haklarının olduğunu vurguluyor. Bunlara ek olarak, 7.madde herkesin insan haklarına ilişkin yeni fikirler

ve ilkeler geliştirme, bunları tartışma ve kabul edilebilirliklerini **savunma haklarına** sahip olduğunu belirtiyor. 7.maddede tanımlanan savunuculuk hakkı, 9.maddede 3(c); *‘İnsan hakları ve temel özgürlükleri savunurken profesyonel nitelikli hukuki yardım veya ilgili diğer tavsiye ve yardım talebinde bulunma ve yardım sağlama’* ile de hukuki anlamda güvence altına alınıyor. Ancak metin boyunca koruma sadece hukuki anlamda tanımlanıyor. Ne fiziksel ne de ruhsal korumaya dair net bir tanım yok. Bu da aslında bildirgenin kendisinin korumayı sadece hukuki olarak ele aldığını, kapsamlı holistik bir korumadan uzak olduğunu görüyoruz. Esenliğin kendisinin sağlık hakkından başlayarak geniş bir hak perspektifindeki haklarla iç içe olduğunu düşündüğümüzde, evrensel bir belgede sadece hukuki bir korumaya odaklanmak yetersiz kalıyor.

İnsan haklarının liberal ve birey odaklı köklerini düşündüğümüzde aslında bireyi sadece hukuki yollar ve geçerlilik ile ele almanın nereye oturduğunu görebiliyoruz. Ancak 1999 yılından günümüze gelindiğinde insan haklarının genişlediğini ve söylemlerin de daha kapsayıcı hale getirilip tartışıldığını düşünüyorum. Bu nedenle bildirgenin korumaya sadece hukuki olarak yaklaşmasının sadece metinde değil hem metinde hem de algısal açıdan değişmesi gereken ve artık bir anlamı olmayan bir şey olarak görüyorum. İnsan hakları savunucularının korunması ve desteklenmesi sadece hukuki olarak değil, fiziksel, sosyal, ruhsal ve kültürel boyutlarda ele alınması gereken ve bu kapsamlı ele alışı pratikte uygulanması için gerekli müdahaleleri içeren bir yere taşınması gerektiğini düşünüyorum. Bu da aslında beni yazının başında belirttiğim pratiğe dair sorunlara götürüyor.

Aslında en başında belgenin sadece bir bildirge oluşu ve hukuki bir geçerliliğinin olmayışı pratikte birçok soru işaretini doğuruyor. Bu noktada hukuki olarak geçerli bir sözleşmenin neden olmadığını soruyorum. Devletlerin ve devletlerden bağımsız olmayan uluslararası oluşumların hak savunucularını korumada görev almaktan kaçtığını zaten günümüzde neredeyse her gün dünyanın başka bir yerinden aldığımız haberlerde ve ülkemizde görebiliyoruz. Bu noktada yetkililer acaba daha ne kadar sağlam ve pratikte karşılığı olan adımlar atmaktan kaçınacak onu da merak ediyorum. Belki bu konuda belgenin hukuki geçerliliği olmayışının ötesinde ortaklaşmış bir örnek veya dayanak teşkil ettiğinin ve bunun da dolaylı olarak bize bir savunuculuk alanı açtığının da farkındayım ancak belgenin 23 yıldır değişmemiş olmasını da anlamlandıramıyorum.

Dayanak noktasına gelindiğinde bir başka ulus üstü belgeye gidiyorum. Avrupa Birliği’nin hazırlamış olduğu *‘İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Rehber’*. Adı üzerinde bir rehber olan ve yine hukuki bir geçerliliği olmayan bu belge koruma kavramını biraz daha açmış ancak açtığı yer yine holistik

bir koruma değil, daha çok AB misyonlarının yapabilecekleri üzerinden giden bir alan. Belgenin tamamında ilgili BM bildirgesine dair atıflar bulunuyor ve AB misyonlarının insan hakları savunucularını desteklemesinin yollarına dair yöntemler sunuyor. Ancak bunlarında bir yaptırım ve sorumluluktan ziyade, bunu yapmak isteyeneye dair öneriler olarak sınırlı kaldığını ve bunun da bize pek yardımcı olmadığını düşünüyorum.

Sonuç olarak halihazırda elimizde olan bu iki uluslararası belgenin önemli olduğunu, yer yer bize dayanak sağlayabileceğini ancak belki de dayandığımız yerlerdeki algının holistik bir korumaya doğru evrilerek bunun üzerine pratikte geçerli ve uygulanabilir mekanizmalara doğru gitmemiz gerektiğini savunuyorum. İnsan haklarını savunmanın kendisini bir hak olarak ifade ederken, hak savunucularını korumakla yükümlü devletin bunu yerine getirmediği durumlarda ne yapılacağına dair somut mekanizmaların olmamasını tutarsız görüyorum. İnsan hakları savunuculuğu bir hak ise, hak savunucularının holistik korumaya erişebilmesi de bir o kadar haktır!

Bir de insan hakları savunucuları olarak uluslararası belgeler dışında bize holistik korumaya sağlayan nasıl imkanlar olabilir sorusunu düşünüyorum. Devletin ve BM, AB gibi kurumların yetersiz kaldığını gördüğümüz şu noktada; Hak savunucularının korunmasına dair biz nasıl mekanizmalar geliştirebiliriz? Bu mekanizmalar nasıl dayanışma ağları rebilir? Bunları düşlerken lubunyalık deneyimi ve kültürü bize nasıl imkân sağlar? Sorularını sorarak yazımı sonlandırıyorum. Daha sonraki yazımlarımda kolektif güvenlik ve hak savunucuları üzerine yeniden yazacağım gibi duruyor.

Lübunya ve Transfemlerin İntihardan Korunma Sistemini Nasıl Kurabiliriz?

Lena Sans

bir lübunyanın özellikle bir trans gacının intihar haberinden sonra 'ne yapmalıyız' anlamak ve bilmek istiyorum. böyle bir habere etki-tepki ilişkisi üzerinden aksiyonlar alınmasının yanında erişimimizde olan iletişim ve medya kanallarını kullanarak bundan sonraki zamanlarda lübunyaların, özellikle transfemlerin intihardan korunma, uzaklaşma ya da bu gibi düşüncelerle herhangi bir destek/yardım alma sistemini nasıl kurabiliriz, sorusu hakkında konuşmalıyız.

lübunya derneklerinin ve kuruluşlarının destek kanalları var ama bu kanalların ne kadar etkin olduğu üzerine benim sistematik bilgi birikimim yok lübunya kuruluşları destek için psikiyatrist ve psikolog gibi profesyonellere yönlendiriyor ve/veya kuruluş çalışanları ile telefon konuşması yapılabiliyor. özellikle öznel, bireysel ya da küçük sosyal gruplar olarak iletişim ve medya kanallarını var olan destek sistemlerinin yanında/beraberinde nasıl kullanabiliriz konusunu tartışmaya açmak istiyorum. ben bir trans kadın olarak, yazdıklarımda trans kadınların intihar durumlarına odaklanacağım. yazdıklarımdan ve umarım beraber yapacağımız konuşmalardan çıkaracağımız çoğu destek sistemi, lübunyaların hepsinin yararlanabileceği şekillerde evrileceğini düşünüyorum.

intihar sürecinde olan bir trans kadının yardıma ulaşma çabasında ulaşabileceği insanların akran ya da benzer/kesişen tecrübelerle sahip biri olabilmesinin önemli olduğunu tecrübeden biliyorum. sadece empati ve birbirini anlamak gibi şeyler üzerinden değil, kritik noktaların benzerini tecrübe etmiş bir insanın, tecrübe paylaşımı ve daha önce kritik anlarda yaşadığı ve izlediği adımları paylaşması hayati önem taşıyabilir.

bu konuda önerim: telefon üzerinden destek veren dernek ve kuruluşlara, belirli tecrübelerle sahip trans kadınların, tecrübe paylaşımı yapabileceği konu/durumlar hakkında online bir form doldurarak, derneğe iletmesi. bu kişiler spesifik durumlar hakkında kritik bilgi ve sürecin onlar için nasıl ilerlediği üzerine paylaşımlar yapabilir.

(intihar sürecinde kritik durumlar, aniden gelişebilecek olsa da süreç birkaç saat, gün, hafta, ay içine yayılabiliyor. kritik anlar her zaman için fiziksel bir zararın görülmüş olduğu/olacağı durumlar değil.) ilk görüşmeyi yapan dernek

alışanı, elinde olacak listedeki kişilerin tecrübelerine ve bilgi birikimine göre yardım arayan kişileri eşleştirebilir.

bu önerinin gerçekleşebilmesi için tarafların bilmesi gereken birkaç şey:

- tecrübe paylaşımı yapan kişi, paylaştıklarının profesyonel bir öneri olmadığı sadece yardım arayışında olan kişiye kendi perspektifini ve yaşadığı süreci paylaşması olduğu hakkında farkında olmalıdır
- dernek tarafından bir kişiyle eşleşme teklifi geldiğinde eşleşmeye onay/red, iletişimin ne zaman, ne kadar süre ve hangi iletişim kanalıyla olabileceği konusunda olan detaylara olabildiğince hızlı dönüş yapması (yardım arayışında bulunan insanın, listede eşleşebileceği birden çok benzer tecrübeli insan olması halinde eşleşme ihtimali ve hızı artacaktır. bu şekilde tecrübe paylaşımı yapacak insanların kişisel hayatlarından ayırmaları gereken zaman azalacaktır.)
- eşleşme sürecinde ve iletişimin başlangıcında iki taraf da isim gibi kişisel bilgiler anonim olacak. taraflara paylaşılan bilgi, paylaşılacak olan tecrübenin kesişmesi/benzemesi konusunda olacak. iletişim sürecinde eğer kişiler dilerse anonimlik bozulabilecek.
- derneğin sorumlulukları eşleştirme, zamanlama ve anonim bir iletişim kanalı paylaşımı olacak. iletişim sürecinin geri kalanı tarafların sorumluluğunda olacak.
- iki taraf da 18 yaşını doldurmuş olması gerekecek
- tecrübe paylaşımı yapacak kişiler, derneğin listesine kimlik adı ve soyadları ile katılması gerekecek. bu kişilerden alınan bilgilerin tamamı gizli kalacak.
- dernek çalışanı, ilk konuşmayı yaptığında durum bağlamında tecrübe paylaşımının, derneğin alabileceği diğer aksiyonlar arasında gerekli olup olmadığının ya da öncelik sırasının kararına varacak
- bahsedilen anonim iletişim kanalları e-posta adresleri üzerinden mail, sesli arama, telegram gibi mesajlaşma ve arama uygulamaları veya sadece link üzerinden sesli zoom toplantıları olabilir.

başka bir öneri: psikiyatrist, psikolog gibi profesyonellerle alışmuş lübnuyaların yorum gibi şeyler yazabildiği, çeşitli yerlerde güncel şekilde erişilebilir bir excel dosyası. devlet/özel, bilinen/bilinmeyen, şehirlere ve ilçelere ayrılmış profesyoneller hakkında öznelerin fikirlerinin bulunduğu; komünite içerisinde kümülatif ilerleyen bir dosya.

bu öneriler, derneklerin de içinde bulunduğu sistemler olsa da birçok öznenin öne getirdiği diğer öneriler bu şekilde olmak zorunda değil.

bu yazının amacı; şu an bize kolayca erişilebilir olan halihazırda kullandığımız iletişim ve medya kanallarına odaklanmak. instagram hikayeler gibi bir örnekte halihazırda, intihar olaylarının haberlerinin lübnunyalara iletilmesini en etkili yollarından biri fakat haberin yayılması etki-tepki ile kalıyor ve bir süre sonra diğer birçok lübnunyalari ilgilendiren haber gibi sessizleşiyor. etki-tepki zamanındaki insanlar dikkatlerini verdiği bu süreci daha kalıcı ya da kümülatif bir şekilde ilerletebileceğimiz destek sistemlerine katkı sağlamak için kullanılabilir.

LÜBNUNYALAR ben bu metni yazarken bilemiyorum daha ne gibi sistemler kurabiliriz. anladığım kadarıyla bireysel olarak emek verebildiğimiz ama kişisel hayatımızdaki akışı bozmayacak, öznelerin çok olup verilen zamanın programlı bir şekilde küçük parçalara bölünebildiği sistemler olmalı.¹⁵

15 <https://www.instagram.com/lanaisance/?hl=tr>
<https://docs.google.com/document/d/1VbMV-VutzaPIMH0kYg48pgOReqmy3rDK/edit>

Metamfetamin Meselesi Üzerine

Doğukan Kocabaş

Türkiye Uyuşturucu Raporu'nun verilerine göre 2020 yılı boyunca güvenlik güçleri tarafından ele geçirilen metamfetamin miktarında %299,4'lük bir artış olmuş.¹⁶ İç İşleri Bakanı Süleyman Soylu da bunun büyük bir kahramanlık ve beceri örneği olduğunu düşünmüş olacak ki bu "gelişmeyi" şu sözlerle duyurdu:

*"2021 yılında Cumhuriyet tarihi rekorlarını kırarak 22 ton 234 kilogram eroin, 2 ton 841 kilogram kokain ele geçirdik. 2021 yılında ayrıca 5 ton 518 kilogram metamfetamin, 8 milyon 454 bin 308 adet sentetik ecza ele geçirdik. Bunlar da Cumhuriyet tarihi rekorlarıdır. Geçen yıl 70 milyon kök kenevir yakaladık."*¹⁷

Şimdi, bu sözlerle ve bu veriler ışığında düşünülmesi gereken önemli bir soru ortaya çıkıyor: Hakikaten Süleyman Soylu eşi benzeri görülmemiş bir cesaret ve azim örneği göstererek uyuşturucuyu önlemede bir zafer mi elde etti, yoksa Türkiye madde kullanım bozukluğuna bağlı bir ruh sağlığı probleminin ortasında mı? Madde kullanımı kompleks bir fenomen olduğu için madde kullanımına ilişkin meselelerde sihirli ve her şeyi açıklayan bir cevap vermek çoğu zaman çok güç ama bu soruya cevap verirken ben ikinci cevaba daha yakın durmayı tercih edeceğim. Gayet tabii Afganistan'da olup bitenler, Türkiye'nin madde dağıtımı için geçiş bölgelerinden biri olması vs. yakalanan madde miktarında etkili olmuştur. Zaten madde kullanımı ve üretimi siyasal ve toplumsal olaylarla oldukça ilgili. Ben şimdilik sadece ruh sağlığı kısmına değinmeye çalışacağım. Yakın durduğum cevabın sansasyonel bir ahlaki paniğin tezahürü olarak da anlaşılmasını istemem. Zira bu Türkiye'de yaşanan ilk madde kullanımı "furyası" değil. Bu bence Türkiye'de tekrar eden bir örüntünün metamfetamin durağı.

Türkiye'de madde kullanımına bağlı ölümler 2015 yılında 590 kişiye 2016 yılında 920 2017 yılında ise 941 gibi rekorlara koşan bir trendin ardından ancak 2018 yılında 657 ölüme düşmesiyle aşağı doğru bir ivme kazanıyor.¹⁸ Bazılarımızın hatırlayacağı gibi bu tablodan sorumlu tutulabilecek başat madde "bon-

16 <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUBİM/2021-Türkiye-Uyusturucu-Raporu.pdf>

17 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-soylu-2021-yilinda-rekor-kirarak-22-ton-e-roin-ele-gecirdik-650787.html>

18 https://www.emcdda.europa.eu/data/stats2019/search-by-country_en

zai", yani sentetik kannabinoidlerdi. Hakikaten ne zaman gazete okusak veya televizyon izlese "bonzai dehşeti" üzerine yapılan sansasyonel haberler ile kanımız donduruluyordu. Bu yıllar boyunca da Cumhuriyet tarihinin rekorları tekrar ve tekrar kırıldı. Ben geçmişe ve bu tarz madde kullanımındaki artışların tarihine çok hâkim değilim (bu konuda da çok araştırma yok Türkiye bağlamı için) ama benzer hadiselerin "Cumhuriyet" tarihi boyunca tekrar ettiğinden şüphelenmenin makul olduğunu düşünüyorum.

LGBTİ+'lar karşımıza bu rekor kırmaların tam içinde çoğu zaman tartışmalara da dahil edilmeyen bir grup olarak çıkıyor. Örneğin, Türkiye Uyuşturucu Raporu düzenlenirken emniyet cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine yönelik bir veri toplamıyor. Zaten genel popülasyonda yapılan araştırmalar da çok kısıtlı; LGBTİ+'lar özelinde yapılan neredeyse hiçbir çalışma yok (Birtakım HIV üzerine yapılan çalışmalarda toplanmış veriler var ama onlar da oldukça kısıtlı). LGBTİ+'lar ve madde kullanım bozukluğu kesişiminde araştırmaların gösterdiği en temel bulgulardan biri LGBTİ+'ların cisheterolara göre bu meseleyle ilgili daha çok problem yaşadığı. LGBTİ+'ların yaşadığı özgün sorunlar (ayrımcılık, açılma süreci, aileyle yaşanan problemler, zorbalık vs.) ve bunlarla bağlantılı olarak LGBTİ+'ların kamusal hayattan dışlanması gibi olguların katkısı büyük. Kamusal hayattan dışlanan LGBTİ+'lar adeta gece hayatının içine *hapsediliyor* ve sosyal alanları daraltıldığı için işlevsel olmayan baş etme yöntemlerine mecbur bırakılıyor (bu sözlerimden gece hayatının içkin bir şekilde kötü ve tehlikeli olduğunu savunduğum sanılsın istemem: Kişilerin gece hayatı hariç var olma alanlarına ulaşmasını engellemek başka şey *parti kızılgı* yapmak farklı şey. Ayrıca gece hayatı da esasında bir sosyal destek sistemi olarak işleyebilir ama bu konjonktürde bundan bahsetmek mümkün değil kanımca). Örneğin, ABD'de yıllar boyunca madde kullanımına ilişkin trendi inceleyen araştırmacılar LGBTİ+'lar yıllar içinde daha az madde kullanır olduğunu gözlemliyor.¹⁹ Araştırmacılar, LGBTİ+'ların ABD'de sahip olduğu haklardaki ilerlemeler ve kamusal hayata daha fazla dahil olabilmelerinin buna etkisi olduğu kanısında.

Ne yazık ki Türkiye için benzer bir trendden bahsetmek mümkün değil. Bunu örneklandırmek için başvurabileceğimiz örneklerden biri geçtiğimiz Onur Haftası'ndaki Maçka Parkı pikniğe yapılan polis müdahalesi olabilir.²⁰ Kamusal bir alan olan Maçka Parkı'nda biber gazı yiyip metrelerce oradan oraya sürüklenen tek piknik ekibi LGBTİ+'lardı o gün. O gün oraya ziyaret eden diğer insanlar da ne yazık ki hiçbir şey yapmamayı tercih edip LGBTİ+'ların yaşadığı şiddete tanıklık etmeyi tercih ettiler. Bu bence şu an içinde bulunduğumuz

19 Sarıdoğan, G. E., "LGBT bireylerde madde kullanım bozuklukları", *Bağımlılık: Tanı, Tedavi, Önleme*, ed. M. Öztürk, K. Ögel, C. Evren & R. Bilici, (Türkiye Yeşilay Cemiyeti, 2019).

20 <https://www.diken.com.tr/kaymakam-oyle-istedi-sislide-lgbti-onur-haftasi-piknigi-yasaklandi/>

durumu özetlemek için iyi bir örnek. Sistematik ve yoğun bir şiddet altındaki LGBTİ+'ların yalnız bırakıldığı ve kamusal alanlardan dışlandığı bir noktadayız. Üstüne üstlük, varlığını sadece gece hayatında sürdürebilir hale gelen LGBTİ+'ların kendilerini güvende hissederek eğlenebildiği ve bir şekilde sosyal destek ağlarını da ayakta tutmaya çalıştığımız gece hayatı ne yazık ki ellerinden alındı (ve alınmaya devam ediyor). Metamfetamin popülerleşmesi ile bunun insanların evlere tıklmaya çalışıldığı bir zamana denk gelmesi arasındaki bağlantının önemli bir inceleme konusu olduğunu düşünüyorum.

İstediğiniz kadar ton madde ele geçirin bu koşullar altında yalnızca tedarik zincirini etkileyecek bu operasyonların yapılmasını yaşıyan bu sorunun önüne geçeceğine inanmıyorum. Bu yıl metamfetamin, gelecek yıl belki başka bir madde, 15 yıl sonra hiç adını bile duymadığımız bir designer drug kişilerin hayatına bir problem olarak dahil olmaya devam edecek bu gidişle. Bu meselelerin bir bağlam içinde ortaya çıkıp yine aynı bağlam içinde gelişmeye devam ettiğini unutmamak gerek. Madde kötüye kullanımı ve kullanım bozukluğu salt bireysel düzeyde anlaşılabilir bir mesele değil. Bu meselenin ekonominin kötüye gitmesinden, COVID-19 salgının getirdiği koşullardan ve toplum üzerindeki baskının iyiden iyiye artmasından ayrı düşünmek mümkün değil. Bu malign koşullar LGBTİ+'ların yaşadığı özgün stresörlere ile bir araya gelince ortaya farklı bir risk çıkıyor.

Bu yazının konusu spesifik olarak madde kullanım bozukluğuydu ama LGBTİ+'lar arasında diğer ruh sağlığı sorunlarının da yüksek bir artış gösterdiğinden şüphelenmenin makul olduğunu düşünüyorum. Bunun önüne geçmenin ya da hafifletmenin yöntemleri var. Evet toplum ve devlet tarafından yalnız bırakılmış olabiliriz ama biz bir komüniteyiz. Birbirimize destek olabileceğimiz ve dayanışabileceğimiz binlerce yol var. Komünite olarak bu birliktelik ve dayanışma duygusu nasıl güçlendirebilir bunun üzerine düşünmemizin etik sorumluluğumuz olduğunu düşünüyorum. Birbirimize karşı başka bir sorumluluğumuzun da içimizdeki ahlakçı ve yasakçı ön kabulleri geride bırakıp eşit bir şekilde ilişkilenenin yolları üzerine de düşünmeye devam etmemiz gerekiyor. Sevdiğimiz insanların sağlığı tehlikedeyken onların yaşam tarzını onaylayıp onaylamamızın bir önemi kalmamalı bence. Dahası, sosyal destek ağlarını güçlendirip çeşitlendirmenin yollarını bulmak yalnızca madde kullanım bozukluğu için değil hepimizin genel esenliği için de iyi olacaktır diye düşünüyorum.

Son olarak da bu meseleyle alakalı sorun yaşayan kişilere de seslenmek istiyorum. Birçok insan metamfetaminin ne olduğunu bile bilmeden kullanıyor. "Bu eroin gibi değil bağımlılık yapmıyor", "bu diğer uyuşturucular gibi zararlı değil" vs. gibi yanlış bilgiler dolaşımda. Lütfen kullandığınız madde hakkında bilgilenin. Bilgilenirken de doğru kaynakları seçmeye çalışın. İç karartıcı ve doğru-

luğu açısından şüpheli yarı bilimsel bilgilerden (“uyuşturucu kullanmak beyni yakıyormuş” gibi), şok edici haberlerden ve ahlak öykülerinden uzak durmanızı tavsiye ederim. Madde kullanımı bozukluğu insanın başına gelen bir fenomen. Eğer öyle olmasaydı DSM bu meseleye sayfalarca yer vermezdi. Bu bir ahlaki zafiyetten kaynaklanmıyor ya da madde kullanıcıları iflah olmaz suçlular değiler. Bu bir ruh sağlığı meselesi. Lütfen yardım istemekten çekinmeyin. İyileşmek her zaman mümkün. Ve en önemlisi de kendinizi yalnız hissetmeyin ve yalnız olmadığınızı bilin.

Not: *Bu yazıyı yaşananlar karşısındaki öfkem ve harekete geçmek için kontrol etmekte zorlandığım sabırsızlık ile yazdım. Bu da yazının derinliğinden ödün vermeme sebep olmuş olabilir. İleride de bu konu üzerine yazmaya devam etmek gibi bir gayem var. Umarım onlarla bu açığı kapatabilirim.*

Not 2: *Bilge Çay’ın Türkiye’de Artan Bir Uyuşturucu Problemi: Metamfetamin²¹ başlıklı yazısını hem kullanıcıların öznel deneyimini duymak hem de uzman görüşlerini takip edebilmek için tavsiye ederim.*

Deniz Gedizlioğlu ve Oğulcan Yediveren’e editörel destekleri için teşekkürler.

21 <https://www.dijitalhabitat.com/turkiyede-artan-bir-uyusturucu-problemi-metamfetamin/>

Heteronormatif Algılarımızı Nasıl Dönüştürebiliriz?

Umut Güner

2000'lerin başında Kaos GL'den tanıdığım biri sosyal hizmet öğrencisi diğeri sosyal hizmet uzmanı iki arkadaşım *"Eğer herhangi bir ortamda karşılaşırsak beni Kaos GL'den tanıdığını asla çaktırma"* demişti. Kendileri için tehdit oluşturabileceğini düşünüyorlardı. *"Bu tehdit gerçekten bir tehdit miydi? Yoksa kendi paranoyaları mıydı?"* diye düşünebilirsiniz ancak okula başladığımda ilk fark ettiğim şey sosyal hizmet camiasının çok dar bir camia olduğu idi. Sosyal hizmet uzmanı olmak istiyorsan cinsel yönelimini gizlemen gerekiyordu. Kalbim aşk ile doluyken beynim gizlen, saklan diyordu. Tabii aşık bir lubunya ne kadar gizlenebilirse bende o kadar gizleniyordum kendi kendime.

Sosyal hizmet eğitiminin sadece lubunyalar için değil herkes için, heybeni, bagajlarını dönebileceğin, bu heybendekilerle ve bagajındakileri mesleki bilgi ile harmanlayacağın ve kendini yeniden inşa edebileceğin bir alanı açıyor olması gerekir. Bunun o gün için sosyal hizmet lisans eğitimi düzeyinde başarılabilmesi benim de okulla ilişkiyi uzadıkça uzattı.

Benim üniversite ile gelgitli ilişkim de tam olarak böyle bir yerden besleniyordu. Bu gel-git eyleminin kendisi sosyal hizmet eğitiminden beslenmenin yöntemine dönüştü. Sosyal hizmet bilgisini çağırmak istediğimde yeniden ilişkilendiğim ve beslendiğim oranda uzaklaştığım bir ilişki oldu. 1996 Eylül'ünde başlayan bu ilişki Haziran 2021'e kadar devam etti. Bu uzun öğrencilik sürecinde hem sosyal hizmet eğitiminin değişimine, dönüşümüne hem de öğrenci lubunyelerin dönüşümüne tanıklık ettim. Bu yazının yazılmasına vesile olanda bu dönüşümün kendisidir.

Lubunya öğrenciler, heteronormatif sosyal hizmet eğitime delikler açarak dönüşümü başlattılar. Bu süreçte özellikle Hacettepe'den bir elin parmağını geçmeyecek sayıda az öğretim üyesi, LGBTİ+ meselesini doğrudan çalışmasalar da derslerinde açtıkları alanlarla lisans ve lisans üstü öğrencileri cesaretlendirdiler. Sanırım sosyal hizmet akademisinin değişime dönüşüme açık olma potansiyeli de akademik kadronun değişime, dönüşüme açık olma potansiyelini görünür kılmaları ile mümkün olacak ancak en temelde bu değişimi yaratanların lisans ve lisans üstü öğrencilerinin zaman içerisinde gittikçe daha görünür ve açık bir şekilde verdikleri mücadele olduğunun altını çizmek lazım.

Artık açık kimliğiyle mücadele eden sosyal hizmet öğrencileri sadece lisans sıralarında değil, sendikada, sosyal hizmet meslek derneklerinde ve sosyal hizmet uzmanlarının örgütlendiği her yerdeler ve bulundukları her yerde bu dönüşümün örgütleyicisi olmaya devam ediyorlar.

Homofobi/Bifobi/Transfobi/İnterseksfobi nedir?

Melek Göregenli²² homofobiyi şöyle tanımlıyor: “Homofobi, kişisel bir korku ve irrasyonel bir inanç olmanın çok ötesinde kültür ve anlam sistemleriyle, kurumlar ve sosyal geleneklerle ilişkili olarak ele alınması gereken politik bir alanda oluşan, gruplar arası bir sürece işaret ediyor. Homofobi, daha bireysel (kişilik, benlik algısı, bilişsel yapılar vb.) süreçlerin de etkilediği, LGBTİ+’ların bir dış grup olarak kavramsallaştırılması sonucunda oluşan ve belirli stereotiplerin eşlik ettiği bir gruplararası ilişki ideolojisi olarak görülebilir. Homofobik ideoloji kendiliğinden kişisel bir özellik olarak değil, belirli bir sosyo-kültürel bağlam içinde oluşuyor. Kültürel ve bireysel koşullar ve süreçlere dayalı bütün köklerine rağmen pek çok sosyal psikolog, homofobinin ırkçılık ve seksizmle bağlantıları içinde anlaşılabilirliğini düşünüyor. Homofobi bu anlamda seksizmin önemli bir silahıdır. Heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimlere sahip insanlara karşı şiddet, erkekliğin, bir anlamda cinsiyetçi kullanımıyla “insanlığın korunması ve kontrolü” için bir mekanizma haline geliyor.

Öte yandan pek çok ampirik çalışmanın bulguları, önyargı ve negatif stereotiplerin, ideolojilerin kutsamasıyla, dışlanan gruplara yönelik değişen biçim ve içeriklerde “şiddet»le hayata geçirildiğini, ayrımlaşmayı kutsayan ideolojilerin geleneksel değerlerle beslenen yeni bir tür “muhafazakârlık” olduğunu öngörmemize yol açıyor. Genel olarak “sağ” olarak nitelendirilebilecek dünya görüşlerinin, ayrımcılığı besleyen değerlere daha yakın olduğunu bilsek de yani bir faşizm türünün, “sembolik faşizm”in arka planını oluşturduğu ve bu dünya görüşünün sadece “sağ” ideolojileri kapsamadığı düşünülebilir. İnsanlar ya da gruplar arası hiyerarşinin doğal olduğuna, bazı grupların diğerlerinden adeta doğal olarak üstün olduğuna ilişkin inançlar -sosyal üstünlük yönelimi- sembolik faşizmi besliyor.”

LGBTİ+ hareketin homofobiyle mücadele deneyimi

1990’ların başından beri örgütlenen LGBTİ+ hareketinin en temel iddialarından biri “homofobinin” dönüşebilir bir ayrımcılık ideolojisi olduğunun altını çiziyorlardı.

22 <https://kaosgl.org/haber/ayrimcilik-ideolojisi-olarak-homofobi>

Homofobi, cinsiyetçilik, milliyetçilik, muhafazakarlık birbirini besleyen ideolojiler. Doğal olarak LGBTİ+ alanına temas ettiğinizde sadece LGBTİ+'larla temas etmiş olmuyorsunuz? Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin eylemliğini ve kendini konumlandığı yerde heteroseksizm karşıtlığı yanında aynı zamanda cinsiyetçilik karşıtı, milliyetçilik karşıtı ve muhafazakarlığa karşı özgürlükçü bir hareket olarak kendini konumlandırıyor ve kendisiyle temas eden, örgütlenen herkesi de aynı zamanda bu alanlarda da dönüşmeye davet ediyor. Tabii LG-BTİ+ varoluş bütün toplumsal kesimleri kesme potansiyeli ile ne kadar "dışarı-liklaştırma" çalışılsa da dibinizde bitebilecek bir toplumsal kesim.

LGBTİ+ hareket, 90'ların başından beri çalışma hakkı üzerinden sendikal haklar, toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden ortaklıklarla kadın hareketi ve özelde feminist hareket, kendi yayın organlarının aynı zamanda bir medya kuruluşuna dönüşmesiyle birlikte medya ve iletişim, haber alma ve ifade düşünce özgürlüğü, üniversitelerde bilginin üretim süreçlerine dahil olmaya başladı. Akademik özgürlükler ve eğitim hakkı, eşcinselliğin hastalık olarak kategorize edilmesi ve buna karşı verilen mücadelenin yansımaları açısından psikoloji, psikiyatri ve genel olarak akıl/ruh sağlığı alanı, hareketin küresel düzeyde hem de yerelde mücadele alanlarından biri oldu. HIV meselesi, transların geçiş süreci ile doğrudan sağlık alanını hedefleyen çalışmalar, ilk öğretim ve orta öğretim sürecinde öğrencilerin yaşadığı sorunlar, eğitim hakkı alanındaki ihlaller ve genel olarak hayatın bütün alanlarında ayrımcılığa odaklandı. Bu alanlarda uygulamalara karşı verdiği mücadelelerle ayrımcılık karşıtı bir hareket olarak kendini tanımlaması ve insan haklarının hareketinin bir parçası olmasıyla, kendini bir sivil toplum örgütü olarak konumlandırmanın ötesinde politik anlamda bir örgüt misyonu üstlendiğini ve temel derdinin bütün bu alanlarda dönüşümü hedeflediğinin altını çizmek gerekir. Homofobinin değişmez dönüşmez bir ideoloji olmadığını insanların, grupların kurumların bile dönüşme potansiyeline inanarak, hareketin örgütlenme sürecinde ilk dönemini tamamladığını söyleyebiliriz.

LGBTİ+ fobi ile mücadele aslında mikro, mezzo, makro düzeyde çalışmalarla mümkün olabiliyor. LGBTİ+ hareketi bugün üç düzeyde de LGBTİ+ fobi ile mücadele ediyor.

Sosyal hizmet uzmanı LGBTİ+ alanına ilişkin mitleri

Sosyal hizmet açısından LGBTİ+ meselesinin en önemli dönüşüm durağı, LG-BTİ+ hareketinin örgütlenmeye başlamasıdır. *"Ben buradayım, benim adıma karar veremezsin, benim adıma ne yapacağına ancak birlikte karar verebiliriz."* diyen ve özne olduğunun altını çiziyor olması önemli. 90'lı yıllar da ve

2000'lerde de sosyal hizmet uzmanlarının en önemli yanılsaması "açık olarak kendisiyle bir LGBTİ+ müracaatçı ilişkilendiği" varsayımı ile "hiç LGBTİ+ müracaatçısı" olmadığını beyan etmesi idi. Hiç LGBTİ+ müracaatçısı olmaması mümkün müdür? Ya da hadi gerçekten sosyal hizmet uzmanı olarak hiç karşılaşmadığı yalanına biz de inanalım ama bu o sosyal hizmet uzmanının LGBTİ+ alanına ilişkin bilgi düzeyini veriyordu.

İkinci refleksle "okulda öğretilmediği" konusu idi, sanki sosyal hizmet uzmanı bütün donanımına okulda kavuşuyor, her konuda dört dörtlük bir eğitim alıyor da "LGBTİ+ meselesinde" bir şey öğretilmiyor. Sosyal hizmet eğitimi neye nasıl bakmanız gerektiğini öğretebilir; bakmayı, görmeyi, duymayı siz öğrendikten sonra müracaatçının göçmen, mülteci, HIV+, gey, seks işçisi olması bir şey değiştirmeyecektir.

Sosyal eğitimi içinde zaman içinde bir dönüşüm olduğunu kabul etmek lazım. Sosyal sorunlar dersinde "eşcinselliğin" sosyal sorun olarak anlatılmasından bu yana çok şey değişti. En önemli değişimlerden biri de LGBTİ+ meselesinin hangi derste nasıl ele alındığıdır. Ancak "her ile bir üniversite her üniversiteye bir sosyal hizmet bölümü" eklenmesi Türkiye'de genel olarak verilen sosyal hizmet eğitiminin toplumsal cinsiyet eşitliğini hedeflediği ve LGBTİ+ kapsayıcı olduğu konusunda bizi karamsarlığa sürükleyebiliyor.

Mikro- mezzo- makro düzeyinde çalışmalar, alandaki sosyal hizmet uzmanlarının bir değişim ajanı olduklarını unutup LGBTİ+ meselesi söz konusu olduğunda makro düzeyde politikalar yapılması gerektiğini böylelikle mezzo ve mikro düzeyde daha rahat çalışabileceklerini dile getirmeleri sosyal hizmet mesleğini nasıl icra ettiklerini gözler önüne seriyor. Ben risk almak istemiyorum ve korunaklı bir alanda sosyal hizmet mesleğini icra etmek istiyorum diyorlar. Peki sosyal hizmet gerçekten korunaklı bir alanda mı icra edilebilir. Sosyal hizmet uzmanı kendini güvende hissettiği ve müracaatçıyı bir tehdit olarak görmediği bir yerde sosyal hizmet uzmanının yaptığı işe sosyal hizmet hizmet uygulaması denilebilir mi?

Ailelerin değişmeyeceği kabul etmeyeceği miti, aileyle çalışmanın çok zor olduğu, ailenin özellikle LGBTİ+ meselesi konusunda önyargıları ve tutumlarının değişmeyeceği varsayımı yaygın olarak sosyal hizmet uzmanlarının dile getirdiği bir varsayım ama bir yandan on yılı aşkın bir süredir aileler İstanbul'da, Ankara'da, Antalya'da, Eskişehir'de, Denizli'de örgütleniyorlar.

LGBTİ+ alanı sosyal hizmet uzmanlarına her müracaatçının biricik olduğunu bilgisini her seferinde hatırlatması ile sosyal hizmet uzmanının kendi ön yargıları ile yüzleşmesine olanak sağlıyor çünkü LGBTİ+'lar belirli özelliklerle

ile sınıflandırabilecek benzerliklere sahip değiller sadece genel olarak toplum tarafından ayrımcılığa uğradıklarını söyleyebiliriz. Ancak uğradıkları ayrımcılıklarda kişiden kişiye, cinsel yönelim, cinsiyet, cinsiyet kimliğinden bile farklılaşabilmektedir. Örneğin trans bir kadın Ankara gibi bir şehirde bile belirli bölgelerde ev bulabilirken, lezbiyenler belki ev bulma konusunda trans kadınlar kadar sorun yaşamayabilirler.

Burada önemli bir diğer hatırlatma da “Sosyal hizmet uzmanlarının meslektaşları olan LGBTİ+’lar” sosyal hizmet uzmanları sadece müracaatçı olarak değil meslektaşları olarak da artık LGBTİ+’larla karşı karşıya gelebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı- müracaatçı bağlamı dışında bu karşılaşmalar da sosyal hizmet uzmanının LGBTİ+ fobisinin dönüşümü konusunda bir potansiyel vaat etmektedir.

LGBTİ+ hakları alanında çalışan Kaos GL, 17 Mayıs, SPoD, Pembe Hayat sosyal hizmet uzmanlarına yönelik insan hakları eğitimleri düzenlemektedir. Bu eğitimlerde sosyal hizmet uzmanlarının LGBTİ+ alanında farkındalık geliştirmelerine katkı sağlamayı hedeflemekle birlikte, dönem dönem örgütler sosyal hizmet uzmanlarından oluşan ağlar vasıtasıyla LGBTİ+’ların sosyal hizmet alanındaki taleplerini bu ağlara yada bu ağlardan sosyal hizmet uzmanlarına yönlendirmektedir. LGBTİ+ örgütlerinin sosyal hizmet uzmanlarına yönelik yaptıkları eğitimlerin de zaman içerisinde farklılaştığını görebiliriz. İlk başta sadece LGBTİ+ alanına ilişkin farkındalık kazandırmayı hedefleyen eğitimler artık daha spesifik alanlara; mültecilik, HIV+, interseks, yaşlılık gibi spesifik alanlara özgü eğitimlere dönüşmüştür.

1996’dan bu yana tanıklık ettiğim bu değişim bazen “bir arpa boyu” gibi gelse de dünden bugüne LGBTİ+ meselesinin bir “sosyal sorun”dan çıkıp haklar bağlamında ele alınmaya başlandığını, dönem dönem sosyal hizmet akademisinin bu bilgi üretim sürecine ayak uyduramadığını, homofobik tutum ve yaklaşımların devam ettiğini söylesek de değişim başladı. LGBTİ+’lar bir grup olarak güçleniyorlar, birbirlerinden besleniyorlar ve herkesi, her kurumu değişime zorluyorlar! Bu değişim başka türlü bir sosyal hizmetin mümkün olduğunu bize gösteriyor.

*Duruşmalar, mitingler,
eylemler... Mücadele her yerde.*

Anıları Tazele Lubunya: 2002 ve 2013 Neden Önemli?

İşık Cemre Güngör

Kuest için hazırlamış olduğumuz İstanbul Onur Yürüyüşü'nün tarihini anlatan videonun Gezi'nin yıl dönümünde tekrar paylaşılmasıyla Gezi Parkı protestolarının LGBTİ+ hareketin kitleselleşmesindeki rolünü hatırladık. 2013 yılı Mayıs ayı sonunda başlayan Gezi Parkı protestoları hareketin tarihinde önemli bir eşik. Lubunyaların onlarca yıllık hayatta kalma ve dayanışma pratikleri Gezi protestolarındaki örgütlenmeye önemli katkılar sundu. Parktaki mutfağı kuran, sloganlar üreten, hızla eyleme geçmeyi bilen lubunyalar Gezi'de belki de başka zamanlarda temas edemeyecekleri birçok kesimle iletişim kurma imkânı buldu ve bu da harekete ciddi bir destek olarak geri döndü. Aynı yıl Haziran sonunda gerçekleşen İstanbul Onur Yürüyüşü yaklaşık 100.000 kişilik bir katılımı gerçekleştirdi. Hatta 2014'te katılımın daha da arttığı söyleniyor.

2015'te polis yürüyüşe bir anda patır patır plastik mermilerle saldırana kadar böyle umutlu ve güzel bir tablo var.

Buradan biraz geri sarıp hareketin büyümesinde büyük öneme sahip başka bir döneme gideceğim şimdi: 2002 yılı, Türkiye'nin Irak'a asker göndermesi için meclisten çıkacak tezkereye karşı Türkiye tarihinin gördüğü en geniş katılımlı protestolar zinciri örgütleniyor. (Can Pürüzsüz ile birlikte bu protestolara dair hafızamızı tazelediğimiz içeriğe Instagram profilimden ulaşabilirsiniz). Bu savaş karşıtı hareketin koordinasyon süreci hareketin içinde yer alan lubunyalar için bulunmaz temas fırsatları sağlıyor.

Şöyle ki, 2002 yılı sol hareketimizin biraz takoz ve de kabız olduğu dönemlermiş benim anladığım kadarıyla. Kadın hareketine de LGBTİ+ hareketine de oldukça mesafeli bir duruş var. Sol gruplar içerisindeki lubunyalar çoğunlukla kimliklerini gizleyerek veya bastırarak yer alabiliyor. 1 Mart protestolarına giden süreç ise yalnızca sol değil birçok farklı kesimden grupla kurulan iletişimi tazeliyor.

Yıldız Önen'in "Savaşa Hayır Demenin Birleştirici Gücü: "Irak'ta Savaşa Hayır Deneyimi'nin Türkiye'deki Siyasal Kültüre Etkisi» isimli tezi için gerçekleştirdiği röportajda Deniz Deniz o dönemden şöyle bahsediyor:

“Düşünün bir Koordinasyon sekretarya ofisi var ve bir eşcinsel orada çalışıyor. Ben Abdulrahman Dilipak'ı arayıp aidatını getirmesini söylüyorum. Toplantılarda onları karşılayan biri olarak onlarla bir arada olmanın faydasını çok gördüm. Bir defa biz de varız diyebildik, abartmadan doğal olarak bunu gösterdik. Mazlumder, Özgür-Der ve diğer İslamcı yapıların, katı solcu yapıların fikirlerini değiştirdik mi buna ilişkin net bir şey söyleyemem. Ama yan yana gelmeyeceğimiz insanların eşcinsel derneğinin de o Koordinasyon'da olduğunu bilerek aynı harekette devam etmeleri bence bir adımdır. Ve önemli bir adımdır.”

Memet Ali Alabora Müslüman gruplarla LGBTİ+'ların bu birlikteliğinin Türkiye'de bir ilk olduğunu söylüyor: “Bu çeşitlilik daha önce görülmemiş bir şeydi, dünyanın da görmediği bir şeydi. Dünya 1999'da gördü. Ne oluyor ya dedi, Seattle'da gördü, bu tür heterojen bir yapı Türkiye'de ilk kez görüldü. Bunun ilk görüldüğü yer de 1 Aralık mitingidir. Eşcinseller ile İslamcıların yan yana yürüyebildikleri ilk örnek yani. Bu anlamda dünyada da bir ilktir.”

Savaş karşıtı protestolar sırasında kurulan bağlar

1 Mart tarihinde gerçekleşen protestolar sanıyorum LGBTİ+'ların kendi bayraklarını açtıkları ilk kitlesel eylemlerden biri aynı zamanda. Yine aynı yıl gerçekleşen İstanbul ve Ankara 1 Mayıs'larına lubunyaların bol şamatalı katılımları olmuş, bir ara çevrenizdeki they/them ablalarınızdan bu hikayeleri de dinleyin derim şimdi çok uzatmayayım.

Savaş karşıtı protestolar sırasında kurulan bağlar, sonraki yıl yani 2003'te ilk kez gerçekleşen İstanbul Onur Yürüyüşü'ne de yansıyor:

“O dönemlerde kamuya açık alanda ilk gay pride yapıldı. Daha önce izin alınamamıştı. Basın açıklamasını okuyan kişi olarak dönüp arkaya baktığımda eşcinsellerden çok arkamızda Koordinasyon'da tanıştığımız kişileri gördüm. Şimdi nasıl Gezi sonrası pride çok kalabalık olduysa, onun da başlangıcı bu anlamda Koordinasyon'dur. Antikapitalistler, DSİP'ten arkadaşlar, çok katı solcu yapılardan olan arkadaşlarımız da gelmişti, gizli, gizli, özellikle kadınlar. Parti bizi görürse ne olur diyorlardı ama gene de gelmişlerdi.” - Deniz Deniz

Böyle böyle küçük temaslarla 2013'teki yüz bin kişilik kalabalığa giden taşlar döşeniyor.

Her şey gül bahçeleri şeklinde ilerlemiyor tabi. Savaş tezkeresi karşısında böylesine geniş kesimden sesleri kapsayan bir hareket örgütlenmiş olması, 2002 yılında henüz iktidarının ilk aylarındaki AKP için şüphesiz bir güç zaafı. Bunun bir zaaf olduğunu ve bir daha bu zayıflığın gösterilmeyeceğini 2002 yılında bizzat Erdoğan dile getiriyor. Bu zaaftan çıkarılması gereken dersler çıkarılıyor.

Gezi'de

2013 yılına geldiğimizde karşımızda müslümanından milliyetçisine, ulusalcısından apolitiğine, lubunyasına kadar yine herkesin bir arada olduğu yeni bir kitlesel hareket olarak Gezi protestoları çıkıyor ve bu kez karşısındaki tepki son derece sert oluyor.

Bu bir aradalık halini halkın kalanından gizlemek, protestocuları bir grup teröristten ve başının ezilmesi gereken zararlı haşereden ibaret göstermek için bütün medya gücü kullanılıyor. Protestoların daha ilk günlerinden yoğun polis müdahalesi gerçekleşiyor. 15 yaşında, 19 yaşında, 26 yaşında insanlar göz kırpmadan öldürülüyor.

Yalnızca muhalif bir eylemde bulunmuş büyük kitlelerin bu denli kriminalize edilmesi açısından AKP iktidarı süresince sanıyorum 2013 ilkti ve birçok kesim için büyük bir şok etkisi yarattı. Bu noktadan sonra çember her yıl daha da daraldı. Savaş, ayrımcılık veya otoriterlik karşısında örgütlenmeye çalışan herhangi bir irade orantısız cezalarla bastırıldı. Farklı bilgilerle beslenen ve farklı gerçekliklerin içinde yaşayan halk bambaşka kutuplara bölündü.

Muhalefet etmenin, ses çıkarmanın bu kadar maliyetli hale geldiği yerde, Gezi veya 1 Mart gibi önemli karşılaşma alanları kayboldu. Bunları yaratabilecek cesaretimiz de.

Hem Gezi hem 1 Mart protestoları bana devletin nefesini ensemizde hissetmediğimiz zamanlarda, tam anlamıyla özgürlükten bahsedemsek de biraz olsun birbirimizle konuşabildiğimiz koşullarda ne kadar hızlı yol alabileceğimizi, başka türlü bir toplumsallık deneyimleyebileceğimizi hatırlatıyor. Fikirlerin yayılmasında ne kadar büyük rolü olsa da online sosyal mecralar bana bu umudu vermiyor. Mor ve Ötesi konserinde umutlanmanın ne kadar politik olup olmadığı üzerine dahi kolayca bıçak gibi ikiye ayrılan gruplar görüyorum. Bu yapaylık bana tamamen medium'un, mecranın, mekânın doğasından kaynaklanıyor gibi geliyor. Bu mecralarda geçirdiğim onca yıldan sonra bir boomer gibi fiziksel mekânın birleştiriciliğine ve dönüştürücülüğüne daha çok inanır halde buluyorum kendimi.

Önümüzdeki yıllar için umut ışığı görünüyor mu bilmiyorum. Belki anılarımızı tazelemek, bu karşılaşma ve temas alanlarından ne kadar yoksun kaldığımızı ve ne kadar önemli olduklarını hatırlamak bize çezeceğimiz yolları göstermek açısından iyi gelebilir.

Nihayet pandemi koşullarından sıyrılmış şekilde gireceğimiz 30. İstanbul Onur Haftası etkinliklerinde ve mübarek onur ayımızda bol bol temas etmek ve bir arada olmak dileğiyle.²³

23 <https://www.instagram.com/p/CakZ-W8gKqN/>

Son Üç Yılda 39 Ülkede 270'ten Fazla Gözaltı veya Tutuklama ile HIV Kriminalleştirilmeye Devam Ediyor²⁴

Öğuzhan Nuh

HIV Adalet Ağı tarafından 22 Temmuz'da yayınlanan rapora²⁵ göre, 1986'da gerçekleşen ilk kriminalleştirilen vakadan bu yana, HIV en az 81 ülkede kriminalleştirildi.

HIV'i kriminalize etmek, "Ceza mevzuatının ve suç politikalarının HIV pozitif statüsüne dayalı olarak HIV'le yaşayanlara karşı hukuka aykırı olarak uygulanmasıdır". Statü paylaşmama, potansiyel veya varsayımsal HIV geçiş ihtimali veya iddiaları nedeniyle 48 ülkede genel ceza hukuku, 82 ülkede ise HIV'e özgü ceza yasaları ile HIV'le yaşayan kişilere karşı uygulamalar mevcut.

HIV Adalet Ağı, Birleşmiş Milletler'in HIV'in kriminalleştirilmesinin "yalnızca hareketin makul bir şüphenin ötesinde kanıtlandığı nadir görülen kasıtlı HIV aktarım vakalarıyla sınırlandırılmasını" tavsiye ettiğini belirtiyor. Fakat birçok ülkede "HIV'in kriminalleştirilmesi, genellikle devlet kontrolünün artırılması, azınlık veya ötekileştirilmiş grupların üzerinde baskı kurulması ve sosyal savunmasızlığın cezalandırılmasına yönelik bir mekanizma olarak kullanılıyor, böylece mevcut eşitsizlikleri ve güç dengesizliklerini şiddetlendiriyor." İnsan haklarını ihlal etmenin yanı sıra HIV'in suç haline getirilmesi, HIV test, tedavi ve önlem hizmetlerine erişimde de bir engel teşkil ediyor. Bu nedenle "UNAIDS'in yayınladığı güncel Küresel AIDS Stratejisi, HIV'in kriminalleştirilmesini 2030 yılına kadar ulaşılması planlanan küresel hedeflerin önünde bir engel olarak açıkça kabul ediyor."

Ocak 2019 ile Aralık 2021 arasında HIV Adalet Ağı'nın veri tabanına 39 ülkede 275 gözaltı veya tutuklama, kovuşturma, mahkûmiyet, temyiz ve/veya beraat bildirildi. Bununla birlikte, gerçek ceza yargılamalarının sayısının dünya çapında 700 civarında olduğu tahmin ediliyor.

24 <https://www.aidsmap.com/news/jul-2022/hiv-criminalisation-continues-over-270-arrests-recorded-39-countries-last-three-years>

25 <https://www.hivjustice.net/publication/advancing4/>

HIV'le yaşıyanlar nerede yargılanıyor?

Raporun kapsadığı üç yıl içinde en fazla kriminalizasyon vakasının bildirildiği ülkeler:

- Özbekistan – en az 231 vaka
- Rusya Federasyonu – en az 157 vaka
- Beyaz Rusya – en az 106 vaka
- Amerika Birleşik Devletleri – en az 77 vaka (Tennessee'de 11, Georgia'da 10, Florida'da 9, Ohio'da 5 ve Indiana'da 4 olmak üzere)
- Fransa – en az 11 vaka
- Hindistan – en az 11 vaka
- Büyük Britanya – en az 10 vaka
- Avustralya – en az 7 vaka
- Kanada – en az 7 vaka
- Singapur – en az 6 vaka

Bu dönemde beş ülkede ise ilk kez HIV'le yaşıyan kişilere ceza kanunları uygulandı: Bhutan, Gabon, Lesotho, Paraguay ve Slovenya.

Günümüzde Sahra Altı Afrika, HIV'e özgü ceza yasalarına sahip en fazla ülkenin (30) bulunduğu bölge ve onu Doğu Avrupa ve Orta Asya (16) bölgesi izlemekte. Bu ülkelerden, Sahra Altı Afrika'daki 10 ülke (Angola, Kongo, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gana, Kenya, Lesoto, Nijer, Nijerya, Uganda ve Zimbabve), ve Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki 12 ülke (Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Ukrayna ve Özbekistan) bu yasaları uygulamakta.

Latin Amerika ve Karayipler bölgesindeki 15 ülke ve Asya-Pasifik bölgesindeki 13 ülke, HIV'e özgü ceza yasalarına sahip, ancak bunlardan yalnızca Latin Amerika ve Karayipler'de 2 ülke (Bermuda ve Paraguay) ve Asya-Pasifik'te 6 ülke (Kamboçya, Çin, Papua Yeni Gine, Singapur, Güney Kore ve Tayvan) bu yasaları uygulamakta.

Kuzey Amerika bölgesinde ise yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde HIV'e özgü ceza yasaları bulunmakta. Yirmi bir eyalette bu yasalarla ilgili davalar olduğu bilinmekte (Arkansas, Florida, Georgia, Iowa, Idaho, Indiana, Kentucky,

Louisiana, Maryland, Michigan, Missouri, Mississippi, Kuzey Carolina, Kuzey Dakota, Nevada, Ohio, Oklahoma, Güney Carolina, Güney Dakota, Tennessee ve Washington).

Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki 7 ülkede HIV'e özgü ceza yasaları var, ancak şimdiye kadar yalnızca Katar'ın bu yasaları uyguladığı biliniyor. Ancak Yemen, yakın zamanda, Aralık 2021'de yeni bir yasa çıkardı. Danimarka 2021'de var olan HIV'e özgü ceza yasasını askıya aldığı ve İsveç 2020'de HIV statüsü paylaşımı yükümlülüğünü kaldırdığı için şu anda Batı ve Orta Avrupa'daki hiçbir ülkede HIV'e özgü ceza yasaları bulunmuyor.

HIV'e özgü ceza yasalarına ek olarak, HIV'le yaşayan kişilere genel ceza hukuku veya HIV'i kriminalize eden benzer yasaların uygulanması ile de birçok ülkede HIV kriminalleştiriliyor.

Genel ceza hukukunu veya benzer yasalarını HIV'le yaşayan kişilere karşı uygulayan ülkeler:

- Batı ve Orta Avrupa'da 21 ülke (Avusturya, Belçika, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Malta, Hollanda, Norveç, Portekiz, Slovenya, İspanya, İsveç ve İsviçre)
- Sahra altı Afrika'da 10 ülke (Botsvana Kamerun, Etiyopya, Gabon, Gambia, Malavi, Mauritius, Somali, Güney Afrika ve Zambiya)
- Asya-Pasifik'te 5 ülke (Avustralya, Butan, Hindistan, Maldivler ve Yeni Zelanda)
- Latin Amerika ve Karayipler'de 5 ülke (Arjantin, Brezilya, Meksika, Peru ve Trinidad ve Tobago)
- Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da 3 ülke (İsrail, Fas ve Birleşik Arap Emirlikleri)
- Doğu Avrupa ve Orta Asya'da 2 ülke (Estonya ve Türkiye)
- Kuzey Amerika'da 2 ülke (Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri).

Kim yargılanıyor?

Son vakaların analizi, HIV'in kriminalleştirilmesi nedeniyle gerçekleşen gözetim veya tutuklama, kovuşturmalarının ve mahkumiyetlerinin kadınları, ırksal ve etnik azınlıkları, göçmenleri, gey ve biseksüel erkekleri, transları ve seks işçilerini orantısız bir şekilde etkilediğini göstermekte. Bu topluluklar, dünya

çapındaki HIV kriminalleştirilmesi nedeniyle gerçekleşen yargılamaların yaklaşık %50'sini teşkil etmekte. Irksal ve etkin eşitsizlik ise gözaltı veya tutuklama, kovuşturmaların ve mahkumiyetlerin %55'inin Siyah topluluklara ve ırkçılık yaşayan diğer topluluklara yönelik olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde daha belirgin.

Bilim ve adalet

Bilim, HIV'le yaşayanları haksız kriminalizasyona karşı savunmada hayati bir rol oynamaktadır. HIV Adalet Ağı raporunda, HIV'in suç sayılmasının virüsün kendisi ve aktarım yolları hakkındaki yanlış varsayımlar nedeniyle orantısız ve abartılı risk ve zarar duygusu olduğunu belirtiyor. Bu sebeple hakimlere gerekli güncel ve güvenilir bilginin ulaştırılması ve kapasitelerinin geliştirilmesi haksız kriminalleştirilmenin önüne geçebilir.

Ceza hukuku bağlamında HIV bilimi üzerine uzman konsensüsü bildirisi²⁶, yayınladığı 2018'den 2022 yılına kadar birçok ülkede delil olarak kullanıldı. Bildirinin delil olarak kullanıldığı ülkeler arasında Burkina Faso, Moldova, Ukrayna ve Zimbabwe, Kanada, Kolombiya, Kenya, Lesoto ve Uganda yer almakta. 2021'de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), savcılara HIV'le ilgili ceza davalarında yol gösterecek bir belgede²⁷ savcılara HIV'in bir ceza hukuku konusu değil, bir halk sağlığı konusu olarak ele alınması gerektiğini hatırlattı ve HIV'in ceza hukukunda uygulanmasının sadece istisnai durumlarda olabileceğini belirtti

HIV Adalet Ağı bazı ülkelerin bilimsel kanıtları takip ederken bazılarının "sanığın suçlu olamayacağına dair kanıt yerine sanığın antiretroviral tedavi gördüğü gerçeğini hala suçluluk kanıtı olarak kullanıyor" diyor. Örneğin, Almanya'da 'Belirlenemeyen = Bulaşamayan' (B=B) bilimsel verisi, HIV'le yaşayanlar için lehe delil olarak mahkemeler tarafından kabul edildi. Benzer şekilde, Uganda'da mahkeme, "bir kişinin HIV pozitif olması, kişinin virüsü aktaracağı veya bu kasta sahip olduğuna inanmak için yeterli bir neden değildir" kararına vardı. Ancak Kanada'da, mahkemeler daha önce tespit edilemeyen viral yükün HIV aktarımını imkansız kıldığını (B=B) kabul etse de 2020'de Ontario temyiz mahkemesi, prezervatif kullanımının, vajinal ilişki için gerçekçi bir HIV önlem yöntemi olmadığına karar verdi ve tedavi görmeyen ancak prezervatif kullanan bir erkeğe yönelik suçlu kararı verildi.

26 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jia2.25161>

27 <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2021-06/UNDP-Guidance-for-Prosecutors-on-HIV-Related-Criminal-Cases.pdf>

Kriminalleştirilmeye karşı savunuculuk

2019'daki son rapordan²⁸ bu yana, birçok ülkenin mevzuatında içtihat, yasa değişikliği ve suç politikaları alanında önemli ve umut verici gelişmeler yaşandı. İsveç, Illinois, New Jersey ve Zimbabwe'de HIV'i kriminalleştiren yasalar yürürlükten kaldırıldı; Kolombiya'da bir HIV kriminalizasyon yasası anayasaya aykırı bulundu; Ermenistan, Michigan, Missouri, Nevada, Virginia ve Washington'da yasalar olumlu yönde değiştirildi. Ayrıca, şu anda Uganda ve Kenya'daki HIV'e özgü yasaların anayasaya uygunlukları değerlendirilmekte.

Finlandiya, Fransa, İspanya ve Tayvan'da emsal teşkil eden davalar ve Kanada, İngiltere, Galler, Kırgızistan ve New Jersey'de politika önerileri veya iyileştirmeler de veri tabanına bildirildi. Bu sonuçlar, HIV'le yaşayanların sivil toplum ağları, insan hakları örgütleri, sağlık hizmeti sağlayıcıları, avukatlar ve diğer paydaşlar arasındaki etkili savunuculuk ve iş birliği ile mümkün oldu.

2016'da yayınlanmasından bu yana, B=B mutabakat beyanı ve 2018'deki Uzman Konsensüs Bildirisi, birçok kuruluş ve ceza davası için çok önemli savunuculuk araçları olmuştur. Yayınlanan bilimsel kanıtlar ile giderek daha fazla dikkat çeken bir diğer konu ise emzirme ve HIV aktarımı. HIV'le yaşayan 13 kadın bebeklerini emzirdikleri için yargılandı. Yakın tarihte yayınlanan birkaç klinik araştırma da ise etkili tedavi görürken emzirme yoluyla HIV aktarımının mümkün olmadığını gösteren veriler yayınladı ve "ortaya çıkan bu bulgu, HIV'le yaşayan kadınlara karşı devam eden kovuşturmalarda savunma argümanlarını destekleyecektir."

* *Yazı boyunca arrest kavramı Türk Hukukuna uygun olacak şekilde gözaltı veya tutuklama olarak çevrilmiştir.*

Referans: Symington A, Bernard EJ et al. Advancing HIV Justice 4: Understanding Commonalities, Seizing Opportunities. HIV Justice Network, Amsterdam, July 2022.²⁹

28 <https://www.aidsmap.com/news/jun-2019/hiv-criminalisation-cases-recorded-72-countries-including-49-last-four-years>

29 <https://www.hivjustice.net/publication/advancing4/>

Daha Kaç Duruşma?

Miran Koçkır

LGBTİ+ hareketi içerisinde en çok bilinen davalardan birisi ne diye sorsak büyük ihtimalle Ahmet Yıldız ilk akla gelenlerden birisi olur. Öldürülmesi üzerinden 14 yıl, ölümü üzerine açılan davada ise 13 yılı geride bıraktık. Yeni duruşma 6 Ekim’de görülecek ve sanık koltuğu yine boş kalacak!

Bir türlü ilerleme kaydedilmeyen davada, hakkında yakalama emri verilen sanık babanın 2013 yılında boşanma davasının sonuçlandırıldığı biliniyor. İnterpol tarafından aranan firari baba hakkında açılan boşanma davasının nasıl kabul edildiği ve davanın nasıl sonuçlandırılabilirdiği de önemli detaylarından birisi.

Peki Ahmet’in katillerinin bulunması için daha kaç duruşma gerçekleşmesi gerekiyor?

Ahmet Yıldız’a ne oldu?

Ahmet Yıldız İstanbul’da kardeşiyle beraber yaşarken kardeşine eşcinsel olduğunu söylüyor. Bu yüzden evden ayrılıyor. Daha sonra annesi Ahmet’in eşcinsel olduğundan şüphelenip Ahmet’in bilgisayarının şifresini kırdırarak özel fotoğraflarına ve bilgilerine ulaşip eşcinsel olduğunu anlıyor. Bu babasının kulağına gidiyor.

Eşcinsel olduğu öğrenilince Annesi ve babasıyla zoraki olarak dışarıda bulunan Ahmet’e annesi, eşcinselliğin bir “hastalık” olduğu ve “tedavi olması” konusunda ısrar ediyor. Ahmet bu duruma tepki gösterince babası silahını gösteriyor. Bunun üzerine telefon trafikleri başlıyor. Aile başlarına gelen tüm kötü olaylardan Ahmet’i suçluyor. Ahmet bir süre telefonlarını açmasa da duygusal ve psikolojik şiddet mesajlar ve aramalar yoluyla devam ediyor. Bu arada aile tedavi olmaması durumunda şiddet eylemlerini fiziksel şiddete dönüştürecekleri tehditleriyle bu tacizlerini devam ettiriyor. Bunun üzerine cinayet işlenmeden kısa bir süre önce Ahmet savcılığa başvuruyor.

Tehditleri eden baba cinayete günler kala Ahmet’in evinin etrafında dolanmaya devam ediyor. Ahmet’in sevgilisi ise Ahmet olmadığı zamanlarda birilerinin zile bastığını ancak dışardan kapıya baktığında kimseyi göremediğini söylüyor. Ahmet’in savcılığa başvurmasına rağmen hakkında hiçbir koruma tedbiri alınmıyor.

Ahmet Yıldız, 2008 yılında evden dışarıya bir şeyler almak için çıktığında herkesin gözü önünde katlediliyor. Cinayet günü babasının telefon sinyalleri evinin etrafında kaydediliyor. Ancak her şey ortadayken Ahmet Yıldız'ın davası cinayetten neredeyse bir yıl sonra açılıyor.

İlk duruşmalar da Lambdaistanbul ve çeşitli kurumların müdahillik başvuruları (Ahmet'in eşcinsel olduğu için öldürüldüğü dava dosyasında bile bu kadar netken) kabul edilmiyor. Daha sonra başvuran hiçbir kurumun veya aktivistin kabul edilmediği gibi...

Duruşmalar saniyeler sürüyor çünkü sanık durumundaki baba (hangi ülkede olduğu bile biliniyorken ve Interpol'e aranıyorken hatta Türkiye'de boşanabilmesine rağmen) bir türlü bulunamıyor. Hakimler, savcılar ve heyettekiler değişiyor ama değişmeyen tek şey Ahmet'in katili veya katillerinin hiçbir ceza almadan hayatlarına devam ettiği gerçeği...

Ahmet'in öldürülme nedeni neydi?

Uzun zamandır LGBTİ+'lar üzerinden aile kavramını tartışmaya açan ve LG-BTİ+'lardan "ailelerini" korumaya çalışan hiçbir örgüt veya kişi Ahmet Yıldız'ı ağzına dahi almıyor. Daha önce almadıkları gibi. Ahmet Yıldız'ın öldürülmesi bu "kutsal aile" imajını zedelemiyor mu? Yoksa idealize ettikleri aile kavramı LGBTİ+'ları kapsamıyor mu? Bu değilse Ahmet Yıldız'ın 14 yıldır adalet beklemesi neden hiçbirini rahatsız etmiyor? Bunlar basit ve artık gereksiz sorular belki. Çünkü acının "rengi" olduğunu yıllardır LGBTİ+ cinayetlerinden biliyoruz. Ama bu insanlara en ufaklık inanan ve nefreti ortaklaştıran insanlar bu en basit sorulardan sorgulama başlamalı.

Ahmet Yıldız'ı gerçekten kim öldürdü? Eşcinselliği bir hastalık olarak gösteren ve tedavi edilmesini isteyen düşüncenin bu cinayette bir payı yok mu?

Ahmet'in kime nasıl bir zararı vardı? Kendi ayakları üzerinde durmaya ve kendi hayatını yaşamak isteyen bir insanın kime zararı olabilir? Asıl "dayatma" Ahmet Yıldız gibi yüzbinlerce LGBTİ+'lara her gün yapılmıyor mu? Bu cinayetler sizi rahatsız etmiyorken ve öldürülenlerin acılarını paylaşmaktan bile korkar hale getiriyorken gerçekten "hastalıklı" olan şey ne? Bu nefret sürecinin vardırılmak istendiği yer neresi gerçekten?

Nefret kimi yaşatabilir ki?

Nefret söylemlerinin nefret suçlarına neden olabildiği hakkında onlarca araştırma ve yazı bulabilirsiniz. Birilerini sevmek veya sahiplenmek zorunda değil-

siniz. Ancak en temel haklardan birisi olan yaşam hakkına saldıran bu söylemlere en ufak desteğiniz bile varsa ne yaptığınız hakkında en basit yaklaşımla bir sorgulamaya geçmeniz gerekmektedir. Bunu yapmanız için daha kaç Ahmet Yıldız'ı bu cinayetlerde kaybedeceğiz?

Nefret çok zaman isteyen, çok tüketen ve yıpratıcı bir duygudur. Bu duyguyla savaşmak hem kendinizi hem de sevdiklerinizi koruyan ve güçlendirmenize sağlayacak.

Bizleri bir arada yaşatan temel "değer" dini, etnik, cinsel, cinsiyet veya diğer kimliklerimizden çok herkesin hakkını koruyan temel "toplumsal sözleşmeler"-dir. Yazılı olsun olmasın herkesin yaşam hakkı "kutsal"dır. Herkes temel hak ve özgürlüklere amasız sahip olmalıdır. Kimsenin yaşamına ve yaşam tarzına müdahale edilmemelidir!

Ahmet'e ve diğer tüm LGBTİ'+lara ölümü reva gören, yaşam haklarını ve yaşayış biçimini hedef gösteren, ölüm çağrıları yapanlar hiçbir din veya özgürlüklerin arkasına sığınamaz.

Ahmet'in katilleri örgütlü kötülüğü, nefret'i örgütleyenler ve bunun sıradanlaşmasına sebebiyet verenler olarak genişleyen bir bütünle değerlendirilmelidir. Ahmet'in adalet çağrısına amasız karşılık vermemelidir.

HEVİ LGBTİ+ Derneğinin çağrısına³⁰ kulak verip 6 Ekim 2022, saat 12:20 de Kartal 5. Ağır Ceza Mahkemesinde Ahmet'in 14 yıldır bekleyen adalet çağrısına ses vermek insan haklarını savunan herkes için "ama"sız bir tutum almak anlamına da gelecektir. Herkes elinden gelen dayanışmayı sergilemeli ve bu davanın zaman aşımına uğramaması için "#AhmetYıldız'aAdalet" demeye devam etmelidir.

30 <https://kaosgl.org/haber/hevi-den-ahmet-yildiz-davasina-cagri-dava-zaman-asimina-ugramasin-ahmet-in-katilleri-bulunsun>

Anlamadan, Dinlemeden, Son Sözümlü Söylemeden... Nereye Böyle?

Hatice Demir

Bir "yasaklar" toplantısında...

Böyle değil tabi, daha kurumsal bir adı var toplantının, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin hak ihlallerine karşı mücadele yöntemleri falan filan gibi. İnsan hakları alanında çalışan 30'a yakın avukat, akşamüstü kahvelerimiz ellerimizde, zoom'da, nerde ne yasaklanmış onu konuşuyoruz. Kim hangi davayı açmış ne kazanılmış ne kaybedilmiş, Anayasa Mahkemesi ne diyor, AİHM ne diyor, deyince ne oluyor vs. Herkes elindeki yasak kararlarını paylaşıyor. Yürüyüşler falan tamam, ama bir yerden sonra kikir kikir gülmeye başlıyoruz. Biri diyor ki *"Kendi dernek ofisimiz içinde basın açıklaması yapmamızı yasakladılar"*, bir başkası *"Batman'da müvekkil dernek etkinlik yapacak diye 15 gün süreyle Dicle Nehri'ne girmeyi ve etrafında oturmayı yasakladılar."* Var mı arttıran? Söz alıp diyorum ki *"Lubunyaların Maçka'da piknik yapmasını engellemek için Maçka Parkı'nda 30 gün boyunca uzun süreli oturmayı yasakladılar!"* Bingo!

Yasak gününden öncesine biraz gidelim mi?

İstanbul Onur Haftası Komitesinin aslında Maçka'da piknik yapmak gibi bir niyeti yok. Etkinlik takviminde Heybeliada'da bir piknik olacağı yazıyor. Piknik için adada bir mekanla anlaşılıyor, etkinlikten 2 gün önce mekân sahibi komitedeki arkadaşları arayıp *"Ya kusura bakmayın ama bunu iptal etmek gerekiyor."* diyor. Ne oldu ne bitti diye sorgulanınca, mekân sahibinin emniyete çağırıldığı ve *"Ada'ya böyle kişileri toplarsa mekanının kapatılacağı"* yönünde "uyarıldığı" öğreniliyor. Resmi bir yasak yok, zaten resmi bir etkinlik de yok! Piknik yapacağı ay!

Günlerin yoğunluğu ve kaygılar derken, piknik Maçka'ya çekiliyor. Maçka'da özel işletme de değil, baya bildiğimiz park. Hani şu herkesin eline kahvesini şarabını alıp gittiği, köpeğini falan gezdirdiği, kamusal alan olan park... 22 Haziran sabahı, parkta piknik yapmak da yasaklanıyor. Hatırlayalım kaymakamlığın yasak kararında ne diyor: *...Şişli Kaymakamlığı 22.06.2021 tarih ve bila sayılı kararı: "22.06.2021 gününden itibaren 30 (otuz) gün süreyle milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla 2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun 17. Maddesi, 5442 sayılı il idaresi kanununun*

32/b maddesi gereği, yapılacak olan basın açıklaması, oturma eylemi, uzun süreli bekleme, sendikal faaliyetler provokatif eylem olabileceği gerekçesiyle yasaklanmıştır.” (Yazım yanlışları ve mantık hataları ilgili idareye aittir)

Benim canım kalmadı uzun uzun burada bu karardaki hukuka aykırılıkları anlatayım. Sadece şunu da hatırlatmak istiyorum: Maçka Parkı’nda gerçekleştirilmek istenen etkinlikler, Kaymakamlık yasak kararında iddia edildiği gibi basın açıklaması, oturma eylemi, uzun süreli bekleme ya da sendikal bir faaliyet değil PİKNIK, BERBERLİK DENEYİM AKTARIMI ATÖLYESİ VE YOGA...

O gün Maçka’da onlarca insan otururken, piknik için orada olan LGBTİ+’lara polis müdahale ediyor. 1 kişi gözaltına alınıyor –duruşması yakın- 1 kişinin kolu kırılıyor, avukatlar dahil bir sürü kişi de yaralanıyor.

...

Benim ne olduğunu idrak edebilmem içinse yaklaşık 9 aya daha ihtiyacım var.

...

Maçka yasağı ile ilgili İstanbul Onur Haftası Komitesi ile SPoD birlikte dava açıyor(uz). Duruşma günü ben ve sevgili meslektaşım Rojda oradayız. (Bu arada bir minik bilgi vereyim; idare mahkemelerinde duruşmalar lubunyelerin alışık olduğu ceza yargılamalarına benzemiyor. 3 hâkimden oluşan heyet sadece tarafları dinliyor, varsa sorusu soruyor, karar ise duruşmadan bir süre sonra açıklanıyor.)

Sabahın karga bokunu yememiş bir saatinde İkitelli Sanayi Bölgesindeki adliyedeyiz. Duruşma salonunun önünde içerde ne söyleyeceğim ile ilgili Rojda ile konuşurken bana yasağın “kafası geliyor.” *“Ya baya bizim piknik yapmamızı yasakladılar.”* diyorum. *“E evet aşkım, yasakladılar ya, sen de dilekçesini yazdın davasını açtın, ondan geldik ya buraya”* diyor. *“E ben ne anlatacağım içerde, bu çok saçma, baya herkese açık parkta oturmamızı yasakladılar!”* diyorum tekrar. Rojda yüzüme bakıyor, içinde ayrımcılık, eşit yurttaşlık falan geçen birtakım cümleler kuruyor. O an o adliye, üzerimdeki cübbeye, ibneliğime, arzularıma, pikniğe... Her şeye o kadar yabancılaşmış bir haldeyim ki, birden hiç hiç hiç istenmediğim ve korkunç biri olduğum gibi bir his beni yakalıyor, paçalarımın altına aşağı çekiyor. Sistemik nefret saldırılarının içselleştirilmiş fobilerimizi ortaya çıkarması falan hakkında bir şeyler düşündüğümü hatırlıyorum. 10 dakika sonra duruşma var. Duruşma salonu önünde volta atarken Roj’a bakıyorum, o an kendimi sevmesem de onu ne kadar çok sevdiğimi hatırlıyorum. Biz bunu hak etmiyoruz, biz birbirimizi çok seviyoruz, bu kentin her sokağı

sizin olduğu kadar bizim de. Bizler bu ülkenin de bu dünyanın da en az sizin kadar yerleşikleriyiz, Maçka da bizim Dicle de!

Tamam, hazırım, iyiyim yükseğim güçlüyüm!

...

Duruşma salonunda 3 erkek hâkim ve ben :)

"Ee" diyor, mahkeme başkanı, "Maçka'da yürüyüş yapılacakmış"

Haydaaa... Gülümsüyorum. "Yok o iş öyle değil, ben bir izah edeyim."

15 dakika boyunca LGBTİ+'nın ne olduğundan başlayıp yapılmak istenenin yürüyüş değil –öyle olsaydı da bir şey değişmezdi- piknik yoga vs.. olduğunu, bütün ayrıntılarıyla kararın hukuksuz olduğunu anlatıyorum. Paragraflar içinde "LGBTİ+'lar" ve "biz" birbirine karışıyor. Kimse bir şey sormuyor, bence kimse bir şey dinlemiyor da... Bitti, bittim. Sessizlik... Ekleyeceğim bir şey var mı? Yok. Lütfen bu saçmalığa son verelim.

...

Karar geldi, mahkeme Maçka yasağını hukuka uygun bulmuş.

Kararı okuyunca kahkaha atıyorum.

Çünkü o kadar komik ki, 15 dakikalık nutkuma ve 5 sayfalık dava dilekçeme rağmen mahkeme hala Maçka'da yürüyüş yapacağımızı sanarak karar vermiş. Tekrar ediyorum öyle olsa dahi bir şey değişmezdi ama yani en azından konuyu anlamak bu kadar zor olmamalıydı...

...

E ne oldu? Ne olacak yani?

İstinafı var, AYM'si var, AİHM'i var, var da...

Mesele bunlar değil. Bu yasaklar, dayaklar, gözaltılar falan... Bunlarla mücadele ederiz lubunya. Bunlar artık bize iş bile değil.

Mesele, tam olarak kalbimize yerleştirmeye çalıştıkları o sevilmediğimiz, istenmediğimiz, iyiye ve güzele dair anı biriktirmeyi hak etmediğimiz hissi... Yukarıda anlattığım, duruşma salonu önünde beni kısıvrak yakalayan, etimi çimdikleyen, "boşuna uğraşıyorsunuz, hiçbir şey değişmeyecek." diye bas bas bağırın o his. O hissi her gün her gün boğmak esas işimiz.

Kendimize bakmak yetmiyorsa bunun için, bizi kendimize küstürüp yabancılaştırıyorsa zaman zaman, etrafımızdaki lubunyalara, birbirimize bakıp hatırlayalım: Sokaklar da meydanlar da bizim, aşkımız da öfkemiz de çok kudretli, haklarımız da herkesinki kadar öncelikli!

Seni seviyorum lubunya,

İyi ki varsın,

Onur Ayımız kutlu olsun!

Nefret Mitingi: Bayağı Bir Bulvar Komedi mi, Korkulu Bir Oyunun İlk Perdesi mi?

Eylem Çağdaş

Gösteri hiçbir zaman salt kendisinden ibaret değildir. Hatta hakikat-sonrası çağda gösterenin de gösterilenin de önemi giderek azalıyor zaten. Önemli olan o ısıltılı sahnenin arkasında dönen dolaplar ve yürütülen pis işler. Bunun neye tahvil edileceği, neye payanda yapılacağı.

Bunu herkesin gözleri önünde, korkulu bir şiddet gösterisi gibi vuku bulan 15 Temmuz'dan biliyoruz. Gerçekten söylendiği gibi mi oldu? Plan neydi? Bütçe, mühimmat, organizasyon şeması açık bir biçimde ortaya kondu mu mesela ortaya? Bu soruların önemi yok. İnandırıcılık kan ve gözyaşıyla sağlandı nasılsa. Bizim çocuklar bu işi güzel kotardılar! Görev tamam! Şehrin orta yerinde onlarca insanın öldüğü, vücut uzuvlarının kesildiği kanlı bir film gösterildi kalabalıklara ve bunun yeterli olacağı düşünüldü. İtiraz edenler, sorgulayanlar da *"ulan o kadar şehit verdik! Sen ne demeye çalışıyorsun hain!"* denilerek susturuldu.

Herkesin önünde vuku bulan bu kanlı gösteri, sonrasında yaşanan her türden haksızlık ve zulme gerekçe oluşturdu, dayanak yapıldı. Yaygın deyişle "darbeden darbe" çıkarıldı. 2016 sonrasında neler yaşandığını zaten biliyorsunuz, biliyoruz.

Bu nefret mitingini, Fatih Saraçhane'ye yapılan çağrılar başlangıçta ben de ciddiye almamıştım. Çünkü bu cenah daha önce de yine LGBTİ+ düşmanı bir basın açıklaması için çağrı yapmıştı Sultanahmet'e. Yüz küsur derneğin imzacı/çağrıcı olduğu eyleme 30-40 kişi dahi gelmemişti. İstanbul Sözleşmesi'ne karşı yürüttükleri kampanyadaki halleri de içler acısıydı mesela. Hem İstanbul Sözleşmesi'ni yürürlükten kaldırmayı başardılar hem de gerçekleştirdikleri nefret mitingiyile önümüzdeki dönemin anti-LGBTİ+ politikasının temellerini atmış oldular. Meczup, lümpen deyip geçmemeli, tek başlarına belki sıfırlar, zavallılar ancak arkalarına devlet gücünü aldıklarında gündemi belirleyebilecek, yasaları iptal ettirebilecek bir güce erişiyorlar. Faşizm de lümpen ve meczup sever zaten, hatta "faşizm bir tür meczuplar koalisyonudur" desek yanlış olmaz.

Akıl, mantık aramamalı bu ucuz tiyatrodaki. Akıllara zarar çünkü, aklımıza yazık. Onlar dahi utanır gibilerdi bu her tarafı dökülen ucuz gösterinin parçası olma-
tan. Bu yüzden apar topar sahneye kondu, önemli olan da öyle ya da böyle
gerçekleşmesiydi. Asıl olay ondan sonra başlıyordu, başlayacaktı zaten.

Peki ne olacak bundan sonra, ne olabilir? Örneğin iktidar bundan böyle “ço-
cukları/aileyi korumak gerekir”, “aileler rahatsız” diyerek her türden hukuksuz-
luğa, hak gaspına yol verebilir. Ya da bizzat kendi icra edebilir bu zulmü. Hakları
iptal edilmiş, düşkün-sapık ilan edilmiş, kendisine her türlü keyfi muamelenin
yapılabileceği bir alt-insan grubu var artık elde. Bundan böyle ev ve iş bulma-
ları çok daha zor olacak. Patronlar ve ev sahipleri çok daha pervasız olacaklar
onlara karşı. Gizli servislerin arka bahçelerinde katillerin, çetelerin eline silah-
lar tutuşturulacak belki.

Seçim öncesi tabanını konsolide etmek, ekonomik bunalım altında inleyen
dışlanmış ve yoksul insanların öfkelerini LGBTİ+’lara doğru kanallı etmek gibi
hesaplar da var tabii işin içinde. Bir taşla birkaç kuş birden vurulmuş olacak.

Masum bir şakayı bahane edip Gülşen’i apar topar hücreye atan, bir tweet
yüzünden Aleyna Tilki’yi kara listeye alan bu nobran güç, her devrin, her coğ-
rafyanın günah keçisi olan LGBTİ+’lara neler yapmaz? Varın siz hayal edin.

Evet TERF’ler, RTÜK, Abdurrahman Dilipak, mücahit Tuğçe Kazaz, Vatan Par-
tili Kadınlar, Alp Erenler, kimi Goşist yapılar, bağnaz tarikatlar ve daha bilimum
reaksiyonier unsurdan oluşan bir meczuplar koalisyonu var artık karşımızda
(sen aklımızı koru Tanrım!). Normalde birbirlerini bir kaşık suda boğacak olan
tüm bu unsurlar LGBTİ+ nefretinde buluştular, uzlaştılar. Birlik ve beraberliğe
en çok ihtiyaç duyduğumuz şu günlerde en güzel, en realist, en sahil uzlaş-
ı zemini LGBTİ+ düşmanlığıymış meğer. Çok şükür bunu da gördük, Türkiye
Tanzimat’tan beri bu günleri bekliyordu.

*Sayılarla ve verilerle
başka bir dünyanın tahayyülü.*

LGBTİ+ Çalışanların İnsan Hakları Durumuna Dair 7 Bulgu

Murat Köylü

Kaos GL Derneği olarak 2015 yılından bu yana özel sektör, 2017'den beri kamu çalışanı LGBTİ+'ların çalışma hayatlarını izleyen bir araştırma yürütüyoruz. 2018'den bu yana çalışmamızda Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi ile iş birliği yapıyoruz. Araştırmamız, çevrimiçi bir ankete dayanıyor ve her yıl yaklaşık 500 ila 1000 arası kişi anketi tam olarak doldurduğu için rapora bilgi sağlamış oluyor. Katılımcıların çoğu ön lisans ya da üniversite mezunu; dolayısıyla, araştırmamızın daha çok teknik ve beyaz yakalı personelin insan hakları durumuna ışık tuttuğu söylenebilir. Anketimiz çoktan seçmeli olduğu kadar açık uçlu yanıtlara da olanak tanıyor. Bunu yaparak LGBTİ+ çalışanların yaşadığı birbirinden çok farklı deneyimleri onların sözcükleriyle kayıt altına almış oluyoruz.

Araştırma sonuçları pek çok açıdan malumun ilamı... Ulusal mevzuatın hiçbir yerinde ayrımcılığa karşı korunmayan LGBTİ+'lar işe başvuru esnasından işten ayrılma süreçlerine kadar katmerleşen insan hakları ihlallerine maruz kalıyorlar. Az sayıda olumlu örneğe genellikle uluslararası şirketlerde rastlanırken kamuda durum çok daha vahim. Bununla birlikte, özellikle işveren veya yöneticilerin insan hakları duyarlılığına bağlı olarak küçük ya da orta boyutlu işletmelerde de son derece kapsayıcı ortamlardan da söz ediliyor. Yazımızda, araştırmamız sonuçlarından yola çıkarak Türkiye'de LGBTİ+ çalışanların insan hakları durumuna dair öne çıkan yedi bulguyu derledik. İyi okumalar...

1. İş ilanlarında kullanılan ifadeler LGBTİ+ çalışanlar için önemli

Araştırmamıza katılan pek çok kişinin ifadelerine göre, LGBTİ+ çalışanlar iş ilanlarını ayrı bir titizlikle inceliyorlar. Özellikle başvuracakları şirketin iş ilanında ayrımcılık karşıtı bir beyanda bulunup bulunmadığına dikkat ediyorlar. "Hiçbir şekilde ayrımcılık yapılmaz," gibi genel ifadeler dikkatlerini çekmekle birlikte; ırk, etnik köken, cinsiyet gibi kategorilerin yanı sıra "cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri" (CYCKCÖ) temellerinin ayrımcılığa karşı korunduğuna dair açık ifadeler asıl aradıkları şey oluyor. Böylesi ilanları veren şirketlere karşı daha işe başvuru aşamasından itibaren daha açık, daha güvende ve daha kendileri gibi yaklaşabiliyorlar. Özellikle büyük şirketlerin ilanla-

rında benzer sözcükleri göremediklerinde ise çekince ve tedirginlik yaşıyorlar. Maalesef ülkemizde verilen ilanların çoğunda benzer ibarelere rastlanmıyor.

2. İşe alım görüşmeleri sırat köprüsü gibi

İşe alım görüşmeleri pek çok LGBTİ+ çalışan için ekstra gerginlik anlamına geliyor. İş ilanında ya da işe alım görüşmelerinde yazılı ya da sözlü olarak ortaya koyulan ikili cinsiyeti işaret eden ifadeler ve şartlar, askerlik şartı, medeni duruma dair sorular ve daha birçoğu kişilerin CYCKCÖ'ne dair endişe yaşamalarına neden oluyor çünkü çok büyük oranda kişi cinsel kimliğini gizlemek durumunda kalıyor. Özel sektör ve kamunun kendi haklarına dair sicili düşünüldüğünde bunu neden yaptıklarını anlamak zor değil: Ayrımcılığa maruz kalmamak için toplumsal kimliklerini gizliyorlar. Bu gizlemeye rağmen bazı durumlarda kişilerin sosyal medya kullanımları, destekçisi oldukları STK'lar, takip ettikleri internet siteleri ya da örneğin gittikleri barlar, işe alım süreçlerinin olumsuz etkilenmesine hatta doğrudan ya da dolaylı fobik gerekçelerle sonlandırılmasına neden olabiliyor. Az sayıda kişi işe başvuru sırasında açıkça LG-BTİ+ olduğunu söyleyebildiğini ve böylece hem iş görüşmesi hem sonrasında iş hayatı sırasında ekonomik ve sosyal haklarına erişebildiğini ifade ediyor.

3. Kamuda durum özel sektörden çok daha vahim

Tam tersini bekleriz değil mi? Sonuçta, kamuda işveren devlet... Uluslararası insan hakları sözleşmelerine, kendi anayasasına ve iş yasasına göre kişileri ayrımcılıktan korumakla yükümlü devlet... Maalesef araştırmamızın sonuçları bu beklentimizin yersizliğini yüzümüze vuruyor: Hem işe başvuru süreçlerinde hem iş hayatı sırasında CYCKCÖ'ne dair tamamen açık davranabilen kişi sayısı kamu için özel sektöre göre çok daha düşük. Özel sektörde toplumsal kimliğine dair işyerinde tamamen açık davranabilen çalışan oranı yüzde 20 civarında iken bu oran kamuda yüzde 3-4 düzeyinde salınıyor. Benzer şekilde işyerinde nefret söylemi ile karşılaşan özel sektör çalışanlarının oranı yüzde 30'larda geziniyor ama bu oran kamuda yüzde 60'lara çıkıyor. Bu dramatik farkın nedenini çok derinlerde aramaya gerek var mı bilemiyorum; kamunun "patronu" hükümetin LGBTİ+ karşıtı tutumu oldukça güçlü rol oynuyor diye düşünmek zor olmasa gerek.

4. İşyerlerinde ayrımcılık kol geziyor

Nasıl tabir ederseniz edin; ayrımcılığın "sistematik", "yapısal" ya da "kurumsal-laşmış" olduğu toplumlarda öyle elinizde mercek vaka aramanıza gerek yoktur. Zaten mevzuat, politika ve uygulamalara baktığınızda görürsünüz: Kişiler

iş hayatında ayrımcılığa, tacize ve nefret suçlarına karşı hukuken korumasızdır- lar ve bu nedenle çok az vaka mahkemeye taşınır; mahkemelerin ne karar ve- receği de hukuki açıklık olmadığı için belirsizdir yani hukuki öngörülebilirlik za- yıftır. Pek çok dava süreci hak kaybı ile sonuçlanmıştır. Evlilik hakkı tanınmadığı için partnerler sigorta gibi, tayin gibi, hastalık izni gibi haklardan yararlanamaz; bununla ilgili mahkemelere başvuramaz. Tüm bunlar yetmezmiş gibi işyerle- rinde mobbing kol gezer; kişilerin terfileri engellenir, terfileri geri alınır hatta tenzil edilirler. Araştırmamız bunlara benzer birçok olguya işaret ediyor ama en göze çarpanlardan kişilerin sessizliği yani ihlalleri sineye çekmek durumunda kalmalarıdır. Maalesef her yıl yaşanan onlarca ihlalden yargıya ya da kurumsal mekanizmalara taşınanların sayısı bir elin parmaklarını geçememektedir.

5. Ayrımcılığa karşı koruma ve önleme mekanizmaları yok, etkili değil ya da bilinmiyor

Böylesi bir ortamda doğrudan ayrımcılığa maruz kaldığını ifade eden kişi sayı- sı bize sistematik ayrımcılığın tam bir görünümünü vermez. Nitekim, araştırma katılımcılarımızın neredeyse beşte üçü, her yıl, ayrımcılığa uğramamalarının nedenini LGBTİ+ olduklarına gizlemelerine ya da LGBTİ+ olduklarının anlaşıl- mamasına bağlıyor. Bu görünür olmama durumu, mevzuat eksikliği ile birleş- tiğinde, ayrımcılığa karşı koruma mekanizmalarının kullanılamama sonucuna katkıda bulunuyor. Zaten böylesi mekanizmalar son derece az sayıda işyerin- de varlar ya da etkililer. Bir yandan, LGBTİ+ çalışanların hatırı sayılır bir kısmı, neredeyse üçte biri, bu mekanizmalardan haberdar bile değil. Bu durum, ül- kedeki olumsuz atmosfere bağlı olarak hakların korunmasına dair bir beklenti- sizliğin LGBTİ+ çalışanlar arasında hüküm sürdüğü şeklinde okunabilir. Ayrıca, toplum genelindeki insan hakları okur yazarlığına dair eksikliğin benzer bir şek- LGBTİ+ toplumu arasında da mevcut olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nedeni her ne olursa olsun, sonuç daha fazla ayrımcılık, daha fazla şiddet, daha fazla hak kaybı anlamına geliyor ama bunlar tek kayıp biçimi değil. İşyerleri de ciddi bir verim kaybına uğruyorlar. Bir sonraki başlıkta buna değinelim.

6. İşe aidiyet zayıf, çalışma hayatı verimsiz

Haklara dair korumasızlığın sonuçları doğrudan iş hayatına verim kaybı olarak yansıyor. Araştırmamıza katılan LGBTİ+ çalışanlar işyeri barışının sağlanmadı- ğı ortamlarda çalışmanın işyerine karşı derin bir güvensizlik duygusuyla iç içe geçtiğini aktarıyorlar. LGBTİ+ kimlikleri nedeniyle sürekli bir endişe, tedirginlik ve çekince içinde performans göstermeye çalışıyorlar. Çoğu zaman kendileri- nin ya da diğer LGBTİ+ çalışanlarının başlarına gelen haksızlıklara karşı sessiz kalmak zorunda kalıyorlar ve bu haklıyken haksız çıkma hali onlarda depres- yon, anksiyete ya da öfkenin eşlik ettiği duygu durumlarının ortaya çıkmasına

neden oluyor. Özgüven kaybı, işyerindeki eğitim ve terfi olanaklarına başvurmama sonucunu doğuruyor. Diğer çalışanlar ile rekabete girmek yerine, LG-BTİ+ olmalarının kendilerine karşı kullanılabileceği çekincesiyle bundan geri duruyorlar. İşyerinde oldukları kişi olarak davranamadıkları için sosyal hayatları ile özel hayatları arasındaki karşılıklı bağlar kurulamıyor. Böylesi durumlar sadece çalışanın değil, işyerinin de performans kaybı yaşamasiyla sonuçlanıyor. Az sayıda LG-BTİ+ çalışan ise kapsayıcı ortamlardan söz ediyorlar ve bu durumun performanslarına son derece olumlu etkide bulunduğunu ifade ediyorlar. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde bu örneklerin hepsi özel sektörden geliyor.

7. Politik okur yazarlığı güçlü bir kitle

Her şeye rağmen, araştırmamız umut veren bir okuma yapmamıza da izin veren bilgiler içeriyor. Daha önce söz ettiğimiz gibi açık uçlu yanıt verilebilen pek çok bölümde paylaşılanlar, LG-BTİ+ çalışanların haklarının korunması ve ihlallerin önlenmesi için neler yapılması gerektiğine dair oldukça bilinçli bir toplumsal kesim olduklarını gösteriyor bize ve ne mutlu ki neredeyse tüm öneri ve talepleri evrensel hukuka dair ve anayasal normların devlete şart koştukları ile uyum içinde. Neler mi bunlar? Ulusal mevzuatta, örneğin İş Kanunu'nda ya da TİHEK Kanununda CYCKCÖ temelli ayrımcılığın açıkça yasaklanması. Örneğin, TCK Madde 216 kapsamında CYCKCÖ temelli nefret söyleminin açıkça yasaklanması. Önyargılara karşı kamusal diyalog ve toplumsal farkındalık kampanyaları. Kurum içi eğitimler ve daha fazlası. LG-BTİ+ haklarının sendikal bir konu olması ve daha fazlası. Biz araştırmamıza ve bu demokratik hak taleplerini bizzat öznelerin dilinden belgelemeye devam edeceğiz. Daha fazlasına göz atmak isterseniz raporlarımıza www.kaosgldernegi.org adresinden ulaşmak olası.

LGBTİ+ Hakları Yerel Yönetim Politikalarının Neresinde?

Defne Güzel

İnsan hakları kentleri yaklaşımı ve kent hakkı³¹

Eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri insan haklarının temel parçalarıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi başta olmak üzere çeşitli Birleşmiş Milletler sözleşmeleriyle bu haklar koruma altındadır. Bu haklar ayrımcılık gözetilemez bir biçimde LGBTİ+'lar da dahil olmak üzere herkes için geçerlidir. Barınma, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim, çalışma hakkı gibi temel hak ve özgürlükler LGBTİ+'ların temel haklarıdır.

Kapsayıcı ve eşitlikçi bir yerel yönetim anlayışı için insan haklarını temel alan insan hakları kentleri yaklaşımı insan hakları temelli yaklaşımın yerel karar alma süreçlerine ve hizmetlere yansıtılmasında rol oynar. İnsan hakları ile yerel yönetimleri buluşturan bu anlayış temel hak ve özgürlükleri yerel düzeyde uygulamayı ve belediyeler tarafından temel referans olarak alınmasını amaçlar.

Belediyeler kentte oldukça kritik bir rol oynar. Yurttaşlara sağladığı hizmetler ve olanaklarla birlikte yereldeki siyaset ve politika yapma süreçlerini düzenler. Bu bağlamda belediyeler yerelde eşitlik ve katılımcılık ilkesini güçlendirir. Belediyelerin kentteki rolü düşünüldüğünde kapsayıcı ve insan haklarını referans alan belediyelere olan ihtiyaç yadsınamaz bir gerçektir.

Kent hakkı en genel anlamda kentsel mekâna ve kentin sağladığı ekonomik, sosyal, kültürel ve tüm imkanlara kentte yaşayan herkesin ortak erişiminin sağlanması, tüm karar alma süreçlerine herkesin katılımını ve bütün yaşayanların temel hak ve özgürlüklerini gerçekleştirebilmesi olarak açıklanır. Dolayısıyla kent hakkı sosyal ve ekonomik ilişkileri, politik süreçleri değiştirir.

31 <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/insan-haklari-kentleri-yaklasimi-ve-yerelde-lgbti-haklari>

LGBTİ+ politikaları bakımından iyi uygulamalar³²

Kanada Kapsayıcı Belediyeler Koalisyonu tarafından UNESCO için hazırlanan "LGBTQ2+ İçermesi İçin Uygulama Araçları" rehberi kapsayıcı politikaların yerel yönetimler için yaratacağı faydaları 4 temel başlıkta gruplar:

- **Yerel ekonomiye dönük faydalar:** İş gücü için cazibe merkezi olma, çalışanların verimliliğinde artış.
- **Toplumsal hayata yönelik faydalar:** Aktif vatandaşlıkta artış, daha güçlü toplumsal bağlar, daha güvenli bir sosyal yaşam.
- **Daha verimli belediyeler:** Daha iyi hizmet sunumu, daha az şikâyet, daha az risk.
- **Ayrımcılık vakalarını yönetebilme:** Hazırlıklı ve donanımlı olma, sonuca yönelik çözüm üretebilme.

Rehber LGBTİ+'ların yaşadıkları ayrımcılıklar ve zorluklar üzerinden 7 temel müdahale alanı belirler:

- **İletişim ve katılım:** Kapsayıcı ortak dili oluşturmak.
- **Suç ve kolluk:** LGBTİ+'ların uğradığı ayrımcılık hususunda kollukla iş birliği halinde olmak. Ek mağduriyetler yaşanmasını önlemek.
- **İnsan kaynakları:** Beyanı esas almak. Cinsiyet uyum süreçleri ve benzer süreçlerde izin sağlamak. İşe alım süreçlerini izlemek.
- **Gençlik çalışmaları:** Koruyucu ve destekleyici toplum temelli programları hayata geçirmek. Farkındalık yaratma çalışmalarını yürütmek.
- **Yaşlılara yönelik çalışmalar:** Yaşlı bakım ve destek hizmetlerini güçlendirmek.
- **Altyapı ve rekreasyon:** Tuvaletleri, kıyafet değiştirme alanlarını, spor alanlarını trans ve non-binary kişiler için güvenli ve erişilebilir hale getirmek.
- **Sağlık:** LGBTİ+'ların sağlığa erişimine aracılık sağlamak, danışmanlık hizmetleri sunmak.

Yerel siyaset³³

32 <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/iyi-uygulama-ornekleri-uzerinden-yerel-yonetimler-ve-lgbti-politikalari>

33 <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/yerel-siyaset-belediye-hizmetleri-ve-lgb->

Yerel siyaset yalnızca yerel seçimleri değil yerelde yaşayanların refahını, hayat kalitesini, iyi olma halini de anlatır. Belediyeler kullandıkları bütçelerle herke- se ait olan toplumsal kaynakların dağılımının sorumluluğunu üstlenir. Kendi yerellerinde ikamet eden herkes hakların ve bütçelerin kullanımından eşit fay- dalanma hakkına sahiptir. ILGA Europe’nin 2021 Gökkuşağı Avrupa Endeksine göre Türkiye’de yaşayan LGBTİ+’ların yaşam koşulları kötüdür. Türkiye 2021 sıralamasında sondan ikinci olarak yer alır.

Belediyelerin LGBTİ+ örgütleri ile diyalog ve iş birliği halinde olması katılımcı bir politik iklim yaratmak için elzemdir. Öte yandan meclis üyelerinin LGBTİ+ farkındalığına sahip olması hizmet sunumunun ayrımcılıktan uzak şekillenme- sine katkı sağlar.

Yasal mevzuat³⁴

Anayasa Mahkemesi kararları, Anayasa Md. 153 gereği gerçek ve tüzel kişileri bağlar. Anayasa Mahkemesi’nin eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı eksenli gerek istihdam gerek nefret suçu ve söylemi gerekse ayrımcı muamele konuların- daki içtihadı, bu açıdan anayasallık ilkesi etrafında kurulmuş olan kamu tüzel kişisi niteliğindeki belediyeleri de bağlar.

Yerel yönetimler hem Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler hem de Anayasa’nın eşitlik ilkesi gereği bu içtihadı gerçekleştirecek bir yönetim anlayışıyla hareket etmek zorundadır. Bu etik ilkenin ötesinde, anayasal bir zorunluluk ifade edilir.

Türkiye’de yerel yönetimlerde LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri³⁵

Yerel yönetimler geçmişten bugüne LGBTİ+’larla, LGBTİ+ örgütleriyle ve LG- BTİ+ politikaları ile faaliyetleriyle temas halindedir. Bu temaslar ise yerel yöne- timlerin LGBTİ+ alanındaki faaliyetlerinin özellikle 2013 yılından sonra hızlan- masına zemin hazırlamıştır. 2013 yılında esen Gezi Direnişi rüzgârı ile LGBTİ+ örgütlerinin ve aktivistlerinin yerel yönetimlerle ilişkilenebilmesi bambaşka bir sü- rece evrilir. Protesto süreçlerine denk gelen 2013 İstanbul Onur Yürüyüşünde yüz binlerin katılımından söz edilir.

Yerel yönetimlerle ilişkinin ivme kazandığı bu döneme dair örneklemeler yapmak gerekirse; LGBTİ+ aktivisti Boysan Yakar 2014 yerel seçimlerinde Şişli

ti-larin-kent-hakki

34 <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/gokkusagi-kentler-mumkun-mu>

35 <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/yerel-yonetimlerde-lgbti-politikalari-ve-fa-aliyetlerinin-seyri>

ilçesinden açık eşcinsel kimliğiyle belediye meclis üyesi adayı olmuş, daha sonra dönemin Şişli Belediye Başkanı Hayri İnönü tarafından Başkan Danışmanı olarak görevlendirilmiştir.

Bir başka örnek ise; SPoD, 2014 yılında hayata geçirdiği LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolünü hazırlayarak kampanya yürütmüş ve Protokolü belediye başkan adaylarına imzaya açmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler yalnızca belediye yapılanmalarını değil kent konseyi yapılanmalarını da etkilemiştir. Örneğin; Nilüfer Belediyesi Kent Konseyi Gençlik Meclisi altında kurulan LGBTİ+ Çalışma Grubu, Özgür Renkler'in ortaklığıyla 2015 yılında HTB Karşıtı Öğrenci Buluşması'nı organize etmiştir. Bu örneğin yanı sıra; Aktivist Demet Yanardağ'ın 2016 yılında Konak Kent Konseyi Eşitlik Meclisi Başkanı seçilmesi de örnek gösterilebilir.

Burada bahsedilen veya bahsedilmemiş örnekler gösteriyor ki LGBTİ+ aktivistleri geçmişten bugüne yerel yönetimleri kapsayıcılık, farkındalık, eşit yurttaşlık yönünde değiştirmekte, dönüştürmekte ve güçlendirmektedir. Bu gelişmeleri izleyen dönemde COVID-19 pandemisinin tüm dünyayı etkisi altına alması, sosyal temasın giderek azalması LGBTİ+'ların sorunlarını ve ihtiyaçlarını daha da görünmezleştirmiştir. Bu dönemde bir de devletin en üst yetkilileri tarafından sistematik olarak hedef gösterilen LGBTİ+'ların şiddet önleme mekanizmalarına olan ihtiyaçları da gözle görülür bir biçimde artmıştır.

Son dönemde yaşanan bu sorunlar yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Pandeminin de etkisiyle bu dönemde yerel yönetimler LGBTİ+ etkinliklerini hayata geçirememiştir. Kayyum atamaları yerel yönetimlerdeki LGBTİ+ faaliyetlerini ve politikalarını durma noktasına getirirken artan sağ popülizm ve muhafazakârlaşma sebebiyle yerel yönetimler LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri bakımından medyada hedef haline getirilmiştir.

Mevcut durum ve Çankaya Kent Masalları³⁶

COVID-19 pandemisinin kısacasında belediyelerin sosyal belediyecilik anlayışı olumsuz etkilenirken, LGBTİ+'lar belediyelerin sunduğu hizmetlere erişmekte güçlük yaşamıştır. Artan baskılarla belediyelerde LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri ivme kaybetmiş, belediyeler LGBTİ+ politikalarına ve faaliyetlerine dönük çalışmalarını duyurmaktan imtina etmiştir. Onur haftasını kutlayan belediye sayısında azalma yaşanmış, belediyeler LGBTİ+ örgütleriyle olan temasını

36 <https://www.17mayis.org/images/publish/pdf/cankaya-kent-masallari-31-12-2021.pdf>

azaltmıştır. Yaşanan bu gelişmelerde ekonomik kriz ve Suriye Savaşıyla artan sağ popülizmin küresel çapta etkisini hissettirmesinin etkisi vardır. Nitekim bu süreçte toplumsal cinsiyet, LGBTİ+ ve kürtaj karşıtı söylemler artmıştır.

Yakın dönemde Türkiye’de İstanbul Sözleşmesinin feshi, 2022 Onur Yürüyüşünde üç yüzden fazla LGBTİ+ aktivistinin gözaltına alınması, Boğaziçi LG-BTİ+ Çalışmaları Kulübünün kapatılması, LGBTİ+ karşıtlığının bir seçim propagandası haline gelmesi gibi olaylarla bu baskı atmosferi sürmektedir. Öte yandan LGBTİ+ örgütleri ve aktivistleri halen belediyelerin stratejik planlarına etki etmekte, Yerel Eşitlik Eylem Planlarına katkı sunmakta ve belediyelerle iş birliği olanaklarını aramaktadır.

17 Mayıs Derneği 2021 yılında Çankaya’da LGBTİ+’ların sağlığa erişim deneyimlerini öğrenmek için bir araştırma çalışması başlatmış daha sonra bu çalışmayı “Çankaya Kent Masalları” ismiyle raporlaştırmıştır. Çankaya Kent Masalları raporu göstermektedir ki:

- Çankaya’da yaşayan LGBTİ+’ların neredeyse yarısı Çankaya’da LGBTİ+ olarak yaşamak ve çalışmaktan memnun değil ya da kısmen memnun.
- Katılımcıların yarısından fazlası kendini Çankaya’da güvende hissetmiyor.
- Çankaya’da yaşayan LGBTİ+’lar kendilerini gizlemek zorunda hissediyor.
- Katılımcıların %35,29’u Çankaya’da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa maruz bırakıldığını, polisin ise şiddetle karşılaşan LGBTİ+’lara hiçbir destek vermediğini söylüyor.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu pandemide maddi sebeplerle sağlık kurumlarına gideemediğini belirtiyor.

Yaşanan bu olumsuz gelişmelerin önüne geçmek, insan hakları kentlerini inşa edebilmek için mücadele etmek için önce belediyeler LGBTİ+ yurttaşlarını yurttaş olarak benimsemelidir. Yurttaşlarını ayrımcılıktan koruyacak protokolleri ve hizmetleri hayata geçirmelidir. LGBTİ+’lara verdiği hizmetleri ve LGBTİ+’ların özel günlerini kutlamalı, LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine dönük çalışmaların yollarını LGBTİ+ örgütleriyle birlikte aramalıdır. Belediyeler LGBTİ+’ların haklarını taahhüt eden protokollerden yana taraf olmalı, açık kimlikli LGBTİ+’ları istihdam etmeli, LGBTİ+ kapsayıcı bir kent tahayyülü için çalışmalıdır.

Gizli Öznelerden Ezeli Düşmanlara Medyada LGBTİ+'lar

Yıldız Tar

Kaos GL Derneği olarak 15 yıldır sistematik bir şekilde medyayı izliyoruz. Bunun öncesinde de Kaos GL dergisi çıkmaya başladığı 90'lı yıllardan itibaren, medya, medyadaki nefret söylemi, ayrımcı dil ve LGBTİ+'ların eşit ve özgür özneler olarak kendilerini gerçekleştirmelerinin önünde engel oluşturan her türlü içerik Kaos GL'nin radarına takıldı. Bu raporun ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak tartışacağımız gazete kupürleri hem dergide yayımlanıyor hem de Kaos GL'nin arşivinde konu bazlı bir şekilde saklanıyordu.

2000'li yıllara gelindiğinde, medya izleme kendini başlı başına bir alan olarak inşa etti ve bu alanda haftalık, aylık ve senelik hem niteliksel hem de niceliksel raporlar yayımlamaya başladı. Peki, derdimiz neydi? Medyayı neden izliyoruz?

'İzlemek' ya da 'gözlemek' kelime anlamıyla edilgen konumları işaret etse de yaptığımız edilgenliğin ötesinde bir iş; nefret söyleminin, ayrımcılığın ve önyargının çetesi tutuyoruz. Çetele tutmakla kalmayıp, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın yaygın olduğu medyayı dönüştürmek için, birtanından da hem dergi hem de KaosGL.org internet gazetesi üzerinden yayın hayatımızı sürdürüyoruz. Başka bir dil, başka bir habercilik, başka bir dünya mümkün diye çıktığımız yolda çeyrek asrı aştık bile. Bir bölümünde bizzat içinde olduğum, bir bölümünü ise dışarıdan izlediğim bu yolculuğun tamamını aktarmak bu yazının kapsamını aşar. Ancak bazı köşe taşlarından bahsetmek, Türkiye'de basının LGBTİ+'ları nasıl yazdığını ya da yazmadığını anlamamıza olanak tanıyabilir.

Medyayı neden izliyoruz sorusuna ilk yanıt, LGBTİ+'ların medyada neredeyse görünmez olması. Kendiniz hakkında en ufak bir bilgiye ulaşabilmek için gazete sayfalarını çevirmeniz yetmiyor; bu bilgiye ulaşmanın yegâne yolu 'sizin gibiler'i bulmak. Birçok LGBTİ+ kişi için hayatına sahip çıkmanın ilk adımı kendine benzeyen birilerini, bir kitaba saklanmış ufak bir pasajı bulmak.

"Meydan Larousse'ta homoseksüel kelimesini bulmuştum. İşte, eşcinselliğin hastalık olduğunu söylüyordu. (...) Ben o homoseksüel kelimesini bulduğumda inanılmaz rahatlamıştım. Çünkü beni tarifleyen bir

şey vardı. Hani hastalık diyor, şu diyor, bu diyor ama... Böyle bir-iki paragraflık bir şey. Ha, ben buyum diyordum. (...) Annemler evde olmadığında bazen o maddeyi açıp okuyordum. Aa, evet ben buyum deyip geri kapatıyordum. Sonra (...) o maddeyi okuyor olmam anlaşılır diye, ansiklopedinin hep aynı yeri açık olacak diye bir sürü sayfasını okuyordum. Sırf annem anlamasın orayı okuduğumu diye."

(Umut Güner'le mülakat; Yıldız Tar, Patikalar: Resmî Tarihe Çentik (Kaos GL, 2019), s. 15-16.)

Bu sözler, Kaos GL'nin sözlü tarih çalışması kapsamında yaptığımız bir görüşmeden. Görüşmecinin söyledikleri, kendini bulma serüveninin başlangıcına işaret etmesinin yanı sıra, çocukluğunun geçtiği 80'lerde eşcinselliğe dair bulabildiği tek izin bir ansiklopedideki bir madde olması açısından da önemli. Basında görünmez olmak sadece temsiliyetten değil, kendi hayat hikâyenize değebilecek başka hikâyelerden de mahrum bırakılmanız anlamına geliyor. Yerleşmiş, kökleşmiş, kanıksanmış ve normalleştirilmiş sansür, en doğal hakkınız olan cinselliğiniz ve cinsiyetinize dair duyabileceklerinizi, görebileceklerinizi zi kırk kapının ardına saklıyor adeta.

Tam buradan, sorumuzun ikinci yanıtına geçiyoruz: Sansürün, kendini işletirken kurduğu çerçevelendirme düzeneği. Bir haberin ne dediğini anlamak için kelimelere, cümle yapılarına bakmaktan çok haberin neyi, hangi sınırlar dâhilinde, hangi bağlamda, kimle konuşarak, kimle konuşmayarak, kimi öne çıkararak sunduğunu incelemek gerekiyor. Medya izlemenin belki de en çetrefilli noktası bu çerçeveyi ifşa edebilmek, bu çerçeveye gömülmüş nefret söylemini ve ayrımcılığı görebilmek.

Bu çerçevelendirme, LGBTİ+'lar söz konusu olduğunda 'hastalık', 'suç', 'günah', 'anormal', 'sapkın', 'sapık', 'doğaya aykırı' gibi damgalayıcı ifadeleri bazen doğrudan vererek, bazen sezdirerek işliyor. Ancak bununla da sınırlı kalmıyor – küçümseme, kalıp yargılara hapsedme, komikleştirerek aktarma, insan dışılaştırma, nesneleştirme... Akla hayale sığmayacak düzeneklerin, bir çarkın dişlileri gibi tek bir hedef doğrultusunda işlediğini görüyoruz. Aynı sözlü tarih çalışmasında Özgür Azad'ın söylediği, 80'lerde gazetelere dair şu sözler, resmi ortaya seriyor:

"Şorololar, nonoşlar, dönmeler diye, 80'lerin o değişik fantastik dünyasındaki isimlendirmeler vardı. 90'larda biraz daha (...) eşcinsel falan kelimeleri; homoseksüel, daha doğrusu (...) homo'ya dönüştü bunlar. Aktüel, Tempo vardı, çok meşhur. Kapak olurdu hatta zaman zaman. Oralarda mesela yazı dizileri olurdu, röportajlar olurdu."

Bir gey bulurlardı, Taksim’de genellikle, fonda onun gezme fotoğrafları falan... Hayatları sersefil, başlarına ilerde kötü bir şey gelecek, ya da mutsuz olacaklar diye aslında ciddi de bir şantaj ve mesaj vererek, benim gibi muhtemelen genç ibnelere... O kaygılarla okurdum. Yine de ama çok büyük bir şeydi tabii ki; yani vahaydı onlara ulaşmak bile, o bilgilere.”

(Özgür Azad’la mülakat; Yıldız Tar, a.g.y., s. 44.)

Özgür Azad’ın bıraktığı yerden ‘homoseksüel’in peşine düştüğümüzde, yolu-muz gazete sayfalarıyla kesişiyor. Kimdir bu ‘homoseksüel’? Gazete sayfalarında cinselliğe ve cinsiyete dair tüm ‘sapma’ların üzerine boca edildiği, işaretlenmiş, işaretlendiği ölçüde ehlileştirilmiş bir türü tanımlamak üzere, şemsiye bir terim olarak kullanılıyor bu kelime. Çoğu zaman Batılı, bir tür sapkın, asla hoş kabul edilmemesi gereken, zaten kimsenin hoş kabul edemeyeceği özellikleri olan bir tür...

5 Ağustos 1955 tarihli Milliyet gazetesinde, “İsveç’te 20 kişiye bir Homoseksüel düşüyor!” başlığıyla yer alan haber, Türkiye basınında LGBTİ+’ların ele alınışında bir trendi ortaya koyması açısından önemli.

“İsveç’te 20 kişiye bir homoseksüel düştüğü” ‘bilgi’siyle başlayan haberin manşetinde, medyanın LGBTİ+’larla imtihanında sıkça başvurduğu ‘insandışılaştırma’ (dehumanization) mekanizması devreye sokuluyor. İnsandışılaştırma, en basit hâliyle, düşmanın, düşman görülenin ya da düşman görülmesi gerektiği düşünülenin, insana atfedilen nitelik, beceri ve özelliklere sahip olmamakla itham edilmesi, bu fikrin yaygınlaştırılması ve bu yolla, düşmana reva görülen her uygulamanın yaratabileceği empati duygusunun önüne geçilmesi demek. İnsandışı, tuhaf bir tür olarak görülen eşcinsellerin ve transların 12 Eylül 1980 askerî darbesi öncesinde ve sonrasında yaşadıklarına dair bir ‘acıma kırıntısı’ dahi gelişmemiş olmasında, medyanın başvurduğu bu insandışılaştırma stratejisinin payı büyük. Acıma duygusunun kendisi ziyadesiyle sorunlu olsa da “Acımayın bunlara” cümlesi dışında bir cümle kurulmaması için el birliği yapan bir habercilik yaklaşımı çok daha kötü sonuçlar doğuruyor. Bu haberin manşetinde de ‘kişiler’ yani insanlar ile ‘homoseksüeller’ arasında dilsel bir ayrım kurulurken, ‘homoseksüeller’ nesneleştiriliyor.

Haberin spotunda, çok ilgi çekici bir konuymuşçasına 200 kulüpte “erkeklerin birbiriyle ahablık ettiğinden” bahsediliyor. Bu bilginin neden manşete çekildiğini anlamak için haberin girişine bakmamız gerekiyor. Haberi yazan İsveç hususi muhabiri Türel, önce “memleketimizden” son zamanlarda İskandinav-ya’ya çok fazla kişinin gittiğine dikkat çekiyor. Burada, kelime tercihleriyle ‘biz’

ve 'diğeri' ayrımı yapılıyor. Bu ayrım salt 'bizim' ve 'bize ait olanın' İskandinav ülkelerinden yani 'Batı'dan ayrı olduğunu göstermek için yapılmıyor; aynı zamanda ayrımcılığın işleyebilmesi için önemli bir araca dönüşüyor. Bu ayrım bir kere yapıldıktan sonra, Türkiye'den gidenlerin İskandinavya'yı övmesinden şikâyet edilmesinin ardından esas gaye açığa çıkıyor: Okuru İskandinavya'daki yani Batı'daki 'homoseksüel' tehlikesine ilişkin olarak uyarmak! Bunu yaparken, İsveç'tekilere akıl vermekten de geri kalmıyor. Akıllı başında hiç kimsenin bu duruma sessiz kalmaması gerektiğini söylüyor. Bir kez daha 'homoseksüel' diye işaretlenen insanların yaptıklarının (haberden anladığımız kadarıyla, dans etmelerinin) akıllı insan işi olmadığı vurgulanıyor. Bu yolla, eşcinsellik patolojikleştiriliyor.

Senkronik ve kronik olarak işleyen dışlama ve içerme mekanizmaları, eşcinsel paniğini araç ve amaç olarak kullanmakta beis görmez. LGBTİ+ paniği araçtır, çünkü 80'lerin medyasında trans kadınlar için kullanılan "Beyoğlu'nda fink atan nonoşlar", "erkekten dönme", "kadın giysili erkek sesli" gibi ifadeler bütün bir kimliği tanımlamaya dönük kelime öbeklerine dönüşür ve bu yolla panik, varoluşları hedef gösterme ve damgalamak için bir araca dönüşür. Bu tanımlama LGBTİ+ paniğini yaratır, araçsallaştırır ve işkenceyi meşrulaştırmak üzere panikten beslenir. Bu panik aynı zamanda amaçtır; ulaşılması gereken bir merhaleyi işaret eder. LGBTİ+ paniği, bu anlamda hedeftir de. Panik araçsallaştırıldığı ölçüde, yaratılmak istenen bir şeydir. Mitolojideki kendi kendini yiyen yılan Ouroboros misali, bir yandan hâlihazırda var olan LGBTİ+ paniği araç olarak kullanılırken, diğer yandan bu haberler yoluyla toplumda bir LGBTİ+ paniği yaratılmak istenir. Panik, başlangıcı ve sonu belirsiz bir döngü hâlini alır ve bu yolla meşrulaştırılır.

Bu haberde, söz konusu paniği yaratmak için, eşcinselliğin 'bizden olmayan'a atıldığı, dışarıklı bir mesele olarak inşa edildiği, haberdeki aile vurgusuyla aileye karşıt olarak kodlandığı, akıllılık vurgusuyla patolojikleştirildiği ve ilk andan itibaren nesneleştirildiği görülüyor. Haberim Milliyet gazetesinde yayımlanmasının üzerinden 65 yıl geçti; bu stratejiler hâlâ basına hâkim. Ne de olsa, ortada hâlâ, ne idüğü belirsiz birtakım insanlar vardır ve bu insanların ne kadar tuhaf, marjinal ve ucube olduklarını anlatmak, gazeteciliğin gereğidir!

Haberin en önemli özelliklerinden biri de öznesinin saklı olması, yani konu ettiği 'homoseksüeller'in ne dediğine ne hissettiğine dair bir cümle dahi barındırmaması. Hakkında konuşulan gruba mikrofon uzatmak bir yana, bu insanlara dair herhangi bir özneleşme ihtimali bile büyük bir çabayla bertaraf ediliyor haberde. Haberin kaynağı da büyük ölçüde belirsiz. Birkaç istatistikten bahsediliyor ama bunlar da 'homoseksüeller' ve dolayısıyla 'homoseksüelliğin' nesneleştirilmesi için araca dönüşüyor.

Yukarıda sadece birkaç örneğini verdiğimiz yaklaşıma karşı, Kaos GL dergisi ve 1993'te başladıkları hazırlıkların ardından 1994'te bu dergiyi çıkaran ekibin ilk cümlelerinden birinin bu yaklaşıma dolaylı da olsa bir cevap oluşturması şaşırtıcı değil. Derginin 1994 yılında yayımlanan ilk sayısında Derya Kurat şöyle diyor:

"Yanlış yaşadığıma inanmıyorum. Yalnızca tutkularımla yaşadım, yaşayacağım da. Çünkü benim tutkularım, yaşamın tutamağıdır. Tutkuların ötesinde bir yaşam düşünmedim. Eğer tutkularımın ve aşkın esiri olmayıp, dağların güzel gözlü kızını sevmeseydim, boş bir beden olup cansızlar âleminde yaşar giderdim. Ayıplandım onun uğrunda, gururumu ayaklar altına aldı. Suçlamadım onu ama ben de suçlu değilim. Sevmeleri kim dizginleyebilir ki? Sevmek istedim sevdim. Engel olamazdı kimse. Onunla yaşananlar geçmişte kaldı. Çünkü yaşananlar yaşandıkları yerde kalırlar. Böyle olmalı... Böyle olmalıydı bizde. Bizi konuşuyorlar, bizi eleştiriyorlar, bizi ayıplıyorlar. Biz ne yapıyoruz? Kendimizi içimizin yedi kat dibine saklıyor, sonra da unutuyoruz. Neden korkuyoruz? Neden kendimizi kendimize saklıyoruz? Hep yakınıyoruz kimse bizi anlamıyor diye ama değiştirmek için parmağımız bile oynamıyor 'ben mi değiştireceğim' diye. Böyle gelmiş, böyle gitmemeli."

"Bizi konuşuyorlar, bizi eleştiriyorlar, bizi ayıplıyorlar" cümlesinde işaret edilen temel failerinden biri olan medya, belki de hiçbir eşcinsele ya da transa mikrofona uzatmayı aklına getirmedığı için, Kaos GL dergisi ve sonrasında KaosGL.org internet gazetesi, kendini, derdini anlatmak için her dönem özel bir çaba harcıyor.

Kendi hikâyeyi anlatmak hayatına sahip çıkmanın ön koşuluna dönüştüğünde, LGBTİ+'lara, öznesi saklanmış cümlelerdeki gizli özneler olmaktan çıkmak için o cümlelerin nesnesine de tümlecine de, yüklemine de göz dikmek düşünüyor. Özneleşmenin yolu ise, o cümleleri ters yüz edip kendi cümlelerini kurmak ve basının da o cümleleri kuracağı güne kadar, izlemekle kalmayıp dönüştürmek için eylemekten geçiyor.

Medya izleme raporlarından: 2017'den 2021'e ne değişti?

2017 yılından 2021 yılına kadar toplam haber sayısı, hak haberciliği ve ayrımcılık, nefret söylemi açısından değişim incelendiğinde; 2018 yılına göre 2019'da haber sayısında bir artış olduğu ancak bu artışın sebebinin medyada temsilin iyileşmesinden kaynaklanmadığı görünüyor. Aksine medyada nefret ve ayrımcılık daha fazla metinde yer aldı ve oransal dağılımı da arttı.

2020 ve 2021 yıllarında yayınlanan haber sayısında geçmiş yıllara göre ciddi bir artış yaşandı. Buna paralel olarak LGBTİ+'ların olumsuz temsil edildiği, nefret söylemi ve/ veya ayrımcı dil içeren metinlerin sayısı da arttı.

2021 yılında yayınlanan haberler incelendiğinde özellikle İstanbul Sözleşmesi ve Boğaziçi Üniversitesi protestoları etrafında şekillenen LGBTİ+ düşmanı kampanya ve İçişleri Bakanı'nın LGBTİ+'ları hedef gösteren açıklamalarının bu artışın sebepleri arasında olduğu görülüyor.

2021 yılı boyunca bir yandan medyada LGBTİ+ karşıtı kampanyalar yoğunlaştı. Sistematik ve organize bir şekilde yürütülen bu karalama kampanyaları hem yaygın medyada hem de yerel medyada yoğunluk kazandı. Buna karşılık LGBTİ+ haklarını gözetten yayın organlarının haber sayılarında yaşanan artış, genel tabloyu değiştirecek ölçüde değildi.

2015 yılında Hükümet'in LGBTİ+'ları, hakları ve örgütlerini daha sistematik bir şekilde hedef almaya başlaması, LGBTİ+ karşıtlığının Hükümet yetkilileri eliyle kurumsallaştırılması, yasaklar ve devletin her kademesinde kurumsallaştırılan LGBTİ+ karşıtlığı medyada da yansımaları buldu. Medyada artık tesadüfi olmayan bir LGBTİ+ karşıtlığını gözlemliyoruz. Medyadaki ayrımcılık ve nefret söylemi, Hükümet'in ve kamu görevlilerinin açıklama ve uygulamalarıyla paralel bir şekilde ilerliyor. Haliyle medyayı ve medyadaki dönüşümü anlamak için bir yandan medyadaki sahiplik ilişkilerine ve Hükümet'in medyaya olan etkisine, medyanın artan bir şekilde tek sesli bir yankı odasına dönüştüğü gerçeğine de dikkat etmek gerekiyor. Özellikle nefret söylemi ve ayrımcılık içeren haberlerin bir gazetede yayımlandıktan sonra aynı hızla hem yaygın hem yerel basında yaygınlaşması da önemli bir gerçek olarak ortada duruyor. Nefret söylemi ve ayrımcılık büyük bir hızla yankılanır ve çarpan etkisiyle yaygınlaşırken; LGBTİ+ haklarını gözetten yayın organlarının etki alanları kısıtlı kalıyor. Bunda, LGBTİ+ haklarını gözetten yayın organlarının; LGBTİ+ karşıtı kampanya odaklarına göre çok daha kısıtlı maddi imkanlara, dağıtım ağına ve siyasi desteğe sahip olması da önemli bir etken. Özetle, kamunun tutumu bu raporda açığa çıkardığımız kampaşma ve LGBTİ+ karşıtı nefret kampanyalarında hiç olmadığı kadar belirleyici bir hale geldi.

Yıllara göre haber sayıları şöyle:

- 2017 – Toplam haber: 2388, Hak haberciliği: 1097, Nefret söylemi veya ayrımcılık: 1291
- 2018 – Toplam haber: 2278, Hak haberciliği: 1148, Nefret söylemi veya ayrımcılık: 1130

- 2019 – Toplam haber: 2643, Hak haberciliği: 1150, Nefret söylemi veya ayırıcılık: 1493
- 2020 – Toplam haber: 3459, Hak haberciliği: 1366, Nefret söylemi veya ayırıcılık: 2093
- 2021 – Toplam haber: 3980, Hak haberciliği: 1707, Nefret söylemi veya ayırıcılık: 2273

2017’de LGBTİ+’ları konu edinen içeriklerin yüzde 65’ini (1541) haberler oluşturdu. LGBTİ+’lar 657 köşe yazısında (yüzde 27) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 115 ile yüzde 5’te kaldı. Köşe yazısı ve haberin aksine öz-nelerin seslerini daha fazla duyurabilmesini sağlayan söyleşi ve röportajlarda LGBTİ+’lar çok az yer alabildi. Bu durum ilerleyen yıllarda da aynen devam etti. 2018’de LGBTİ+’ları konu edinen içeriklerin yüzde 6’sını (1381) haberler oluşturdu. LGBTİ+’lar 764 köşe yazısında (yüzde 33) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 96 ile yüzde 4’te kaldı. 2019’da LGBTİ+’ları konu edinen içeriklerin yüzde 56’sını (1473) haberler oluşturdu. LGBTİ+’lar 1037 köşe yazısında (yüzde 40) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 82 ile yüzde 3’te kaldı. 2020’de ise LGBTİ+’ları konu edinen içeriklerin yüzde 56’sını (1473) haberler oluşturdu. LGBTİ+’lar 1037 köşe yazısında (yüzde 40) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 82 ile yüzde 3’te kaldı. 2021’de ise LGBTİ+’ları konu edinen içeriklerin yüzde 55’ini (2175) haberler oluşturdu. LGBTİ+’lar 1605 köşe yazısında (yüzde 40) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 87 ile yüzde 2’de kaldı.

2017’den 2021’e metin türü bakımından trendi aşağıda yer alan tablodan inceleyebilirsiniz.

	Haber	Köşe yazısı	Söyleşi
2017	1541, yüzde 65	657, yüzde 27	115, yüzde 5
2018	1381, yüzde 61	764, yüzde 33	96, yüzde 4
2019	1473, yüzde 56	1037, yüzde 40	82, yüzde 3
2020	1726, yüzde 51	1505, yüzde 45	93, yüzde 3
2021	2175, yüzde 55	1605, yüzde 40	87, yüzde 2

LGBTİ+'lar 2021'de en çok siyaset (2531 metin) haberlerinde yer aldı. Siyaseti 852 metinle nefret suçları takip etti. LGBTİ+'ların en çok temsil edildiği haberler arasında 791 metinle eğitime ilişkin haberler de yer alıyor. Geçtiğimiz yıllardan farklı olarak, eğitim haberlerinde LGBTİ+'ların daha fazla yer almasının sebebi eğitim hakkına ilişkin habercilikte bir gelişmeden ziyade Boğaziçi Üniversitesi protestolarıydı. Boğaziçi Üniversitesi protestolarına ilişkin haberlerde LGBTİ+'lar sistematik olarak hedef gösterildi. Temel hak alanlarından olan çalışma, sağlık ve barınma alanlarında ise LGBTİ+'lar kendine çok az yer bulabildi.

	Siyaset	Kültür sanat	Nefret suçları	Çalışma hayatı	Aile	Eğitim
2017	773	408	704	318	Veri yok	91
2018	449	380	373	219	179	Veri yok
2019	1081	431	461	Veri yok	373	Veri yok
2020	1836	Veri yok	861	96	299	105
2021	2531	717	852	177	283	791

Öte yandan 2017'de LGBTİ'lerin konu edildiği haberlerin büyük bir çoğunluğunda LGBTİ kişilerden (212, yüzde 9) çok uzmanların (513, yüzde 22) ve politikacıların (280, 12) görüşlerine başvuruldu. 2018'de de LGBTİ+'ların konu edildiği haberlerin büyük bir çoğunluğunda LGBTİ+ kişilerden ya da örgütlerinden çok uzman ve akademisyenlerin görüşlerine başvuruldu. Metinlerin büyük bir çoğunluğunda kaynak yoktu ya da köşe yazarı sadece kendi fikirlerinden bahsetti. Bu durum 2019 ve 2020'de de devam etti. 2020'de LGBTİ+'lar hakkında yazılı basında en çok konuşanlara LGBTİ+ karşıtı sivil toplum kuruluşları da eklendi. 2021'de de LGBTİ+'ların konu edildiği haberlerin büyük bir çoğunluğunda LGBTİ+ kişilerden ya da örgütlerinden çok politikacıların, LGBTİ+ karşıtı sivil toplum kuruluşlarının, uzman ve akademisyenlerin görüşlerine başvuruldu. Metinlerin büyük bir çoğunluğunda kaynak yoktu ya da köşe yazarı sadece kendi fikirlerinden bahsetti.

Medya ve siyaset ilişkisi hiç olmadığı kadar belirleyici

Medyadaki LGBTİ+ karşıtlığı ve düşmanlığı, tesadüfi ya da rastlantısal değil. Gerek medya izleme raporlarında gerekse de diğer izleme faaliyetlerimizde belli dönemlerde kamu otoritelerinin, bakanların, Cumhurbaşkanı'nın ve üst düzey kamu görevlilerinin LGBTİ+'ları hedef alan açıklamalarına paralel bir şekilde medyada çok hızlı bir şekilde düşmanlaştırma politikalarının devreye sokulduğunu fark ediyoruz. Medyada bir yandan siyasetçilere ve topluma "LGBTİ+'lara karşı olmaları" mesajı da yer alıyor. LGBTİ+ karşıtı medya, LGBTİ+'lar ve hakları söz konusu olduğunda hem refleksif hem de proaktif bir yayıncılığı el ele yürütüyor. LGBTİ+ karşıtlığı hem bir hedefe hem de amaca dönüşüyor.

LGBTİ+'ları düşmanlaştırmak için en çok kullanılan stratejiler arasında itibarsızlaştırma, LGBTİ+ örgütlerini ve LGBTİ+'ları "marjinal", "toplum dışı unsurlar" olarak gösterme, LGBTİ+'ları gündeme göre "Batı kaynaklı" olarak işaretleyip LGBTİ+ olmanın kendisini dışsal bir meseleye dönüştürme, LGBTİ+'ları bir kutuplaştırma aracına dönüştürme eğilimleri öne çıkıyor.

Medyada tekelleşme, sansür ve gazetecilerin tutuklanması, yargılanması gibi gerçeklerle birlikte düşünüldüğünde; LGBTİ+ karşıtlığını yayın politikasına dönüştürmüş bir blok ile karşı karşıyayız.

Buna karşılık, LGBTİ+ haklarını ve eşitliğini gözetan mecralarda ise LGBTİ+'lar yayın politikasının bir parçası değil. Gündem kendini dayattığında haberleştirme eğilimi kuvvetli. Deyim yerindeyse; LGBTİ+'ları karalama kampanyaları artık bir blok haline gelmiş LGBTİ+ karşıtı medya tarafından ortaya atıldığında buna karşı cılız sesler çıkartmanın ötesine geçemeyen bir "alternatif medya" gerçeği de önemli bir sorun olmaya devam ediyor.

Gündemi belirlemek, kendi gündemini yaratmak konularında LGBTİ+ haklarını gözetan mecralar yetersiz kalıyor. Çoğu durumda belirlenen gündem doğrultusunda anlık, sıcak haberler ve değerlendirme yazıları ile kısıtlı bir yayıncılık pratiği izleniyor. LGBTİ+ hareketinin gündemleri, çalışmaları çoğu zaman ancak hedef gösterildiklerinde "alternatif medyada" yer alabiliyor.

Bütün bu sorunlara ilaveten, özellikle son yıllarda "aile" ve "din" kavramları üzerinden soyut karşıtlıklar hem LGBTİ+ karşıtı blok medya hem de Hükümet tarafından farklı vesilelerle gündeme getiriliyor. LGBTİ+'lar ile din, eşyanın doğasına aykırı bir şekilde birbirine karşıt iki ayrı olgu gibi sunuluyor. Benzeri bir yaklaşım özellikle İstanbul Sözleşmesi etrafında şekillenen karalama kampanyalarında "aile" kavramı üzerinden karşımıza çıkıyor. Bütün bu karalama kampanyalarını 2015 yılından beri Hükümet'in LGBTİ+'ların temel hak ve öz-

gürlüklerini hedef alan uygulama ve açıklamaları, Valiliklerin çeşitli şehirlerdeki LGBTİ+ Onur Haftası ve Yürüyüşü yasakları, Ankara’da üç yıl boyunca devam eden “süresiz LGBTİ+ etkinlik yasağı” ile birlikte düşündüğümüzde karşımıza şu sonuçlar çıkıyor:

- LGBTİ+ karşıtlığını yayın politikasına dönüştüren medya kurumları, hem siyasetçilerin LGBTİ+ karşıtı açıklama ve uygulamalarını meşrulaştırmayı kendisine görev addediyor hem de siyasetçilere LGBTİ+ karşıtı açıklamalar yapmalarını tavsiye (!) ediyor.
- Toplumdaki LGBTİ+ algısını değiştirmek, LGBTİ+ düşmanlığını ve nefreti yaygınlaştırmak için kamu görevlilerinin açıklama ve uygulamalarının yanı sıra; Hükümet yanlısı medya kurumları da sistematik ve organize karalama kampanyaları düzenliyor. Adeta LGBTİ+’lara karşı ideolojik ve politik bir mücadele yürütülüyor.
- Bu haliyle, içinden geçtiğimiz süreçte LGBTİ+’ları hedef alan nefret söylemini salt konu hakkında bilgi sahibi olmama ya da hata yapma ile açıklayamayız. Gerek medya izleme çalışmaları gerek kamunun uygulamaları, LGBTİ+ karşıtlığının bilinçli, ideolojik bir tutumun gereği görerek sistematik bir yaklaşım olduğunu gösteriyor.
- LGBTİ+ karşıtlığı, bir yandan da toplumsal cinsiyet eşitliğine dönük baskıcı uygulamalar ile el ele ilerliyor. Bu durum, medyada da yansımaları buluyor. “LGBTİ+ aktivizmi ve feminizm” düşmanlaştırılarak; mücadeleler itibarsızlaştırmaya çalışılıyor.
- Ülke genelinde yayın yapan LGBTİ+ karşıtı medyanın haberleri katlanarak ve çoğalarak yerel medyaya da sirayet ediyor. Gazeteler; aynı gazetenin farklı isimlerine dönüşüyor.

LGBTİ+'ların Üç Senesi ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin İhlallerle İmtihanı / 2019- 2021

Kerem Dikmen

Avrupa Birliğine katılım sürecinde yapılan reformlar ve gene aynı dönemde Avrupa Konseyi ile olan ilişkilerin kazandığı ivme ve derinlik, LGBTİ+ hakları alanında da görece ilerleme anlamına gelmiştir.

Özellikle kamusal alanda tanınırlık, LGBTİ+ hakları alanındaki örgütlenmelerin artması, dernek gibi kurumsal yapılara zemin sağlayan yasal değişiklikler, bu zemini kullanarak örgütlenen LGBTİ+'ların kurumsal yapılarının kapatılması için yapılan girişimlere karşı özgürlük alanını güçlendiren yargı kararları, örgütlenmenin daha meşru bir zeminde ilerlemesine de vesile olmuştur.

Bu sürecin 2000'lerin ortasında başladığını söylemek mümkündür. İnsan hakları alanının bütününe kamuoyundaki meşru algısı güçlendikçe, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık konusundaki farkındalık da artmış, ihlalleri kayıt altına alma, raporlama, yazılı hale getirme kültürü yavaş yavaş yerleşmeye başlamıştır. Özellikle savunuculuk faaliyetlerinin artması ve daha sistematik hale gelmesiyle birlikte temel savunuculuk araçlarından olan kampanyaların sayıca artması ve içerik olarak da kitlenin ilgisini çekmesi görülmüştür; buna paralel olarak büyüyen lobi olanakları da özellikle karar alıcılar ve kamu makamları nezdinde LGBTİ+'ların, örgütleri aracılığıyla devlet organları ile ilişki geliştirebildiği ve o ilişkilerin hak ihlalleri olgusunu daha rahat tartışabileceği bir zemini de beraberinde getirmiştir.

Gelişen bu zemin içerisinde ihlalleri kayıt altına alma fikri Kaos GL'nin gündemine ilk olarak 2007'de gelmiş, "LGBTT Bireylerin İnsan Hakları Raporu-2007" isimli rapor³⁷ "LGBTT Bireylerin İnsan Haklarını İzleme ve Hukuk Komisyonu" yazar ismi ile yayımlanmıştır. Gerek söylem gerekse de sistematik açısından döneminin özelliklerini oldukça net şekilde yansıtan rapor, dijital bilgi alma kanallarının günümüzle kıyaslanamayacak ölçüde zor olduğu bir dönemde, özellikle yerel örgütlenmelerden gelen bilgileri süzdükten sonra, ulusal medyaya yansıyan haberlerle harmanlayarak, vakaların ayrıntılarını öne çıkaran ve vakada derinleşen bir yöntemle ele alınmıştır.

37 <https://kaosgldernegi.org/images/library/2008lgbtt-ih-raporu-2007.pdf>

Takip eden senelerde ihlal verisini toplama, sınıflandırma, analiz etme, raporlama çalışmaları devam etmiştir.

LGBTİ+ hareketin kitleselliğinin zirve yaparak, onu diğer toplumsal kesimlerle bir araya getiren ilk büyük örnek, Gezi Parkı Eylemleri olmuştur. Bu eylem sürekliliğine rastlayan 2013 Onur Yürüyüşü, sosyal medyada kullanılan #DirenAyol etiketiyle örgütlenen ve bu etiketin de TT olduğu bir kampanyanın ardından, on binlerce kişinin bir araya geldiği önemli bir moment olmuştur.

Bu tarih aynı zamanda devlet tarafından LGBTİ+ topluluğunun düşmanlaştırılması açısından da bir köşe taşıdır. 2016 yılında teşebbüs edilen ve başarısız olan darbe girişimi, beraberinde Olağanüstü Hal ilanını da getirmiş ancak darbe girişimi ve ardından yaşanan süreçte olası ihtiyaçları karşılamak için ilan edilen olağanüstü rejim, başka alanlarda kalıcı yapısal dönüşümleri hedefleyen bir araca dönüşmüştür. Bu dönüşümün en fazla etkilediği alanlardan biri sivil toplum olmuş, LGBTİ+'ların kamusal alandan sistematik olarak dışlanmasının ilanı ise Ankara Valiliği tarafından 17 Kasım 2017 tarihinde duyurulan genel yasaklama kararı ile gerçekleşmiştir. OHAL rejimi ile koşut olarak giden LGBTİ+'ların kamusal alandan dışlanması politikası; seçilmiş ve atanmış üst düzey kamu görevlilerinin sistematik nefret söylemleri ve kutuplaştırıcı siyasi kampanyalarda hedef göstermelerle derinleşmiş, şeytanlaştırılan LGBTİ+ varoluşu, kamusal yetkinin kullanıldığı birçok alanda kamusal yaşamdan tasfiye edilmeye çalışılmıştır.

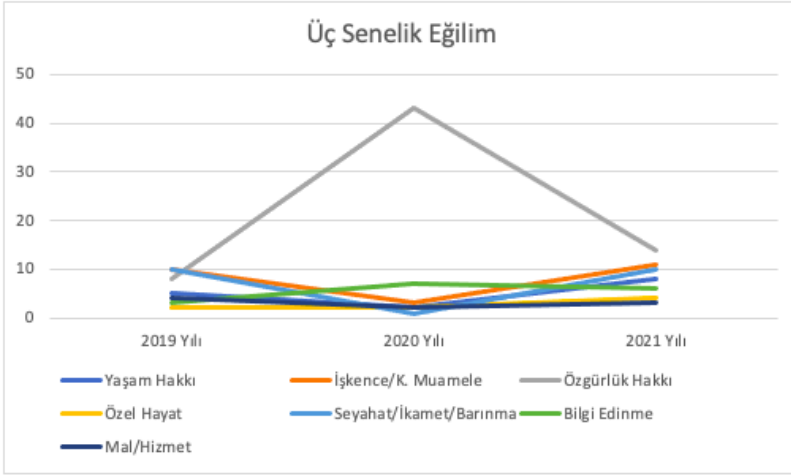
Sivil Toplumla Genel Müdürlüğü kullanılarak sivil toplum alanından; RTÜK aracılığıyla yayın alanından, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu aracılığıyla kültür edebiyat alanından; YÖK ya da üniversite soruşturmaları veya soruşturmasız idari müdahalelerle akademik alandan; Reklam Kurulu aracılığı ile sanal alışveriş platformlarından dışlanmıştır. Böyle bir sürecin sonunda Kaos GL tarafından yayımlanan son üç rapor olan 2019³⁸, 2020³⁹, 2021⁴⁰ LGBTİ+'ların İnsan Hakları Raporlarına bakarken, yukarıda kısaca vermeye çalıştığımız arka plan bilgisinin önemi ve belirleyiciliği yadsınamaz.

Öncelikle ihlal türleri düzeyinde yıllık değişime yakından bakarsak tablo aşağıdaki gibi olacaktır.

38 <https://kaosgldernegi.org/images/library/2020lgbtilarin-insan-haklari-raporu-2019-web.pdf>

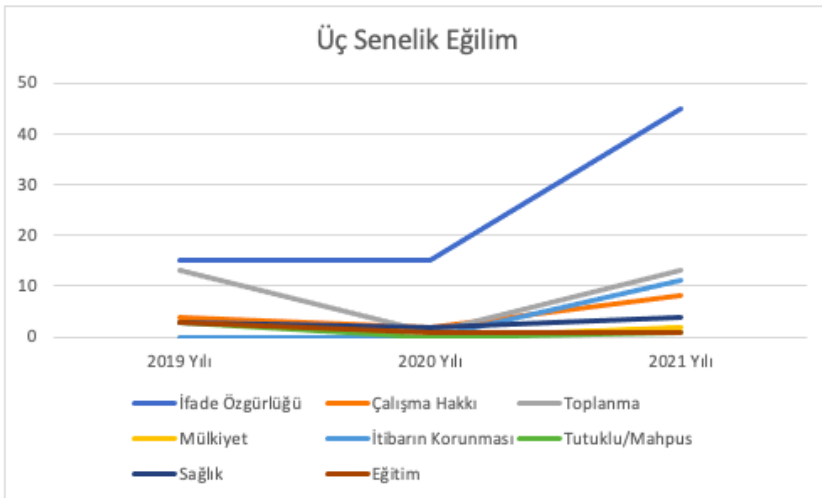
39 <https://kaosgldernegi.org/images/library/insanhaklariraporu2020.pdf>

40 <https://kaosgldernegi.org/images/library/lgbti-larin-i-nsan-haklari-raporu-2021-web.pdf>

Yedi temel başlıkta gerçekleşen ihlallerin oluşturduğu eğriye bakıldığında gözetli, tutukluluk, geri gönderme merkezinde alıkonma gibi kişinin özgürlük hakkından mahrum olmasına yol açan başlıklarda 2020 yılında bir yükselme sonra tekrar 2019 yılına dönüş görülebilir. Bunu, salgın koşullarında sokakta çalışma imkânı bulamayan trans seks işçilerine uygulanan artan ev baskınları ile ilişkilendirmek mümkündür.

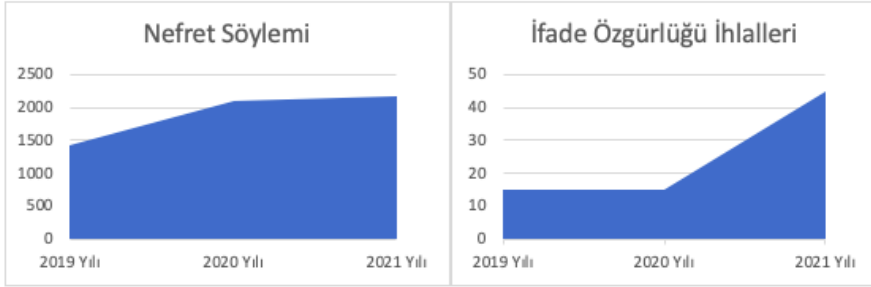
Ancak bu istisna bir kenara konulduğunda, salgın kaynaklı sokağa çıkma yasaklarıyla geçen 2020'nin son üç çeyreğinden kaynaklı azalmayı ve ihlal görünürlüğünü dikkate aldığımızda ihlal eğrisinin bir tırmanma eğrisi olduğu görülmektedir.

Oluşan eğrinin diğer haklar bakımından da tırmanmakta olduğu ikinci grafikten de net olarak görülmektedir. Özellikle 2020 yılından 2021 yılına geçişle birlikte ifade özgürlüğü ana başlığında radikal bir artış dikkati çekmekte, bir ifade özgürlüğü yöntemi olarak görülebilecek toplanma özgürlüğü ihlalleri ile birlikte bakıldığında LGBTİ+'ların ifade özgürlüklerinin çarpıcı şekilde devlet tarafından baskı altına alındığı dikkat çekmektedir.

Medyada nefret söyleminin 2019⁴¹, 2020⁴² ve 2021⁴³ yılındaki verilerinden yola çıkarak oluşan artış eğrisi ile ifade özgürlüğü engellemelerinin artışı yan yana konduğunda esas olarak nefret söylemini engellemeye dönük politikasızlığın sonucunun ihlallerin artışı olduğu olgusu dikkat çekmektedir. Başka bir ifade ile artan nefret söylemine paralel şekilde LGBTİ+'ların ifade özgürlüğü ihlalleri de artmıştır. Aslında bunu yalnızca ifade özgürlüğü ile sınırlı da düşünmemek gerekir. Nefret söylemindeki artış, devletin en üst düzey kademesinden, statüsü anayasada sayılan bürokratlarına; genel müdüründen memuruna değin nefret söyleminin yaygınlaşması, şiddetinin artması, hem LGBTİ+'lara dönük ayrımcı motivasyonu ve suç işleme kararını olumlu etkilemiş; hem de mahkemelerin ve idari mercilerin bu tip durumlarda yaptırım veya ceza verme motivasyonunu aşındırmış, cezasızlığın egemen olduğu bir devlet pratiğini açığa çıkarmıştır.

Henüz yazılmamış olsa da 2022 verilerine baktığımızda da tablonun olumlu olmadığını bugünden söylemek mümkündür.

Üreme, sosyal güvenlik, bilimsel ilerlemeden yararlanma, siyasi katılım, mülteci, sanık haklarına ilişkin ihlalleri raporlama olanağı bulunmamaktadır. Çünkü LGB'ler açısından zaten bunu sağlayan bir politika ya da norm bulunmamakta, üreme hakkı baştan ve sistematik olarak inkâr edilmektedir. Uygulamaya dönük bir ihlal uygulaması bu teorik ve pratik engel nedeniyle zaten mümkün

41 <https://kaosglidernegi.org/images/library/2020medya-izleme-raporu-2019web.pdf>

42 <https://kaosglidernegi.org/images/library/medya-i-zleme-2020-web.pdf>

43 <https://kaosglidernegi.org/images/library/medya-i-zleme-2021-web.pdf>

değildir. Sosyal güvenlik hakkı ise evlilik eşitliğinin bulunmaması nedeniyle sistematik ihlal gören bir alandır, öte yandan Türk Medeni Kanunu uyarınca cinsiyet uyumu yasal açıdan tanınan trans kadınlar miras yoluyla sosyal güvenlik haklarına erişebilmekte ancak aynı yöntemle tanınan trans erkekler ise hak kaybına uğratılmaktadır. Kaos GL, mültecilere dönük ihlalleri ayrı bir program üzerinden ele almakta olduğundan, LGBTİ+'ların insan hakları raporlarında bu başlığa genel hatlarıyla yer vermektedir. Siyasi katılım hakkı bakımından da veri açığa çıkartmak mümkün olmamaktadır.

İrkçilik ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu tarafından açıkça önerilmiş olmasına rağmen⁴⁴ nefret suçları kayıt altına alınmamakta, mahkeme verilerine ise ulaşılmamaktadır.

Diğer başlıklar bakımından da politika eksikliği dikkat çekmekte, bir bütün olarak güvence normu olan İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçer Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesinden Türkiye'nin tek taraflı beyan ile çekilmesi, güvence-sizliği pekiştiren bir süreç olmuştur.

Kitle İmha Silahlarının Finansmanı Hakkında Kanunla değiştirilen Dernekler Kanunu'nun ağırlaşan baskıcı yapısı, LGBTİ+ örgütlere yoğun ve sık denetimler olarak dönmüş; bu denetimlerin örgütlenme özgürlüğüne dernek kapatma şeklinde müdahalelerle süreceğine dönük değerlendirmeler, 2022 yılı içerisinde LGBTİ+ hakları konusunda konusundaki pozisyonları gerekçesiyle Tarlaabaşı Toplum Merkezi ile Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformunun kapatılması istemi ile açılan davalarla pekiştirilmiştir.

DİB Başkanının 24 Nisan 2020 tarihli hutbesinin ardından oluşan atmosferde artış trendi belirginleşen nefret söylemi, 2021 başında Boğaziçi Üniversitesine seçim ve üniversite dışı rektör atama ve buna karşı gelişen kamuoyu tepkisi sırasında artmış; Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, İstanbul Valiliği gibi simgesel makamlarda bulunan atanmış veya seçilmiş kamusal figürlerin yaklaşımları ve zaman zaman yaptıkları açıklamalar, nefret söylemini dışlayarak, ona karşı durarak kamusal hayattan izole etmek bir yana, onu üreten veya üretildiği zemini güçlendiren bir etki yaratmıştır. Bu etkinin sonucu 2022 yılında örgütlenen ve RTÜK eliyle de katılımı teşvik edilen kitlesel nefret eylemlerinin sayıca artması ve görünür olması olmuştur.

Öte yandan ülke koşullarının tazminat davası, düzeltme veya cevap hakkı kullanımı gibi yöntemlerin nefret söylemi üretenlere karşı etkisizliği baz alındığında

44 <https://rm.coe.int/fifth-report-on-turkey-turkish-translation-/16808b5c83>

da özellikle nefret söylemine karşı ceza hukuku mekanizmalarının kullanımı konusunda LGBTİ+ toplumunun ısrarı, Anayasa Mahkemesinin; şiddet çağrısı içermeyen nefret söylemine karşı ceza hukuku mekanizmalarının kullanılması şeklinde formüle edilen tutumu ile kalınlaşan duvarlarına çarpmaya devam etmiş, cezasızlık; cezaya zaten gerek olmadığı şeklindeki Anayasa Mahkemesi yaklaşımı ile ikincil bir koruma ile artmaya devam etmiştir.

Sonuç olarak son üç senenin ortaya koyduğu olgulardan biri, LGBTİ+'lara dönük hak ihlallerinin artmasıdır. İkinci olgu, bu artışın medyada nefret söyleminin artışına paralel olmasıdır. Üçüncü olgu Türkiye'nin insan hakları ile ilgili genel sorunlarına paralel olarak LGBTİ+'lara dönük en yaygın ihlallerin ifade özgürlüğü alanında gerçekleşmesidir. Yeni ve dördüncü bir olgu olarak devletin LGBTİ+'ların örgütlenme özgürlüğüne dönük tutumunun; derneklere açılan kapatma davalarının yaygın olduğu 2005 yılı standartlarına dönmesidir.

Tespitleri çoğaltmak mümkün ise göze çarpan olgular bunlardır.

Başka Bir Çankaya Mümkün

Anjelik Kelavgil

Türkiye genelinde yaygın kamu refleksine dönüşen LGBTİ+ karşıtı politikaların pilot uygulama bölgesi haline gelen Ankara; 2017 LGBTİ+ etkinlik yasaklarıyla şehrin hafızasından LGBTİ+'ları silmeye çalışan bir yönetim anlayışıyla gündeme geldi. Yasakların yarattığı baskıyı gündelik hayatın her alanında deneyimleyen Ankara lubunyası, şehrin hafızasından silinme gayretine bir yanıt olarak bu süreçte yeni derneklerle örgütlenmeye ve varoluşunu sergilemeye devam etti. LGBTİ+ yasakları henüz mahkemeden dönmeden tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi koşulları, LGBTİ+'lara yasak olan şehri herkes için yasaklı bir hale getirdi.

Ankara'nın LGBTİ+'lar açısından köklü bir tarihine ve bu köklü tarihin hem merkezi otoriteyle hem de yerel yönetimlerle ilişkisine bakıldığında Çankaya ilçesinin tüm bu tarihin aktığı ve yaşandığı bir ilçe olarak şehrin belleğinde yer ettiğini görüyoruz. Çankaya'nın temsil ettiği bazı değerler ve bu değerler etrafında kimi politik yaklaşımlar açısından lokomotif bir ilçe olarak görünmesi; zihinlerde Çankaya'nın LGBTİ+'lar açısından yaşanabilir bir ilçe olduğu imajı çizse de LGBTİ+'lar açısından Çankaya kötünün iyisi mertebesinde öteye gidememektedir.

Ülke çapında artış gösteren sağ popülizmin gerici politikalarının açık hedefinde olan LGBTİ+'lar; kendini bu politikaların dışında gören kurum ve kuruluşlar açısından ise bir görünmezlik ve yok sayılma cenderesiyle sınanmaktadır. Bunun en somut örneklerini ise muhalif belediyelerin LGBTİ+ politikalarında görüyoruz; LGBTİ+'lar açısından bir tarafta varlığın inkârı söz konusuysa, diğer tarafta ise LGBTİ+'ların görünmezleştirildiği, yok sayıldığı uygulamalara şahit oluyoruz.

Bu genel çerçeveye içerisinden bakıldığında Çankaya ilçesinin LGBTİ+'lar açısından var olunabilir, yaşanabilir bir ilçe olduğuna dönük algının bir illüzyondan ibaret olduğu söylenebilir. Bu algının bir illüzyondan ibaret olduğunu gösteren en güncel araştırma ise 17 Mayıs Derneği tarafından yapılan ve "Çankaya Kent Masalları" olarak kamuya paylaşılan "Ankara'da Çankaya İlçesinde Yaşayan/Çalışan LGBTİ+'ların Sağlık Alanında ve Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadıkları Sorunlar, Gereksinimleri, Beklentileri ile Çankaya Belediyesine Öneriler: Anket/Görüşmeler ve Çalışma Raporu" içerisinde yer alıyor.

Çankaya Kent Masalları

Rapor; 59 sorudan oluşan ve SurveyMonkey üzerinden gerçekleştirilen ankete katılan 100 kişi ve derinlemesine mülakat yapılan 15 kişinin deneyimlerinden oluşuyor. Bu 115 kişinin "profil dağılımı göz önünde bulundurulduğunda, katılımcı sayısının, istatistiki olarak ana kütleyi temsil etme gücü"⁴⁵ olduğu görülüyor.

Birinci kısmında LGBTİ+'ların eşit yurttaşlık talepleri ve Çankaya'da yaşama/çalışma deneyimlerine dair memnuniyeti ölçen rapor; ikinci kısmında ise LGBTİ+'ların Çankaya ilçesinde sağlık hizmetlerine erişimi ve karşılaşılan zorlukları ölçüyor.

Çankaya ilçesinin LGBTİ+'lar açısından varolunabilir bir ilçe olduğuna dair illüzyonu ortadan kaldıran sonuçlar ise LGBTİ+'ların Çankaya'da yaşama/çalışma deneyimlerinden memnun olup olmadıkları; kendilerini Çankaya ilçesinde güvende hissedip hissetmedikleri ve cinsel yönelim/cinsiyet kimliğine dair ne derece açık olabildiklerini ölçen sorulardan anlaşılıyor. Rapora göre "Araştırmaya katılan LGBTİ+'ların neredeyse yarısı Çankaya'da LGBTİ+ olarak yaşamak ve çalışmaktan memnun değil ya da kısmen memnun. Yarısından fazlası (yüzde 72) Çankaya'da kendini güvende hissetmiyor ya da kısmen güvende hissediyor. Toplumsal ön kabuller ve varsayımların aksine; LGBTİ+'lar Çankaya ilçesinde güvensizlik içerisinde yaşamak ya da çalışmak zorunda kalıyor."⁴⁶

Çankaya'da yaşamak ya da çalışmaktan memnu olmayan ve kendini Çankaya ilçesinde güvende hissetmeyen LGBTİ+'lara Çankaya'da yaşama-çalışma deneyimlerini ne derece açık kimlikli yürüttükleri sorulduğundaysa ortaya çıkan sonuçlar LGBTİ+'lar açısından şaşırtıcı olmazken; LGBTİ+ olmayan Çankayalılar açısından şaşırtıcı olabilir. "Çankaya'da yaşayan ya da çalışan LGBTİ+'ların büyük çoğunluğu, dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı kendilerini koruma altına almak için cinsel yönelim/cinsiyet kimliklerini gizlemek zorunda kalıyor. Araştırmaya katılan sadece 5 kişi (yüzde 6,17) kimliğini hiçbir zaman gizlemek zorunda kalmadığını belirtti. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini ifade edebilmenin, ifade ettiğinde herhangi bir suçlama, yaptırım ya da kınama ile karşılaşmanın uluslararası insan hakları ve LGBTİ+ hakları açısından en gelişkin metinlerden olan YOGYAKARTA İlkeleri ışığında LGBTİ+'ların bir yerde eşit haklara sahip olup olmadığını anlayabilmek açısından önemli bir gösterge olduğunu da düşünürsek; LGBTİ+'ların Çankaya'da toplumun geri kalanıyla eşit olmadığını ve LGBTİ+'ların Çankaya'da kimlikleriyle yaşayamadığını ya da çalışamadığını söyleyebiliriz."⁴⁷

45 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneği, 2021, s. 17

46 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneği 2021, s. 10

47 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneği 2021, s. 10

Raporun yukarıda bahsedilen noktalarına bakıldığında Ankara'nın Çankaya ilçesinin LGBTİ+'lar açısından güvenli bir kent olmadığı, LGBTİ+'ların Çankaya'nın tüm kamusal alanlarında, okullarda, iş yerlerinde, sokaklarda, toplu taşımada kendilerini güvende hissetmediği; tüm bu alanlarda LGBTİ+'ların kendilerini tehdit altında hissettiği sonucuna varılıyor.

Peki bu tehdit hissi gerçeğe dönüştüğünde ne oluyor? Katılımcıların yüzde 35,29'u Çankaya'da cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık ve şiddete maruz bırakıldıklarını vurguladı. Ayrımcılık ve şiddet örnekleri ise şöyle: Alay edilme, sözlü taciz, darp, taksici ve motokurye tacizi, emlakçı tarafından ayrımcılık, akran zorbalığı, barda ayrımcılık, evden atılma, aile hekimliği/hastanede ayrımcılık, toplu taşımada gözle taciz, partner şiddeti veya kimliği bilinmeyen kişilerce maruz kalınan taciz/şiddet sonrası başvurulacak kolluk kuvvetlerinde kötü muamele veya ikincil taciz/şiddet vakalarıdır. Bu bulgular, LGBTİ+'ların yoğun olarak sokakta ve mekanlarda, hizmet alımında ya da kolluk kuvvetlerine başvurduklarında taciz/ayrımcılık ve şiddete maruz kaldıklarını ortaya koyuyor.

Araştırma katılımcılarının polisin, şiddetle karşılaşan LGBTİ+'lara hiçbir destek sağlamadığını, benzer olayların tüm LGBTİ+'ların başına geldiğini, transların çeşitli sorunlar yaşadığını ve özellikle de ev bulma süreçlerinde ayrımcılık yaşadığını belirtmesi; Çankaya'da ayrımcılık ve şiddetin sistematik olduğunu gösteren bir diğer veri.

Ayrımcılık ve şiddete karşı yerel kurumlardan destek alabilen katılımcı oranı ise sadece yüzde 4. Katılımcıların yüzde 96'sının yerel kurumlardan destek almadığını belirtmesi yerel kurumlara güvensizliğin göstergesi olarak önemli bir sonuca işaret ediyor. Çankaya'da yaşayan veya çalışan LGBTİ+'lar ayrımcılık ya da şiddetle karşılaştığında yerel kurumlardan ziyade sivil toplum örgütlerine başvuruyor. Başvurdukları sivil toplum örgütleri ise spesifik olarak LGBTİ+'lara ve seks işçilerine destek sağlayan kurumlarla sınırlı."⁴⁸

Çankaya ilçesinde yaşayan ya da çalışan LGBTİ+'lar açısından eşit yurttaşlık deneyimine dair mevcut durumun fotoğrafını bu şekilde çeken araştırma; ikinci kısmında ise Çankaya'da yaşayan ya da çalışan LGBTİ+'ların sağlık hizmetlerine erişimine dair önemli verileri bizlere sunuyor.

"Çankaya Belediyesi'nin kenttaşlara sunduğu hizmetlerden LGBTİ+'ların faydalanıp faydalanmadığı konusunda da sağlık hizmetleri öne çıkıyor. LGBTİ+'ların büyük bir çoğunluğu belediyenin sadece sağlık hizmetlerinden

48 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneği, 2021, s. 11

faaydalanıyor. Bu durum, belediyenin ‘herkese’ sunduğu hizmetlerin aslında herkese açık olmadığını ya da herkes tarafından bilinmediğini gösteriyor. Katılımcılar; anonim HIV test merkezi (Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi) gibi hizmetlerde yaşanan deneyimin genellikle olumlu olduğunu ancak bu merkezlerin şu anda açık olup olmadığını ve yeni adresinin bilgisi paylaşılmadığını için hizmetten yararlanılamadığını belirtti. Aile hekimi ile dış polikliniğı ile ilgili deneyimler ise genellikle olumsuz.”⁴⁹

Sağlık hizmetlerine doğrudan erişim konusunda ciddi sorunlarla karşılaşan LGBTİ+’lar açısından ayrımcılığa uğramadan sağlık hizmetinden yararlanabilmek için geliştirilen en önemli mekanizma ise hizmeti sunanlara dair internet araştırması yapmak ya da yakın çevre/tanıdıklar aracılığıyla hizmet sunan hakkında bilgiye erişebilmek olarak kendini gösteriyor. “Öte yandan; sağlık personelinin ayrımcı tutumlarına maruz kalmamak için, ayrımcılığa uğramadan uygun tedaviye erişmek için katılımcılar cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini saklamak zorunda kalıyor.”⁵⁰

Pandemi öncesi ya da sonrasında maddi sebeplerden ötürü sağlık kurumlarına gidemediğini belirten LGBTİ+’ların oranının neredeyse %85’e vardığını gösteren rapor; LGBTİ+’ların maddi sorunların yanı sıra sağlık hizmetini almaya giderken ya da hizmeti alma aşamasında ayrımcılığa uğrama ihtimali nedeniyle sağlık hizmeti almaktan imtina ettiğini gözler önüne seriyor. Bu bulgular, LGBTİ+’lar açısından ayrımcılık ve derin yoksulluğun bir arada yaşandığını; bu durumunsa sağlık hizmetine erişimi engellediğini ortaya koyuyor.

Sağlık hakkına erişimde LGBTİ+’ların LGBTİ+ olmayanlarla eşit ölçüde hizmet alıp almadığını ve sağlık hakkına erişimde LGBTİ+’ların özel ihtiyaçlarının dikkate alınıp alınmadığını ölçüldüğünde ise “katılımcıların neredeyse tamamı ... LGBTİ+’ların LGBTİ+ olmayanlarla eşit ölçüde hizmet almadığını ve sağlık hakkına erişimde LGBTİ+’ların ayrımcı uygulamalarla karşılaşma ihtimallerinin yüksek olduğunu ve bu ayrımcı uygulamalara karşı LGBTİ+’ları koruma mekanizmalarının yeterli olmadığını”⁵¹

LGBTİ+ Dostu Bir Çankaya İçin Öneriler

Katılımcıların LGBTİ+ dostu bir Çankaya için önerileri sorulduğunda ise araştırmaya katılan 82 No’lu Katılımcının önerileri bu hususta hayli açıklayıcı olmuştur. “Sağlık kurumlarında; ayrımcılık yapmama, adil ziyaret ve cinsel yö-

49 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneğı, 2021, s. 11

50 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneğı, 2021, s. 12

51 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneğı, 2021, s. 12

nelim, cinsiyet kimliği ve ifadesi ve HIV statüsüne dayalı önyargı ve ayrımcılığı yasaklayan, LGBTİ+'ların seçilmiş ailelerini ve ihtiyaçlarını tanıyan ve meydana geldiğinde ayrımcılığın bildirilmesi ve tazmin edilmesi için bir mekanizma sağlayan politikalar oluşturulmalıdır. LGBTİ+ ve HIV+ kişiler veya kesişimsellikleri durumunda adil davranılmasını sağlamak için hedefler ve planlar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Sağlık çalışanlarının istihdam öncesi, deneme süresi olarak cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve ifadesi ve HIV üzerine yetkinlik eğitiminden geçmeleri şartı koşulmalı. Aynı düzeyde yüksek kaliteli bakımı sağlamasını gerektiren yasaları ve standartlar uygulamaya konulmalı. Yerel yönetimde; LGBTİ+'lar ve HIV ile yaşayanlar tüm ayrımcılık karşıtı ve fırsat eşitliği yönergelerine dahil edilmeli; bu kişilere eşit ve adil davranılmasını sağlamak için hedefler, politikalar ve planlar geliştirmek ve uygulamak konusunda devlet destekli tüm sağlık birimlerinde eğitim programları zorunlu tutulmalı ve sürekli kültürel yeterlilik eğitimi sunulmalıdır; sigorta sağlayıcılarının ayrımcı uygulamalarını kabul etmemek üzerine politika metni olmalı; yasalar ve politikalar için savunuculuk yapılmalıdır."⁵²

Daha eşit bir kent yaşamı için anket/görüşme katılımcılarının dile getirdiği Çankaya ve belediyeye yönelik çözüm önerilerine bakıldığında şunlar öne çıkıyor:

LGBTİ+'ların Çankaya'da yaşadıkları deneyimlere odaklanarak kamuoyu araştırmaları yapılmalıdır. Bunun üzerinden de tüm hizmet sunucularına ve belediyenin tüm birimlerine temel insan hakları eğitimleri verilmeli ve eğitimin yansımaları izlenmelidir. Ayrımcılık karşıtı politika ve şikâyet mekanizmaları oluşturulmalı ve ayrımcılıklarda yaptırım mekanizması kurulmalıdır. Belediyenin mevzuatını ve politikalarını LGBTİ+'ları ayrımcılığa karşı koruyacak şekilde düzenlemesi önemlidir.

LGBTİ+'ları da kapsayan her konuda LGBTİ+ örgütleriyle iş birliğine gidilmelidir. Özellikle kolluk kuvvetleri söz konusu olduğunda memurların ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçları alanında temel insan hakları eğitimleri, LGBTİ+ alanında ise homofobi, transfobi ve LGBTİ+'lara yönelin ayrımcılık odaklı insan hakları eğitimleri ve farkındalık etkinliklerine katılmaları teşvik edilmelidir.

Sağlık kuruluşlarında LGBTİ+ haklarıyla ilgili eğitimler sağlanmalıdır. Çalışanlar, hizmet faydalanıcısı olan LGBTİ+'lar etrafta olmasa bile, onlardan bahsederken her zaman onların seçtiği kişi zamirini kullanmalıdır. Hizmetlerin cinsiyete göre ayrıldığı durumlarda, hizmetlerin dağılımı faydalanıcıların atanmış cinsiyetlerine göre değil, cinsiyet kimliklerine göre yapılmalıdır. Çalışanlar, kişi-

52 Çankaya Kent Masalları, 17 Mayıs Derneği, 2021, s. 58

lere, kişilerin seçtikleri isimle hitap etmek, kişilerin bilgi mahremiyetini ve güvenliğini sağlamak ve haklarında dedikodu yapmamak gibi uygun davranışları şiar edinmelidir. Karşılama bölümüne veya diğer yoğun kullanılan ortak alanlara LGBTİ+'ları kapsayan görseller asılmalıdır. Bu görsellerde birden fazla ırk ve etnik köken, çeşitli yaş grupları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinin temsil edildiğinden emin olunmalıdır. LGBTİ+'ları kucaklayıcı ve çeşitlilik vurgulayıcı bir yaklaşımın, istisna değil norm olduğu hastane politikalarıyla vurgulanmalıdır. LGBTİ+'larla dayanışma ve kapsayıcılık yaklaşımını vurgulamak için hastanelerin duvarlarına gökkuşağı bayrakları, gökkuşaklı objeler veya güvenli alan etiketleri asılmalıdır. Hastanelerin ayrımcılık karşıtı politikası web sitelerinde tüm basılı veya yazılı materyallerinde ve lobide erişime açık sunulmalıdır. Politika metninde, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ne olursa olsun, merkezde tüm kişilerin, bakımdan sorumlu kişiler, aile üyeleri ve arkadaşları ile beraber kapsandığı ve korunduğuna yönelik taahhüt hususi olarak belirtmelidir. Böyle hastanelerin ve sağlık merkezlerinin olması, inşası ve dönüşümünde belediyenin doğrudan inisiyatif alması gereklidir. Böyle merkez ve doktorların listesi, belediyenin web sitesinde haritalanmalı ve güncel tutulmalıdır.

Barınma hakkı söz konusu olduğunda LGBTİ+'ların ev bulma süreçlerini zorlaştıran engelleri kırarak ve yaşamlarına müdahalede yaptırım getirecek mekanizmalar kurulmalıdır. Ayrımcılık karşıtı barınma imkanları sağlayacak yeni yatırımların LGBTİ+'ları da kapsamı sağlanmalıdır. Yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+'lar için merkezler ve ev kompleksleri inşa edilmesi konusu gündeme alınmalıdır.

Belediyede çalışan hiyerarşik zincirin tüm halkalarında aynı LGBTİ+ politika-sının sahiplenilmesi gerekir. Görev değişikliklerinin politikaların uygulanma-sını engellememesi sağlanmalıdır. Covid-19 ile zayıflayan, belediye ve LGBTİ+ örgütleri arasında kurulan iletişimin canlandırılması ve bir eşitlik birimi ve komisyonu kurulması, adında açıkça kapsayıcı ifade geçmesi ve aktif görev alması gerekir. Açık kimlikli LGBTİ+ personel istihdam edilmelidir, yerel eşitlik eylem planları hayata geçirilmelidir. Bu eşitlik birimi ve planlar üzerinden, LGBTİ+'ların hizmet aldığı sosyal destek, danışmanlık, GTDM gibi hizmetlerin LGBTİ+'lara hizmet vermeye devam etmesi sağlanmalı ve adres ve çalışma saatleri açık bir şekilde LGBTİ+'lar ve örgütleriyle paylaşılmalıdır.

Önerilerden de anlaşılacağı üzere belediyeler mevzuatın kendilerine verdiği yetkiyle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği meselelerini ve toplumsal cinsiyet eşitliğini anaakımlaştırabilir ve böylece LGBTİ+'ların halihazırda deneyimledikleri ayrımcılık ve ötekileştirmenin karşısında yer alarak LGBTİ+'ların eşitlenmesi yolunda önemli bir adım atabilirler. Bu adımın LGBTİ+'ların hayatlarında fark yaratacağı aşîkardır. Öte yandan yerelde başlayan bu dönüşüm

büyüyerek ve genişleyerek diğer yerel yönetimleri de dönüştürebilir ve yereller merkezi otoritenin LGBTİ+ karşıtı politikaları karşısında LGBTİ+'ların yanında yer alabilirler. Başka bir belediyecilik mümkün olduğu gibi başka bir Çankaya da mümkündür.

Mayın Tarlasında Çiçek Toplamak: Eşit Haklar İçin Savunuculuk

Defne Güzel

Kaos GL Derneği yaklaşık üç yıldır Avrupa Birliği desteğiyle sürdürdüğü Eşit Haklar İçin Savunuculuk Projesi'nin sonuna geldi. Çalışma kapsamında belirlenen hukuk, yerel yönetim, sosyal hizmet, eğitim ve ruh sağlığı alanlarında başta olmak üzere LGBTİ+'ların hakları, varoluşları, hikayeleri ve deneyimleri hayat buldu.

Seçili alanlarda belirlenen uzmanlar öncelikli olarak bir dizi odak grup çalışması gerçekleştirdi. Odak grup çalışmalarında alanda söz üreten uzmanlar ve aktivistlerin katılımıyla hukuk, yerel yönetim, sosyal hizmet, eğitim ve ruh sağlığı alanlarında temel olarak LGBTİ+ haklarının mevcut durumu, sorunlar ve ihtiyaçlar üzerine duruldu. Ardından yirmi tane gerçekleşen çevrimiçi konferansla saptanan alanlara ilişkin uzmanlara dönük LGBTİ+ haklarına ilişkin temel eğitimler gerçekleştirildi, uluslararası iyi örnekler aktarıldı.⁵³

Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında beş alana ilişkin çeşitli makalelerden oluşan yayınlar başta olmak üzere LGBTİ+ haklarının güçlendirilmesine dönük çeşitli yayınlar kaleme alındı ve ilgili uzmanlar, aktivistler, öznelere için paylaşım açıldı.⁵⁴

LGBTİ+ Hakları Eğitici Eğitimi'yle uzmanlar pandemi döneminde sürdürülen çevrimiçi görüşmelerin ardından uzun bir zaman sonra yüz yüze gelme fırsatı buldu ve bu eğitimle uzmanların LGBTİ+ farkındalığında eğitim verebilecek düzeyde bilgi edinmesi hedeflendi.

Son olarak Eylül 2022'de LGBTİ+ Haklarına Disiplinler Arası Yaklaşımlar Sempozyumu'yla, Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesi'nin kapanış sempozyumu düzenlendi.

Yaklaşık yarım sayfada çalışmalar böyle özetlenebilse de eşit haklar için savunuculuğu güçlendirme çalışmaları büyük bir ekiple, bin bir emekle, zorluklara karşı yeni stratejiler hayata geçirilerek, LGBTİ+ hakları alanında beş disipline dönük temel farkındalık bilgilerini oluşturabilmek ve en önemlisi LGBTİ+'lar ve

53 <https://www.youtube.com/user/KaosGL/playlists>

54 <https://kaosgldernegi.org/e-kutuphane>

LGBTİ+ hakları üzerinde gerçekleşen baskılara rağmen bir arada olabilmek için hayata geçti. Kaos GL olarak, çalışma boyunca yürüdüğümüz yolda bir arada olmanın baskılara itiraz, direncimize umut olduğunu gördük. Çalışmaya bir şekilde bir yerinden temas eden herkes umudumuzu güçlendirdi. Gücümüze güç, içinde bir inadı barından neşemize neşe kattık. Bizler de bu umudu, gücü, inadı ve neşeyi temas ettiğimiz herkesle paylaşmaya çalıştık. Bu sebeple başta birlikte yol yürüdüğümüz uzmanlarımız ve gönüllülerimiz olmak üzere bizlere, Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesi'ne temas etmiş herkese teşekkürü bir borç biliriz.

Damdan Düşen Yazılar kitabının sunuşunda Yıldız Tar, *"Damdan düşenin halinden damdan düşer anlar."* diyordu. Eşit haklar için savunuculuğu güçlendirebilmek, halimizi, sorunlarımızı, ihtiyaçlarımızı, derdimizi anlatabilmek damdan düşen yazılarla, eğitimlerle, sempozyumlarla, toplantılarla, konferanslarla ve kitaplarla hayat buldu. Bizler için "mayın tarlasında çiçekler topladığımız" bu süreç eşitlik ve özgürlük taleplerimizi anlatmanın sadece bir başlangıcı.

Çalışmamızı sonlandırırken LGBTİ+ Haklarına Disiplinler Arası Yaklaşımlar Sempozyumu'nun çıktılarını sizlerle paylaşmak, bu çıktıları tarihe, tarihimize bir not olarak düşmek istedik.

Meslek uzmanları LGBTİ+ eşitliğinin sağlanması için neler yapabilir?

Sempozyumun açılış konuşmalarını Şahika Yüksel ve Özkan Yücel gerçekleştirdi.

Şahika Yüksel açılış konuşmasına bütün baskılara rağmen kamu yararı için bir arada olmanın kıymetli ve durdurulamaz olduğunu vurgulayarak başladı. Hekimlerin eğitim yaptığını, koruyucu sağlık hizmetleriyle ilgilendiğini ve bilimsel kanıtlarla ilerlediğini söyleyen Yüksel, bütün bunların insan haklarına saygılı yapılması gerektiğinin altını çizdi. Türk Tabipleri Birliği'nin etik bilimle dayanışma ilkesini hatırlatan Yüksel, 2022 yılında translar ve ikilik dışı cinsiyeti olan kişiler için sağlık tutum belgesinin disiplinler arası hazırlandığını vurguladı. Cinsel şiddeti önleme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleme yönergesinden de bahseden Yüksel sosyal, politik, dini ve yasal birtakım tuzakların ve mahremiyet hakkının öneminin de altını çizdi. Yüksel'in sözlerinde öne çıkanlar şöyleydi:

"Damgalama ve ayrımcılıkta bize düşen bir rol var. Komşu olarak, aile olarak, okul idarecileri olarak bu roller kötüye de kullanılabilir. Eğer komşu, aile, anne, babaanne, öğretmen, idareci olarak uygun davranırsak, ayrımcı davranmazsak ruh sağlığının örselenmesini engelleyici olabiliriz."

“Muayenede kullanılan dil önemli. Mahremiyete saygı, etik çalışma ve iş birliği önemli. Disiplinler arası çalışmak durumundayız.”

Konuşmasının ardından Yüksel’e TTB’nin, Ticaret Bakanlığı Reklam Kurulu’nun gökkuşağı sansürü kararında imzası olmasının, TTB’nin bunun üzerine özür dilemesi ve başka bir karara şerh koymasının hatırlatılması üzerine Yüksel, “teknik olarak evet demenin bir mazeret olmadığını ve birlikte düşünmenin, konuşmanın” önemini vurguladı. Onarım terapileri üzerine gelen sorunun ardından ise Yüksel “bu tedavilerin dünyanın birçok ülkesinde yasal olmadığını, TTB’nin bilimsel bilgiyi yaygınlaştırmaya devam ettiğini” vurguladı.

Şahika Yüksel’in ardından Özkan Yücel konuşmasını gerçekleştirdi.

Yücel, sözlerine İzmir Barosu LGBTİ+ Komisyonu’nun Türkiye barolarındaki ilk komisyon olduğunu vurgulayarak başladı. Komisyonun meslektaşlar arasında farkındalık eğitimleri gerçekleştirdiğinden ve ayrımcılığı ortadan kaldırmaya dönük mekanizmaları ortaya koyduğundan bahsetti. Disiplinler arası ortaklaşmasının önemine dikkat çeken Yücel, “failler hakkında hukuksal başvuruları sürdürmenin” önemini vurguladı.

Diyanet İşleri Başkanı’nın ayrımcı söylemine karşı LGBTİ+ haklarından yana gösterdikleri tutumdan ötürü baro yönetimine açılan davadan söz eden Yücel sözlerine şöyle devam etti:

“Devlet, erk mekanizma kendisine dönüp hiç aynaya bakmıyor. Aynaya baktıklarında gördükleri siyasi İslam, aslında temel mücadele alanlarından biri olarak LGBTİ+’ları seçmiş durumda. Düşmanlaştırma, ötekileştirme her dönem devlet açısından farklı kesimleri karşısına alır. Sanki her zaman LGBTİ+’lar vardır. Hiçbir şey bulamazlarsa oraya saldırır. İptal edilen gösterilere bakın. Biz baro olarak iptal edilen etkinlikler için salonlarımızı açtık ama bu demokrasi ya da hukuk devletine, ayrımcılık yasağına inanan bir baronun bakış açısı. Devlet söz konusu olduğunda mekanizma tam tersi işliyor. Sanki bütün kurumlar bir kere buradan başlamak zorunda. Kendi içinde ayrımcılık ve ötekileştirmeyi ortadan kaldırmak zorunda.

“Tek bir ölçüğümüz; şiddet ve nefret içermeyen her düşünce açılabilir. Nasıl birlikte güçlendirebiliriz? Toplumsal algıyı tümüyle değiştirmekten söz ediyoruz. Toplumun kendisinde yaratılan korku iklimini ortadan kaldırmaktan söz ediyoruz. Bunun için sürekli çalışmaya ihtiyacımız var. Özellikle de hakların kullanımı konusunda uluslararası sözleşmelere baktığınızda hatta dönüp anayasaya baktığınızda herkes eşittir.”

"Bu hak mücadelesini sürekli kurmak gerek. Başka alanlarda, kanunlarda, mevzuatlarda yapılan değişimlerde eşitliğe aykırı değişimlerin ortaya konması gerek. Mevzuatta ayrımcılık ya da eşitsizlik yaratan hususlar neyse, ne değişiklik yapılmak isteniyorsa ortaya koymak ve hukuksal prosedürleri işletmek gerek."

"İfade özgürlüğüne yönelik iktidardan, kamusal otoriteden gelen ne varsa her birinin karşısında dururuz. Geri adım atmadan. Her birinin karşısında durup 'nefrete inat, yaşasın hayat' diyoruz. Bunun zamanı ve mekânı yok. Doğrusu bu, olması gereken bu. Bizim için öteki olanı içselleştirebildiğimiz, haklarına saygı gösterebildiğimiz biçimde birlikte yaşama şansımız olacak."

Yücel'in konuşmasının ardından kendisine yöneltilen sorularda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin "soylulaştırma projesi" olarak Bornova sokağı yayalaştırması, bu süreçte sokaktaki trans kadınların katılımına imkân vermemesi ve sokaktaki polis, bekçi şiddetiyle transların sokaktan gönderilmeye çalışılması yer buldu. Yöneltilen sorular üzerine Yücel, "bunun için birlikte çalışmanın önemine" vurgu yaptı ve sözlerini "yer yüzü aşkın yüzü oluncaya dek" diyerek sonlandırdı.

Kent ve Katılım

Açılış konuşmalarının ardından Kent ve Katılım başlığında düzenlenen oturumun yürütücülüğünü İlknur Üstün üstlenirken, Nazik Işık, Ceren Suntekin ve Aylime Aslı Demir konuya ilişkin sunumlarını gerçekleştirdi.

Konuşmaların öncesinde İlknur Üstün Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesi'ne değindi. Yerel yönetimlere ilişkin mevcut durum çalışmasının, odak grup görüşmelerinin yapıldığından bahsetti. Öte yandan Kadınların İstanbul'u çalışmasından bahseden Üstün, çeşitliliğe vurgu yaptı.

"Hikayeler ne kadar biricikse İstanbul'da o kadar çeşitliydi. Her kent hikayeler kadar çeşitlenebilecek güzelliklere sahip. Burada mesele hikayelerin çeşitliliği meselesi değil. Mesele bu hikayelerle ne yaptığımız meselesi" diyen Üstün, kent ve katılımın bir tanınma meselesi olduğunu, katılım talebinin bir eşitlik ve özgürlük talebi olduğunu vurguladı. *"İyi ama kimlerin eşitliğinden, kim için yaşanılabilir bir kentten söz ediyoruz? İşte burada hikayelere dönüyoruz."* diyerek sözü Aylime Aslı'ya verdi.

"Müştereği bol paydaşı çok bir alan." vurgusuyla sözlerine başlayan Demir, dolaşımda seferber edilen birtakım kavramlara değindi. Bu kavramların pek çoğunun liberal ya da neoliberal pazar ekonomisinin arka planına sahip ola-

bildiğini, hâkim devlet anlayışının ise LGBTİ+ perspektifine sahip olmadığını vurguladı. "Özel mülkiyet, kâr ya da sürdürülebilirlik... Bu perspektifler kentle ilişki kurarken kentin yarattığı sınırlılıklar alanında önemli bir mevzu." diyen Demir'in sözlerinde öne çıkanlar şöyleydi:

"İnsanın inşa ettiği bir dünyaysa kent, bir taraftan kendini o dünya içinde yaşamaya hapsetmiş ve kendini yaratmış oluyor."

"Muhtemelen yine sorsak, 'nasıl bir kent?' diye, farklı farklı yanıtlar gelecek. Yanıtların hepsi ne tür toplumsal değerlerden geldiğimiz, doğayla ilişkimiz, arzularımız, estetik değerlerimiz, yaşam standartlarımızla ilgili. Bireysel hak olarak görülüyor olsa da birbirimize karşı politika sorumluluğumuzu ve politik hakka dönüşmesinin en yoğun olduğu alanlardan bir tanesi. Kent, kendimizi dönüştürme potansiyelini barındıran bir yer. Özgürlüğü örgütleme açısından ittifaklar siyasetiyle kurulabilecek, müşterele konuşulabilecek muazzam bir alan."

Aylime Aslı Demir'in ardından Nazik Işık söz aldı. "Elimizde aslında bilgi ve deneyimin var olduğunu fakat budama için gerekli olan siyasi iradenin ve uygulamanın olmadığını" söyleyerek sözlerine başlayan Işık, siyasi iradenin hak temelli mücadelelerin yanında bulunmadığını vurguladı. Avrupa Yerel ve Bölgeler Komitesi'nin Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı'na değinen Işık, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı YEEDP'in (Yerel Eşitlik Eylem Planı) önemini vurguladı. Öte yandan LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü gibi taahhütnemelere de değinen Işık, bütün bunların yanında siyasi irade eksikliğinin altını çizdi. Işık, sözlerine şöyle devam etti:

"Belediye bürokrasisi ve meclisi diye ikiye ayırabiliriz. Karar vericiler ve uygulayıcılarla birlikte belediyeler klasik başkanlık rejimleridir. Yasama ve yürütme birbirinin dışında değildir. Pek çok konuda yürütmenin yasama gibi davrandığı durumla karşılaşılır... Bu kadar başkan odaklıdır ki mesela önergeler başkanlıktan geçip gelir. Başkanın evet demediği bir şey mecliste konuşulmaz."

"Kadın erkek eşitliği komisyonları, İzmir'de toplumsal cinsiyet eşitliği komisyonlarına çevrilmek istendiğinde Ak Parti üyeleri komisyondan çıktı. Meclisin anlamı, bir araya gelmek, konuları tartışmak ve uzmanlık birikiminden yararlanmaktır. Kutuplaştırma siyaseti hepimizi etkiliyor."

Görmek, görünmek ve görüşmek üçlemiyile söz alan Üstün, görmek ya da görünmenin yetmediği, görüşmenin çok belirleyici olduğunu söylerken sözü Ceren Suntekin'e verdi. Suntekin katılımı gündelik hayatta nerelerde karşılaştığı üzerine yoğunlaştı.

“Kültürümüzde, ikili ilişkiler içerisinde, çocuk yetiştirme biçimlerinde katılım söz konusu değil... Katılımı konuşurken hakkında karar verilenler var, bir de karar verenler var. Katılım hakkımızı değişim ve dönüşüm yaratmak için kullanmak istiyoruz. Peki buna hazır mıyız? Bir sancı da getirecek. Artık daha farklı bir yapı, daha farklı bir sistemi istiyoruz. Buna gerçekten hazır mıyız? Nasıl hazır olabiliriz? Ne kadar motive ve hazır olduğumuz önemli.” diyerek konuşmasını açan Suntekin, şöyle devam etti:

“Birlikte yaşam, katılım hakkından önce de barış içinde yaşam meselesini daha ideal bir yerde hedef olarak tutmak gerektiğini düşünüyorum.”

“Trans kültür kelimesini öğrendim. Trans kültürel bir bakış açısı bana nefes gibi geldi. Çizim yapıyorum ve kolaj yapmayı çok severim. Kolaj aslında büyük bir kendi içerisinde tutarlı olan resmin bir parçasını kullanarak, çeşitli resimlerden bambaşka bir şey oluşturmaktan geçiyor. O ne eski resimdir ne de onlardan bağımsız, diğer parçalarıyla birlikte kullandığımız ve bambaşka bir şeydir. Trans kültür de farklı yapıların, gerçekliklerin, kimliklerin, varoluşların ihtiyaçlarını düşünerek yeni bir ses, yeni bir model ortaya çıkarmak ve güven içinde, barış içinde, kapsayıcı bir şekilde yer almak.”

Katılım hakkını kullanırken sınırların önemine dikkat çeken Suntekin, hakaretin fikir özgürlüğü olmadığını altını çizdi ve katılım hakkı ya da kapsayıcılığı kullanırken gerçekten her şeyin kapsanıp kapsanamayacağı sorusu üzerinde durdu.

“Katılım hakkımız öyle güçlü olmalı ki kendimizi ‘ben şuyum’ demeden tüm haklarımızı, kendimizi rahatça ifade edip haklarımızı kullanabilmeliyiz.” diyen Suntekin sözlerine ara verdi.

Yeniden sözlerin konuşmacılara döndürüldüğü oturumda Aylime Aslı Demir, LGBTİ+’ların zorunlu göçe maruz bırakıldığının, 2013 sonrasında artan örgütlenmelerin giderek azaldığının, LGBTİ+’ların yurttaş değil kent yönetimine müşterek olarak katılmasının bir hak olduğunun altını çizdi. Nazik Işık ise; sosyal demokrat bir şekilde ihtiyaçları gerçekleştirmenin önemine değindi. Belediyelerde ayrımcılıkla ilgili eğitimlerin önemine, politika metinlerinde LGBTİ+ kavramının geçmesine değinen Işık, kent konseylerinin önemli bir katılım aracı olduğunu vurguladı.

Konuşmacıların ardından tartışmacılar ve katılımcılar Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri’nin test kiti sıkıntısı yaşadığını, sözleşmelere ve planlara rağmen belediyelerin LGBTİ+’ları pratikte öncellemediğini, “LGBTİ+ yok öyle bir şey” sözünü en iyi muhalefetin uyguladığını aktardı.

Güçlenmek ve Güçlendirmek

Kent ve Katılım başlıklı oturumun ardından sempozyum Güçlenmek ve Güçlendirmek başlığıyla devam etti. Özlem Cankurtaran'ın yürütücülüğünde Aras Örgen, Ezgi Toplu Demirtaş ve Sedat Yağcıoğlu aktarımlarını gerçekleştirdi.

"Bireyi görmeyen, kurulları, yasaları ve yapıları gören bir anlayışın hüküm sürdüğünü" söyleyerek söze başlayan Özlem Cankurtaran, gücün baskı ve iktidarla ilgili tarafına ve içsel gücün nasıl kullanıldığına değindi. İnsan etkileşimlerinin kültürler yarattığını belirten Cankurtaran, gücün gündelik hayatta nasıl kullanıldığına ilişkin sorularını yöneltti ve Ezgi Toplu Demirtaş'a mikrofon uzattı.

Demirtaş, partner ilişkilerinde sağlanan eşitlikle güçlenildiğini, ilişkiler eşit olmadığına ise güçsüzleşmenin olduğunu belirtti ve LGBTİ+'ların ilişkilerine odaklandı. LGBTİ+'ların, özellikle de LGBTİ+ aktivistlerinin cisnormativiteyi, heteronormativiteyi ve hiyerarşiyi kırma çabasının yanında LGBTİ+'ların şiddetten muaf olup olmadığını sordu. Gerçekleştirdiği araştırmadan bahseden Demirtaş, LGBTİ+'ların ilişkilerinde cinsel, psikolojik, fiziksel, siber gibi birçok şiddet biçimine aynı cis-heteroseksüeller gibi maruz bırakıldığını anlattı. Demirtaş'ın araştırmasından öne çıkanlar şu şekildeydi:

- LGBTİ+'ların yaşadığı ilişkilerde aktivizmin içinde olan tarafı ifşa etmek zorlaşıyor.
- Biseksüeller yönelimleri konusunda karşı tarafı ikna etmek zorunda bırakılıyor. Biseksüel kimlikler ve pratikler ilişki içerisinde yok sayılıyor. İki kadının yaşadığı ilişkin örneğin "lezbiyen" ilişki olarak adlandırılıyor ve biseksüellik siliniyor.
- Çok eşlilik ilişkileri kurtarmakta bir çözüm olarak görülüyor. Çok eşlilik LG-BTİ+ komünite içerisinde "olması gereken" bir yol izlenimi oluştururken bu durum tek eşlilik tercihinde olanları zorluyor. Öte yandan çok eşlilik isteğinde bulunan kişiler "orospufobi" ve utandırılmaya maruz bırakılıyor.
- Madde ve alkol kullanımı ilişkilerde yaşanan şiddet pratiklerini siliyor.
- Transların yaşadıkları ilişkilerde talepleri önemsenmiyor. Translar bedenleri üzerinden utandırılıyor. Translar, partnerlerinin kendilerini ilişkide hangi cinsiyet kimliği üzerinden tanımladığı üzerine şüphe yaşıyor.

Ezgi Toplu Demirtaş'ın ardından Özlem Cankurtaran ezilenlerin pedagojisine dikkat çekti. Ezenin ilişkilene modelini içselleştirmeye dönük bir kanıksamamızın olduğunu belirten Cankurtaran sözü Sedat Yağcıoğlu'na bıraktı.

Yağcıoğlu konuşmasına güç ve iktidar ilişkilerinde kimi pratiklerin bazıları için zafer bazıları içinse güvensizlik anlatıları içerebildiğini söyleyerek başladı. Ardından şu soruları sordu: *"Nasıl güçlenebiliriz? Nasıl güçlendirebiliriz? Acaba güçleniyor ve güçlendiriyor muyuz? Yoksa güçlenmiyor ve güçlendirmiyor muyuz?"* Psikologların insan hakları odaklı çalışması gerektiğini söyleyen Yağcıoğlu bir terapist olarak danışanların hikayeleriyle ne yapılması gerektiği sorusunun önemini ve bu hikayelerin eşitlik ilkesi içindeki rolünü vurguladı. Değerler çerçevesi içerisinde gücün dönüştürücü bir mekanizma olabileceğini söyleyen Yağcıoğlu LGBTİ+ danışanlarla da çalıştığını vurgulayarak danışanlarının aile ile yaşadıkları sorunları belirtti.

Yağcıoğlu'nun ardından Aras Örgen, 17 Mayıs Derneği'nin Güçlendirme Programı'ndan bahsetti. Hak savunmanın kendisinin "riskli" olarak tanımlanabileceğini belirterek sunumuna başlayan Örgen, sürdürülebilir bir aktivizm için esenliğin önemine değindi. Programı hayata geçirmeden önce 2015 sonrası Türkiye'de yaşananları, uluslararası örnekleri masaya yatırdıklarını belirten Örgen, bir araştırma eksiği fark ettiklerini ve 2021 Mayıs ayında yaptıkları araştırmada hak savunmanın, örgütlü olmanın kendisinin LGBTİ+ aktivistler için pozitif olarak görüldüğünün altını çizdi. Pandeminin, hak savunucuları için proje sonlarında ekonomik sıkıntı ve işsizlik yaşamının, özel hayat ve iş hayat sınırının çizgisinin muğlaklaşmasının ve stresin çalışmadaki çıktılarını anlatan Örgen, *"ekonomik kriz, işsizlik, LGBTİ+ topluluğuna artan şiddet, pandemi ve hükümet baskısının" stresle olan bağına değindi ve güvenli bir alanda sosyalleşmenin, psikoterapinin, işyerlerinin fiziksel koşullarının iyileştirilmesinin, özbakımın ve süpervizyonun güçlenmeyle olan ilişkisini kurdu. Esenlik Programı'nın uzman ağına verdiği spesifik eğitimlerden, esenlik atölyelerinden de bahsetti. Örgen sözlerini şöyle noktaladı:*

"Aktivist her sorunu çözer, kendini kurban eder, suçu kendinde arar, özbakımını konuşmaz gibi bir algı var... 1,5 yıl süren çalışmanın sonucu olarak LGBTİ+ örgütleri ve LGBTİ+ aktivistleri için bu konunun ne kadar önemli olduğunu anladık. Örgütlenmek, bir gruba ait hissetmek pozitif bir faktör olarak karşımıza çıkıyorsa, esenlik gibi bir imkân varken neden birbirimizi güçsüzleştirelim ki?"

Aktarımların ardından katılımcılar ve tartışmacılar söz aldı. Katılımcılar alınacak kararları uzmanın danışana bırakması gerektiğinin altını çizerken, adaletle olan güvenin nasıl sarsıldığını da anlattılar. Hakkın avukatla irtibata geçildiğinde anlaşıldığı bir dönemde hukukçuların esenliğe olan ihtiyacının da altı çizildi. Bilimsel bilginin LGBTİ+'ların pratiklerini anlamada işe yaramadığını da belirten tartışmacılar, nitel yöntemlerin yaygınlaştırılması gerektiğini vurguladı. Tartışmacılardan Alp Kemaloğlu bu duruma ilişkin şöyle dedi:

“Pozitivizmle başlayan ve post pozitivizm güç ilişkisini yıkmak için kuir feminist bilgi üretme yöntemlerine geçmemiz gerektiğini düşünüyorum... Profesyonel kimliğin ardına saklanıp insanlığımızı unuttuğumuz zamanlar oluyor. Kuir metotlar LGBTİ+’lar için güçlendirici olabilir. Öte yandan bedene dair LGBTİ+’ların çağrısını duymayı reddediyoruz. Bu çağrı kişisel bir arzu değil, kolektif bir talep. O profesyonel ilişkiyi biraz çatırdatmak gerektiğini düşünüyorum.

Meslek Uzmanları ve Sivil Toplumla Çalışma Olanakları

Sempozyumun ikinci günü Meslek Uzmanları ve Sivil Toplumla Çalışma Olanakları oturumuyla başladı. Yasemin Öz’ün yürütücülüğünde gerçekleşen oturumda Reyda Ergün, Emrah Kırımsoy ve Jolanta Cihanovica söz aldı.

Akademi ve aktivizm ilişkisini oturumda masaya yatıran Reyda Ergün hukuk akademisini konuşmasında derinleştirdi. *“Son yıllarda çok daha tartışılabilir hale gelen bir alan akademi. Belli bir yükselişte olan akademi karşıtlığından bahsedebiliriz. Farklı yerlerden beslenen haklı noktalar var ama akademiden vazgeçmeli miyiz? İnsan haklarına eşit erişimde bence kilit bir rol oynuyor akademi... Bilgi üretimi söz konusu. Akademik bilgi belli bir otorite yaratıyor. İkincisi de alanın ihtiyaçları ve mesleğin bu ihtiyaçlar çerçevesinde sorumlulukların bilincinde bu bilgiye, bu eğite sahip meslek uzmanlarının yetiştirilmesi. Böyle bir rolü olduğunu söylemek mümkün.”* Diyerek sözlerini açan Ergün, şöyle devam etti:

“Bana kalırsa akademinin sivil toplumla çalışmayı pratiğinin bir parçası haline getirmesi ‘ne güzel olur’ gibi bir tercih değil. Akademi aktivizmi, aktivizm akademiye besler. Bu akademinin bir sorumluluğu... Son yıllarda Türkiye’de ağırlaşan bir şekilde sistematik akademik özgürlüğünden bahsediyoruz. Büyük ölçüde LGBTİ+ haklarının akademi bileşenleri tarafından sahiplenilmesi, Boğaziçi Üniversitesi olayları bunlardan biri ve bir tehdit.”

“Akademik özgürlüğün örneğin belirli bir meslek grubunun imtiyazı, bir ayrıcalığı olduğuna ilişkin söylem üretiliyor. Akademisyenlerin sahip olduğu bir imtiyaz değil. Akademik özgürlük en geniş bir biçimde demokratik toplumda korunmalı. Akademi toplumsal olarak bir işlevi yerine getiriyor.”

“Biz ifade özgürlüğünü insanların düşüncelerini açıklayabilmesi olarak açıklıyoruz ama düşüncenin serbestçe oluşmadığı bir ortamda hukuken korunma altına alınması bir şey ifade etmiyor. Serbestçe oluşabilmesinin alanlarından biri akademi.”

“Sadece bilimsel bilgi değil, gelecek tahayyülleri üretiyoruz. Düşünme ve estetik değer üretiyoruz. Akademi ve aktivizm arasındaki ilişkinin karşılıklı güvene dayanarak sürdürülmesi son derece önemli.”

Akademik sadece bilimsel bilginin üretildiği bir alan olmadığını, politik ilişkilerden de muaf olmadığını söyleyen Ergün, eleştirel gözün önemine vurgu yaptı. Otosansürün akademideki yerine ve akademik üstenci diline de değinen Ergün, *“akademik sivil toplumdan öğrenecek çok şeyi var.”* dedi ve ekledi:

“Tüm hukukçuların hukuk eğitimi aldıkları ya da verdikleri için insan haklarına duyarlı, bilgili, eşitlikçi bir yaklaşımı olduğunu düşünüyoruz ama öyle değil. Hukuk normatif bir disiplin. Eleştirel bakış geliştirilmeden hukuk akademisinde bilgi üretildiğinde eşitsiz güç ilişkilerinin yeniden üretilmesine katkı verilmiş oluyor... İnsan hakları hukuku pek çok hukuk fakültesinde zorunlu ders değil. Bir hukukçunun toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet kimliği kavramlarını duymadan hukuk fakültesinden mezun olup hâkim, savcı, avukat olduğunu düşünün.”

“Hukuk hayatımızın her alanına değmiyor, hayatımızın her alanını, her nefesi düzenliyor. Bu alana ilişkin bilgi üretirken ve hukukun uygulanması konusunda sorumlu insanları yetiştirirken LGBTİ+’ların yok sayılması kabul edilebilir değil.”

Hukukun politik, sübjektif ve ideolojik olduğunu vurgulayan Yasemin Öz, “kim o hukuku düzenliyorsa onun bakış açısına ve çıkar dengelerine göre düzenlenir. LGBTİ+’ların evlilik hakkını düzenleyen ideolojik anlayışla, idam cezası arasında iki uçta seyredebilir” dedi ve sözü Emrah Kırımsoy’a verdi.

Çocuk hakları, LGBTİ+ hakları ve feminist hareketin kesişimselliğine değinen, alanların birbirinden beslendiğini işaret eden Kırımsoy, eleştirel düşünmenin bu şekilde ortaya çıktığını vurguladı. Çocuk haklarının şirin bulunduğu, iktidarı sorgulamadığı gibi bir yanılgı içerisinde olduğunu da belirten Kırımsoy, çocuk hakları hareketinin dil kullanımı, dönüşüm ve etik tartışmalar konusunda bulmaya çalıştığı denklemde LGBTİ+ hareketinden beslendiğinin altını çizdi. Sosyal hizmet alanına ilişkin ise savunuculuk çalışmalarını güçlendirmenin, eğitim çalışmaları, iletişim ve dijitalleşme alanında sosyal hizmetin duyduğu ihtiyaca da değinen Kırımsoy, görünürlük çalışmalarının, kütüphane oluşturma, çeviri desteğinin de sosyal hizmet alanındaki önemli ihtiyaç tespitleri olduğunu vurguladı.

Kırımsoy’un ardından yeniden söz alan Reyda Ergün, LGBTİ+’ların hak arama süreçlerinde mağdur ve ifşa olma riski sebebiyle çekinge yaşadıklarını, bu

durumun stratejik davalamaları da olumsuz etkilediğini belirtti ve avukatların LGBTİ+ hareketiyle olan ilişkisinin güçlenmesi gerektiğini vurguladı.

Oturumun konuşmacılarından biri ise Jolanta Cihanovica'ydı. Cihanovica, psikologların insanlara üç şekilde yardımcı olabileceğini söyledi. "LGBTİ+'ların anlaşılmasına yardımcı olabiliriz... *Biz psikologlar kendini anlama, kabullenme yolculuğunun farklı aşamalarında LGBTİ+'larla tanışabiliriz... Bizim görevimiz, kimliklerin ne olduğunu kendilerine formüle etmeye çalışırken bu süreçte desteklenmelerine yardımcı olmak için değerlendirmektir.*" Diyen Cihanovica, ikinci olarak açılma sürecinden bahsetti. Cihanovica, bu konuya ilişkin şöyle dedi:

"Yardımcı olabileceğimiz bir diğer konu da tabii ki süreç olarak açılmaktan bahsetmek. Mesela kime söylemeliyim? Nerede rahat edebilirim? Kime güvenmeliyim? Çünkü insanlar kendileri olmak istediklerinde elbette kendileri olabilecekleri ortamların olması çok önemli ve aslında çoğu zaman insanlar için çok dürüst olabilecekleri, başka bir kişiye gerçekten güvenebilecekleri ilk ortam biziz... Dolayısıyla toplum daha kabullenici hale geldiğinde LGBTİ+'lar daha az zihinsel sağlık sorunu yaşıyor."

Üçüncü olarak ise temel beceriler edinilmesine yardımcı olmanın öneminden bahseden Cihanovica, sözlerine şöyle devam etti:

"Peki insanlar birbirlerine nasıl destek olabilir? Kendilerini nasıl destekleyebilirler? Yapabileceğimiz ilk şey kişisel yolculuklarında yardım etmektir. İkinci şey, insanlara insan hakları savunuculuğu yolculuklarında yardımcı olmaktır... Bizim için çok önemli olan üçüncü şey ise bizim yolculuğumuzdur... Kendi kendine eğitime devam etmemiz her zaman çok önemli."

Konuşmacıların ardından tartışmacılar da hukuk alanındaki kıdemden kaynaklı hiyerarşiye ve LGBTİ+ alanında çalışmanın hak ihlallerinin fazlalığı bakımından yoruculuğuna, bu alandaki örgütlenmenin önemine dikkat çekti. Oturumun kapanışında söz alan Reyda Ergün şöyle söyledi:

"Umuda tutunduğumuz sürece sorun oluyor. Umut hayal kırıklığı getiriyor. İyi bir motivasyon olabilir ama ona tutunarak sadece politik alanda var olamayız. Olduğumuz her yerde bizi yalnızlaştırmaya çalışıyorlar ve çoğalmaya devam edeceğiz. Umutlu ya da umutsuz burada bir araya geldiğimizde birbirimizi besliyoruz, güç aşıyoruz ve birbirimizi tekrar buluyoruz. Umut değil, böyle alanları çoğaltmak bizi devam ettirecek."

Nefret Suçları ile Mücadele Stratejileri

Aktarımlarla devam eden sempozyumun sıradaki başlığı Nefret Suçları ile Mücadele Stratejileriydi. Yıldız Tar'ın yürütücülüğünde gerçekleşen oturumda Vasily Lukashevich, Paul Dillane ve Dilek Çankaya söz aldı.

Nefret suçları ve nefret söylemleriyle ilgili sunumunu gerçekleştiren Vasily Lukashevich, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin nefret suçlarına dönük kararlarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yaşam hakkı ve işkence yasağı maddeleri üzerinden aldığını belirtti. Lukashevich'in aktardıklarından öne çıkanlar şöyleydi:

"Nefret suçlarına ilişkin sözleşmenin içerdiği ve devletlerin uyması gereken üç yükümlülük var. Bunlardan birincisi, devletin vatandaşlarını koruma yükümlülüğü. İkincisi, yaşanan bir nefret suçunu araştırma yükümlülüğü. Üçüncüsü ise böylesi bir olayın tekrar meydana gelmemesi için engelleme yükümlülüğü. Bu son yükümlülük, nefret suçunun arkasında yatan asıl sebebi göz ardı etmemeyi de içeriyor."

Ankara Onur Yürüyüşünü örnek olarak gösteren Lukashevich, eylemin risk teşkil ettiğini öne sürerek yasaklama kararı getirmek değil aksine devletin görevinin polis güçlerini yürüyüşe katılanları korumakla görevlendirmek olduğunu belirtti. Herhangi bir nefret suçu vakasında devletin sağlam delilere ulaşması gerektiğini de belirten Lukashevich nefret suçunun altında yatan sebebin araştırılması gerektiğinin de altını çizdi. Lukashevich nefret söylemi konusuna da değindi ve nefret söylemi kanunlar tarafından cezalandırılırken toplum olarak da nefret söylemine bir yanıt getirilmesi gerektiğini belirtti ve nefret söylemine karşı birlikte mücadele etme çağrısında bulundu.

Lukashevich'in ardından söz alan Paul Dillane, Prens William'ın kendisine *"Neden bu kadar fazla ülke LGBTİ+'ları suçlulaştırıyor?"* sorusunu sorduğunu ve bunun üzerine kendisinin de *"Bunu yapanın 16. yüzyılda kendi büyük büyük annesi olduğu"* cevabını yönelttiğini belirterek sözlerine başladı ve ekledi: *"İngiltere 16. yüzyılda Kral VII. Henry döneminde cinselliği suçlulaştırdı... Cinsellik suç olmaktan ancak 1967'de çıkarıldı."*

Dillane sözlerine şöyle devam etti:

"Benim anlamakta en çok zorlandığım nokta ise sömürgeleştirme meselesine dair bir yer. Nasıl olur da uluslararası alanda LGBTİ+ hak savunuculuğu yapan İngiltere'deki bu örgütler, İngiltere'ye kaçmak zorunda kalan LGBTİ+ mülteciler konusunda böyle sessiz kalır? Kaçıp geldikleri yerlerdeki kanunlar da aslında İngiltere'nin tarihsel olarak desteklemiş oldukları kanunlar."

"Sivil topluma verilen finansal desteğin oldukça yetersiz olduğunun altını çizmek istiyorum. Kısa vadede de bu desteğin bizler için kabul edilebilir ve yeterli ölçüde olabileceğini de ön görmüyorum... Hayatımın büyük bir bölümünü sivil topluma adanmış olsam da sivil toplumda yapabileceklerimizin sınırlı ve bir yere kadar olduğunu kabullenmek gerekiyor diye düşünüyorum. Türkiye'deki LGBTİ+'ların ihtiyaçları, talepleri bugün burada olan sizlerin omuzlarında..."

Lukashevich ve Dillane'nin ardından Dilek Çankaya kendi tarihinden bahsederken karşılaştığı zorluklara değindi. *"Umut edecek miyiz? Umut değil, inat, öfke benim daha sevdiğim kelimeler. Ayağımı yere vurma halim inat."* diyerek sözlerine başlayan Çankaya, eğitimin bakma, görme ve gördüğünü anlama süreci olduğunu söyleyerek LGBTİ+ öğretmenler ya da öğrenciler için tutunabilecek şeyin bir "inat" olduğunu belirtti. Güvenli olarak kurgulanan evlerin aslında sakatlar, LGBTİ+'lar, kadınlar için güvensiz olabileceğini vurgulayan, okulun da benzer bir şekilde tekinsiz olabileceğinin altını çizen Çankaya, bir kitabın, bir gökkuşağı bayrağının, bir bakışın anlaşılabilmek için ne derece önemli olduğunu konuştu ve devam etti:

"Duyguların tarihiyle ilgili bir Podcast yayını dinledim. Duyguların tarihselliği var ve değişiyor. Napolyon'un öfkesiyle şimdinin öfkesi aynı değil. Dil kavramı zihnimizdeki haliyle açıklamak için bir araç."

"Duyduğumuz ayrımcı cümlelere ilişkin sorular sormak karşı tarafı düşünmeye iten bir yöntem. Nefret dilini dağıtmak için ki dağıtmak, parçalamak gerekiyor. Püskürttüğünde başka yerde ötmeye devam ediyor. Ötemeyecek olması için dağıtmak gerek."

Savunuculuk ve Mesleki Olanaklar

Sempozyumun kapanış oturumu Savunuculuk ve Mesleki Olanaklar başlığıyla hayata geçti. Murat Köylü'nün yürütücülüğünü üstlendiği oturumda Müge Yetener ve Mehmet Aydın konuştu.

Konuşmasına *"başkası, öteki bizi nasıl tehdit olarak görüyorsa, kendi varlığımız, kendi haklarımız için onları tehdit olarak görüyoruz"* diyerek sözlerine başlayan Aydın, *"kamuyu ilgilendiren davalarından her zaman kendilerinden konuşturuyorlar. İnsanlar konuşurken öğreniyorlar. Öğrenme konusunda avantajlıyız. İmkanlarımız ve haklarımız bize argüman sağlıyor... Dava açmak, orada olmak en azından birbirimizle tanışmak, dayanışma platformu için hukuk gerekiyor."* dedi.

Mehmet'in ardından söz alan Müge Yetener ise; *"Tarihin çok karanlık bir tünelden geçiyoruz gibi hissediyorum. Avrupa'da, Polonya'da, Macaristan'da LGBTİ+ haklarına yönelik çeşitli problemler var Amerika'da kürtaj hakkının geri alınması... Gayet moral bozucu bir dönemde aslında bir yandan da mücadelenin, bir arada olmanın olanaklarının arttığını düşünüyorum."* diyerek sunumuna başladı. Yetener'in öne çıkan sözleri şu şekildeydi:

"Dünyada hiyerarşik toplum yapısının ve eşitsizliğin artmasının çok önemli bir temel neden olduğunu düşünmekteyim. Toplumlardaki hiyerarşi ya da eşitsizlik arttığında ayrımcılık da çok rahat kökleniyor. İnsanların davranışsal olarak 'biz' ve 'onlar' şeklinde örgütlenmesi ve avantajlı grupla olmayı yeğlemeleri dezavantajlı gruplar için risk oluşturuyor. Medyanın, eğitimin, toplumun diplerine dek kök salmış olan çeşitli önyargıların çok önemli rolleri var. Yasaların neyi koruyup neyi korumadığı hususunda muallak bir yapıda olmasının da önemi var. Bu noktada belki bir arada olmanın, temas etmenin önemi öne çıkıyor. Bu temaslar eğer bir amaç etrafında bir araya gelmek gibi bir temas olmadıkça bireysel deneyimler olarak kalıyor."

"Bu temasların birlikte bir amaç için bir şeyler yapmak, değiştirmek, mücadele etmek gibi amaçları olduğunda, o zaman anlam kazanıyor, güç kazanıyor."

Konuşmacıların ardından katılımcılar hukuk ve tıp alanının suç ve hastalık kavramları üzerinden LGBTİ+'lar açısından iki büyük otoriteye işaret ettiğine değindi. LGBTİ+ örgütleriyle ve LGBTİ+ hak mücadelesiyle bir geçmişe sahip olan meslek örgütlerinin bugün "-mış gibi" yaptığını belirten tartışmacı Anjelik Kelavgil *"her yerde, her an, her saniye LGBTİ+'larla karşılaşabileceğini meslek uzmanlarına hatırlatmak gerekiyor."* dedi. Alp Kemaloğlu ise mücadeleye bir bakış açısı olarak şu mottoyu vurguladı; *"kaynak olarak cesaret, yöntem olarak soru sormak."*